

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”

1

เล่มที่

(ภาคทฤษฎี)

เรียนรู้สู่ หัวใจที่ดั่งงาม

Kolb's Experiential Learning Cycle

วงจรระดับการเรียนรู้ (Spiral Effect)

คู่มือการนำไปใช้ สำหรับผู้บริหาร โค้ช ครู ผู้ฝึกเรียน

ไตรภาค Experiential Learning การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์
ภาค 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่ติงาม

ISBN	978-616-92784-5-0
บทความ	ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช
ผู้จัดพิมพ์	สถาบันอาศรมศิลป์ มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ และมูลนิธิสยามกัลมาจล
บรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ประภาภัทร นิยม
ภาพประกอบ	เข็มเพชร ระหว่างงาน
ออกแบบจัดรูปเล่ม	เข็มเพชร ระหว่างงาน สโรชบอล การถาวร
พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม 2567
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ลิขสิทธิ์โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช

คำนำ จากผู้เขียน

หนังสือชุด ไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” นี้ เขียนขึ้นจากการตีความหนังสือ 4 เล่ม คือ

- Experiential Learning : Experience As The Source Of Learning And Development, 2nd Edition 2015 เขียนโดย David A. Kolb เป็นต้นเรื่องของสาระในตอนที่ 1 ภาคทฤษฎี ซึ่งเป็นบทที่ 1-10

- Experiential Learning : A Practical Guide For Training, Coaching And Education, 4th Edition 2018 เขียนโดย Colin Beard และ John P. Wilson เป็นต้นเรื่องของสาระในตอนที่ 2 ภาคปฏิบัติ ครอบคลุมบทที่ 11-20

- Experiential Learning Design : Theoretical Foundations And Effective Principles 2023 เขียนโดย Colin Beard เป็นต้นเรื่องของสาระในตอนที่ 3 ภาคออกแบบ ครอบคลุมบทที่ 21-31

- Lesson Study And Schools As Learning Communities : Asian School Reform In Theory And Practice 2019 โดยมี Atsushi Tsukui และ Masatsugu Murase เป็นบรรณาธิการ เป็นต้นเรื่องของบทที่ 31 เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้จากประสบการณ์สู่การเรียนรู้ของครู ผ่าน “การศึกษาบทเรียน” Lesson Study ในขบวนการ โรงเรียนเป็นชุมชนเรียนรู้ School As Learning Community-SLC ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ “โรงเรียนเป็นชุมชนเรียนรู้”¹ อีกเล่มหนึ่ง

¹โรงเรียนเป็นชุมชนเรียนรู้

<https://shorturl.asia/kd3D7>

การเรียนรู้จากประสบการณ์ หมายถึงการเรียนรู้แบบที่ผู้เรียนสัมผัสความเป็นจริงของ สิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยตรง ไม่ใช่ฟังหรืออ่านตามที่มีการบอกต่อๆ กันมา และประสบการณ์มีทั้งที่เป็น ประสบการณ์ภายนอก และประสบการณ์ภายในตนเองในหลากหลายมิติ

ขออย่าว่าสาระในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้แปลอย่างตรงตัวจากหนังสือต้นเรื่อง แต่เป็นการตีความลากเข้าหา บริบทไทย เพื่อชี้ประเด็นเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบการเรียนรู้และระบบการศึกษาไทย ในบางตอนเขียนตีความสู่ สาระที่ผมคิดขึ้นเองล้วนๆ เพื่อให้กระชับและเข้าใจง่ายสำหรับคนในวงการการศึกษาไทย

สาระเหล่านี้ ทำให้ผมมีความเห็นว่า การศึกษาไทย ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษา เรียนรู้ ตลอดชีวิต ต้องใช้อุดมการณ์ ปรชญา หลัก การ และวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ทั้งหมด เพราะใน การเรียนรู้จากประสบการณ์ผู้เรียนเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ขึ้นเองเพื่อการเรียนรู้ของตน ตรงตามหลักการเรียน รู้เชิงรุก Active Learning ที่พัฒนาขึ้นจากศาสตร์ด้านการเรียนรู้และประสาทวิทยาศาสตร์ ที่จะช่วยให้เกิด ผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับ Mastery Learning

เมื่อวงการศึกษไทยนำ “การเรียนรู้จากประสบการณ์” ไปประยุกต์ใช้ จะช่วยยกระดับคุณภาพการ ศึกษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนครบด้านของการเรียนรู้อิงควม Holistic Learning. ในหลากหลายมิติ เช่นครบ VASK, Future Skills หรือ Transferable Skills, ครบ 3H Heart, Head, Hand ที่มีการขยายเป็น 5H คือเพิ่ม Home/Habitat และ Human และที่สำคัญมีการพัฒนาความ เป็นผู้กระทำการ หรือผู้ก่อการ Agency หรือ Change Agent อันจะนำสู่การพัฒนาพลเมืองผู้ไม่นิ่งดูตาย (Active Citizen) หรือพลเมืองผู้มุ่งทำเพื่อประโยชน์ของสังคม

โดยที่การเรียนรู้จากประสบการณ์จะเพิ่มมิติของการเรียนรู้เพิ่มขึ้นจากมิติที่กล่าวในย่อหน้าบนอย่าง มากมาย เช่น มิติประสบการณ์ 7 ด้าน คือ 1) รับสิ่งเร้า Sensing 2) ทำ Doing 3) รู้ Knowing 4) รู้สึก Feeling 5) การเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตนเอง Belonging 6) การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตน Becoming 7) ความรู้สึกมีตัวตน Being

อาจมองประสบการณ์แนวทฤษฎีแจกล 7 ส่วนของกลไก ได้แก่ กลไกประสบการณ์ภายนอก ตัว 3 กลไกคือ 1) การเป็นส่วนหนึ่งของโลกที่กว้างกว่าโลกมนุษย์ 2) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ 3) การกระทำหรือปฏิบัติในโลก กลไกภายนอกตัว 3 กลไกนี้ เชื่อมสู่กลไกภายในตัวด้วย 4) กลไกรับสิ่งเร้าทั้งจากภายในตนและภายนอกตน กลไกภายในตัว 3 กลไก ประกอบด้วย 5) รู้สึก 6) รู้ 7) มีตัวตน

จะเห็นว่า ทฤษฎีหรือหลักการของการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีมิติที่กว้างขวางและลึกซึ้งกว่าการเรียนรู้แบบที่เราเข้าใจอย่างเทียบกันไม่ได้เลย ผมเชื่อว่าการทำความเข้าใจการเรียนรู้ในมิติที่กว้างขวางจากมุมมองใหม่เช่นนี้ จะช่วยให้ครูและนักการศึกษาไทยทำหน้าที่หนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยได้อย่างมีผลลัพธ์และผลกระทบที่ทรงคุณค่ายิ่งขึ้น ส่งผลต่อการสร้างพลเมืองไทยรุ่นใหม่ที่มีการพัฒนาเต็มศักยภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ในทุกช่วงอายุ สามารถใช้หลักการในหนังสือเล่มนี้ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตนเอง ดังที่ตัวผมเองได้ใช้ประโยชน์อยู่ในสองสามปีที่ผ่านมา

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ประภาภัทร นิยม และทีมงาน สถาบันอาศรมศิลป์ โรงเรียนรุ่งอรุณ ที่เห็นคุณค่าของสาระในหนังสือเล่มนี้ และดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อวงการศึกษไทย ขอขอบคุณมูลนิธิสยามกัมมาจลที่ร่วมจัดพิมพ์ และขอขอบคุณ นายแพทย์เนตร รามแก้ว ที่กรุณาส่งหนังสือเล่มแรกที่ใช้ในการตีความมาให้

วิจารณ์ พานิช
13 ตุลาคม 2566
วันนวมินทรมหาราช

คำนิยม จากผู้ทรงคุณวุฒิ

เมื่อพูดถึงศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช หรือที่ผมเรียกว่าอาจารย์คุณหมอวิจารณ์ ผมเป็นลูกศิษย์เป็นแฟนพันธุ์แท้ (เดี๋ยวนี้เรียกกันว่าเป็น FC) เพราะมีโอกาสตีมากที่ ได้ร่วมทำงานกับคุณหมอวิจารณ์มาหลายปีหลายเรื่อง นับตั้งแต่อาจารย์พ้นจากตำแหน่งบริหาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการท่านแรกของกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในกลางทศวรรษ 2530 ซึ่งอาจารย์ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้วางระบบการวิจัยของประเทศไทย การวางระบบ และการบริหารองค์กรมหาชนรุ่นแรกของประเทศไทย

ตลอดระยะเวลาสามสิบกว่าปีที่ผมได้รู้จักอาจารย์คุณหมอวิจารณ์นอกจากงานระบบวิจัยของสกว. งานหลักที่อาจารย์คุณหมอวิจารณ์ช่วยสร้างความเข้าใจ ลงมือทำ อีกทั้งสนับสนุนส่งเสริม นานหลายสิบปี คือการจัดการความรู้ (knowledge management) อาจารย์คุณหมอวิจารณ์ให้ทั้งความรู้สาระและความรู้เชิงระบบผ่านหลายเส้นทาง ผ่านเส้นทางแรกมนุษย์สัมพันธ์ มนุษย์ คือการบรรยาย องค์กรต่างๆรวบรวมเป็นหนังสือเป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่เบื้องต้นจนปัจจุบันมาสามสิบปี ผ่านเส้นทางที่สอง มนุษย์สัมพันธ์สิ่งพิมพ์ ผ่านเส้นทางที่สาม มนุษย์สัมพันธ์สื่อดิจิทัลสื่อสังคม เช่นบทความ Go to Know สามเส้นทางเกิดพร้อมกัน ผมได้ติดตามมาตลอดทั้งสามเส้นทาง จนผมเป็น FC อาจารย์คุณหมอวิจารณ์

อาจารย์คุณหมอวิจารณ์เป็นแชมป์เรื่องการเรียนรู้และการจัดการความรู้

(ก) ในหลากหลายองค์กรทั้งมหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษา ให้คนใหม่มหาวิทยาลัยและองค์กร เข้าใจและทำได้จริง ทั้งระดับนโยบาย บริหาร และการปฏิบัติ ยกตัวอย่างมหาวิทยาลัยและองค์กรได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันพระบรมราชชนก สถาบันอาศรมศิลป์ มหาวิทยาลัยนับสิบแห่ง ในฐานะนายกสภาและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภา

(ข) จากการเป็นประธานและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของมูลนิธิ องค์กรมหาชน องค์กรวิชาการวิชาชีพเช่น คณะกรรมการการอุดมศึกษา สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ รางวัลเจ้าฟ้ามหิตล กองทุนเพื่อความเสมอภาค มูลนิธิสยามกัมมาจล เป็นต้น

อาจารย์ตอกย้ำการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่เป็นแก่นหลักของหนังสือนี้ ให้เกิดการเปลี่ยนมโนทัศน์จากการเรียนการสอน (Teaching) มาเป็นการเรียนรู้ (Learning) มาเป็นการเรียนรู้ขั้นสูงจากประสบการณ์ (Experiential Learning) จากการสอนของครู (ดู ได้ยิน) การอ่าน เขียน การทำการบ้าน (อ่าน เขียน คิด) มาผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ประสบสัมผัส ในบริบทจริง เป็นการเรียนรู้จากการจุ่ม (Immerse) ในนิเวศจริงของชีวิต นิเวศจริงของสังคม นิเวศจริงของงานอาชีพ อาจารย์คุณหมอวิจารณ์ตักผลึกความรู้ความคิด จากประสบการณ์ การเรียนรู้ระดับสูง บนฐานของความลุ่มลึกความหลากหลายของงานและภาวะความรับผิดชอบ จากตัวอย่างองค์กรที่อาจารย์ได้ทำงานตามที่ผมยกมา รวมถึงการรับรู้จากการอ่านเอกสาร มหาศาล การเสวนากับคนหลากหลายหลายระดับจำนวนมาก

ผมขอขอบคุณในคุณูปการอย่างสูงที่อาจารย์คุณหมอวิจารณ์สร้างเส้นทางสว่างแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ให้ผู้ปฏิบัติ ได้เดินบนเส้นทางสว่างนี้

ผมขอขอบคุณสถาบันอาศรมศิลป์และโรงเรียนรุ่งอรุณ ที่เป็นผู้ร่วมสร้างความสว่างนี้

ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร
วันครู 16 มกราคม พ.ศ. 2567

คำนิยม จากผู้ทรงคุณวุฒิ

ผมเคยร่วมงานกับท่าน รศ.ประภาภัทร นิยม ในหลายคณะกรรมการเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเราเห็นพ้องว่านักเรียนต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ปฏิบัติ เมื่อสถาบันอาศรมศิลป์และมูลนิธิสยามกัมมาจลจัดพิมพ์หนังสือชุด ไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” นี้ และติดต่อให้เขียนคำนิยม จึงรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง

เมื่อราว ๆ กลางปี 2566 ผมได้รับเมตตาจาก ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ส่งต้นฉบับบันทึกชุดไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” มาให้อ่านสัปดาห์ละตอน คุณหมอวิจารณ์เป็นเอตทัคคะในการถอดความและใช้ศัพท์การศึกษาให้สอดคล้องกับเนื้อหาต้นฉบับได้อย่างน่าทึ่ง ทำให้เป็นบทความที่อ่านง่าย

ผมอ่านซึมซับความรู้พร้อมทบทวนสะท้อนคิดเข้ากับประสบการณ์ที่ผมมีกับครูในโครงการ “ยุววิจัย” และ “เพาะพันธุ์ปัญญา” บันทึกสะท้อนคิดของผมแทรกอยู่ในเนื้อความที่ส่งกลับให้คุณหมอวิจารณ์ประหนึ่งแลกเปลี่ยนกัน ผมได้ความรู้มากมายโดยเฉพาะการถอดเป็นปฏิบัติจากหลักการ/ทฤษฎีที่นักการศึกษาในโลกตะวันตกตกผลึกไว้

หลายครั้งผมรู้สึกว่าช่างต่างกับผลงานวิชาการในประเทศเรา ที่นักวิชาการนัดเอาทฤษฎีผู้อ่อนมาอธิบายปรากฏการณ์ น้อยมากที่เราสร้างหลักการ/ทฤษฎีขึ้นมาเอง... ถ้าเราเป็น “ผู้ตามเสฟ” มิใช่ “ผู้นำสร้าง”

หากผู้อ่านเคยดูซีรีส์อินเดียชุด “พระพุทธเจ้า มหาศาสดาโลก” ตอนที่ 38 ลัญชัยมุณี (อาจารย์ของพระโมคคัลลาและสารีบุตร) ถามหาหลักการของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตอบปฏิเสธหลักการด้วยประโยคสำคัญว่า “ข้าพุดถึงประสบการณ์ของตัวเอง หนทางของข้าไม่ใช่หลักการและก็ไม่ใช่ปรัชญา มันคือประสบการณ์ล้วน ๆ ประสบการณ์ของความจริงนिरันดร” พระพุทธองค์แสดงธรรมเป็นนัยว่า ปฏิบัติให้เกิดประสบการณ์ แล้วพิจารณาประสบการณ์อย่างโยนิโสมนสิการตามความจริงนिरันดรของธรรมชาติ “เอ ธัมมา เหตุปัพพวา” เพราะวิธีนี้ทำให้ท่านเกิดพุทธปัญญาสร้างหลักการเชิงนามธรรม “พุทธธรรม” ขึ้นมาเอง (ตรัสรู้)... ต้นแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์มีมากกว่า 2,600 ปีแล้ว

ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า “...ปัญญาเกิดจากผัสสะ (การกระทบของสิ่งภายนอก กับประสาทรับรู้) แล้วใช้ “คิด” เป็นเครื่องมือจนเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปรากฏการณ์ ปัญญาจึงเกิด ผัสสะทำให้รู้เป็นบ่อเกิดของปัญญา การศึกษาจึงต้องให้เด็กเกิด ผัสสะจากการกระทำก่อนแล้วจึงนำมาคิด” ปัญญาเกิดจากการสะท้อนคิดในประสบการณ์ที่ปฏิบัติ การเรียนรู้จากประสบการณ์ถูกถ่ายทอดมาอย่างไม่ขาดสายในประเทศไทย... ก่อนการนำเสนอของนักการศึกษาสมัยใหม่

John Dewey มีอมตะวาจา “We do not learn from experience; we learn from reflecting on experience.” แล้วตามด้วย David Kolb “Learning is the process whereby knowledge is created through the transformation of experience.” (ซึ่งผมอยากเปลี่ยนคำว่า knowledge เป็น wisdom)

การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ David Kolb อธิบายด้วย 4 ขั้นตอนของแกนกระบวนการและแกนของการเรียนรู้ ผู้เรียนเริ่มจากการกระทำบางอย่าง (AE) ที่เป็น “เหตุ” ให้เกิด “ผล” บนแกนการเรียนรู้ คือ เกิดผัสสะจากประสาทสัมผัส ตา หู ลิ้น... เป็นประสบการณ์ตรง (CE) ขั้นนี้ หากเอาประสบการณ์เดิมและเจตคติของตนเข้าจับ มันจะเฉไฉไปทางอารมณ์ความรู้สึก เกิดเป็นกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม (เกิดได้เอง ไม่ต้องโค้ช) ในการเรียนรู้ ครูมีหน้าที่โค้ชให้นำสิ่งที่รู้ (CE) มาสังเกตรูปแบบใคร่ครวญสะท้อนคิด (RO) ให้ตกผลึกเป็นหลักการ/ทฤษฎี (AC) จึงกล่าวว่า RO เป็นเหตุของปัญญา AC

ด้วยประสบการณ์กว่า 2 ทศวรรษกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผมพบว่าการทำงาน (project) คือสิ่งเดียวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ และที่การสอนโครงการไม่สัมฤทธิ์ผลนั้น เป็นเพราะขาดขั้นตอนสำคัญ คือ การโค้ชแบบ RO ของครู

หลักการ/ทฤษฎี คือ ความคิดรวบยอดเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization, AC) เกิดในขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทำให้ผมอดคิดไม่ได้ว่า ที่กระบวนการวิชาการของเราไม่สามารถค้นคว้าหาความรู้จนตกผลึกเป็นคำอธิบายอย่างที่ปรากฏในโลกตะวันตก น่าจะเป็นเพราะกระบวนการของเราจบที่ “รู้” (CE) เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งเรารู้จักการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพียงครั้งเดียว ไม่ใช่ความพยายามทำ RO เพื่อให้ไปถึง AC การอ่านหนังสือชุดไตรภาคเพื่อทำความเข้าใจ RO และนำไปปฏิบัติให้ครบวงจรจึงสำคัญมาก

ครูทำ RO เพื่อเป้าหมาย Assessment as Learning ของนักเรียน และเพื่อเป้าหมาย Assessment for Learning ของครู เกิดเป็นสองวงของการเรียนรู้จากประสบการณ์ในคราวเดียวกัน ทำให้ครูเป็นทั้งครูและนักเรียนไปพร้อมกัน

คุณหมอวิจารณ์ได้กรุณาถอดความ/ตีความจากหนังสือ 3 เล่ม (ที่ปรากฏชื่อในคำนำ) และจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุดไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์” โดยแยกเป็น 3 เล่มย่อย ประกอบด้วย ภาคทฤษฎี เล่มที่ 1 “เรียนรู้สู่หัวใจที่ตีงาม” ภาคปฏิบัติ เล่มที่ 2 “ทำจริง-เรียนจริง จนรู้แจ้ง” และภาคออกแบบการเรียนรู้ เล่มที่ 3 “มองนอก ออกแบบใน”

จำได้ว่าเมื่ออ่านต้นฉบับสัปดาห์ละครั้งนั้น ภาคปฏิบัติและภาคออกแบบการเรียนรู้ (เล่ม 2 และ 3) เป็นตอนที่ผมมีบันทึกสะท้อนคิดการเรียนรู้มากกว่าภาคทฤษฎี (เล่ม 1) อาจเพราะมีประสบการณ์ที่ทำให้อ่านพร้อมรำพึง “เอออ” หรือไม่ก็ “ฮือ.. จริงหรือ” จึงอยากชวนผู้อ่านให้อ่านพร้อมกับตั้งประสบการณ์ออกมาทำ RO เพื่อ “เอออ ฮือ...จริงหรือ” ไปตลอดเส้นทางของตัวอักษรที่ร้อยเรียงอย่างบรรจง จึงจะเป็นการอ่านพร้อมการเรียนรู้จากประสบการณ์อย่างแท้จริง

หนังสือชุดนี้มีคุณค่าเมื่อครูเข้าใจและนำไปปฏิบัติ เอาประสบการณ์จากปฏิบัติมาสร้าง วงจรพัฒนา หมายความว่า ครูต้องทำ RO ในวง PLC ให้บรรลุ AC ครูเอา AC ไปตีความเป็นวิธีปฏิบัติ (AE) ตามบริบทของตน เพื่อนกลับมาสร้าง AC ในวง PLC ทำให้ PLC ของครูเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่แท้จริง

ผู้อ่านอีกกลุ่มที่ผมอยากให้เข้าถึงหนังสือนี้ คือ ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษา โดยเฉพาะอ่านเพื่อเข้าใจสมรรถนะ VASK ว่าเกิดในตัวผู้เรียนเมื่อได้รับการโค้ช (RO) ได้ถูกต้อง เห็น VA เป็นหัวใจที่ขาดหายไปจากการศึกษา และเห็นโอกาสว่าร่วมพัฒนา VA ได้ หากช่วยให้บุตรหลานทำ RO จากประสบการณ์ที่บ้าน

ประเทศไทยโชคดีที่มีคุณหมอวิจารณ์คอยห่วงใยประเทศและมีกุศลเจตนาหมั่นเติมความรู้ให้วงการการศึกษาประหนึ่งครูของครูทั่วไป จึงหวังว่าจะมีครูจำนวนมากสนองกุศลเจตนาด้วยการอ่านและนำไปปฏิบัติเป็นการบูชาครู

รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ
วันครู 16 มกราคม พ.ศ. 2567

คำนิยม จากผู้พิมพ์

หนังสือชุด ไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”

โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช

ที่มาของหนังสือชุดนี้เกิดจากความเพียรพยายามอย่างยิ่งของ ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช เพราะเป็นการทำงานอยู่ในช่วงเวลาพักพื้นที่โรงพยาบาล แต่ท่านกลับมีพลังอย่างเหลือเชื่อ ในการรวบรวมบทบันทึกแปลโดยวิธีถอดความหนังสือ เรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) เขียนขึ้นจากการตีความโดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช จากหนังสือ 4 เล่ม คือ Experiential Learning: Experience as the source of learning and Development, 2nd Edition 2015 โดย David A. Kolb ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้ง EBL-Experience Based Learning System รวมทั้งจากหนังสืออีก 2 เล่มคือ Experiential Learning : A Practical Guide for Training, Coaching and Education, 4th Edition (2018) โดย Colin Beard และ John P. Wilson. และ Experiential Learning Design : Theoretical Foundations and Effective Principles (2023) โดย Colin Beard. รวมทั้งเล่มสุดท้ายคือ Lesson Study and Schools as Learning Communities : Asian School Reform in Theory and Practice (2019) โดยมี Atsushi Tsukui และ Masatsugu Murase เป็นบรรณาธิการ ซึ่งเป็นต้นเรื่องของบทที่ 31 เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้จาก ประสบการณ์สู่การเรียนรู้ของครู

นั่นหมายความว่า ท่านอ่านหนังสือต้นเรื่องทุกเล่มเหล่านี้อย่างถ้วนทั่ว จนสามารถที่จะตกผลึกทั้งเนื้อหาความรู้และความเข้าใจของตนเองในรูปของการให้ความหมาย ซึ่งแน่นอนว่ากว่าที่จะทำการศึกษาถอดความออกมาในลักษณะนี้ได้ จะต้องอาศัยฐานความรู้ความเข้าใจที่มากพอ ซึ่งเราท่านมักจะเห็นอยู่เสมอจากการที่ท่านอาจารย์คุณหมอวิจารณ์เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และศึกษาติดตามพัฒนาการเรื่องการเรียนรู้มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับแวดวงนักวิชาการของโลกมาจนกระทั่งถึงผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาต่างๆ ในบ้านเรา จึงไม่น่าแปลกใจว่า มุมมองของท่านเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ก็กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้นเป็นลำดับมา

อย่างไรก็ดี บันทึกถอดความชุดนี้มีใช่เป็นเพียงงานศึกษาค้นคว้าอีกชิ้นหนึ่งของท่านเท่านั้น หากถือได้ว่า เป็นการตบถ่วงหรือเส้นทางแห่งพัฒนาการของการเรียนรู้อีกยุคหนึ่ง และจะเป็นก้าวกระโดดของการปลดปล่อยคติเดิมของการจัดการศึกษาไทย ให้ไปสู่โลกแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางแบบไร้พรมแดน และลึกซึ้งในมิติด้านในของความฉลาดเฉลียวที่มากับคุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งกระแสที่จุดประกายให้ผู้ที่กำลังเรียนรู้จากการปฏิบัติผ่านนวัตกรรมที่หลากหลาย ได้เห็นเส้นทางการสะท้อนย้อนสำรวจและวิเคราะห์ผลแห่งการเรียนรู้ใหม่อย่างลึกซึ้งได้อีกหลายมิติ และสามารถตบถ่วงเป็นสมรรถนะชุดใหม่ ที่ยกระดับเกลียวการเรียนรู้ครั้งต่อๆ ไปให้สูงขึ้นและลึกซึ้งขึ้นอย่างชาญฉลาด อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงกับบรรดาทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ ที่พึงมีในโลกนี้ด้วย

คณะผู้จัดทำหนังสือชุดนี้ ได้เล็งเห็นแล้วถึงคุณูปการมหาศาล อันจะเกิดจากการนำเอาหนังสือนี้ไปเป็นเครื่องมือในการยกระดับการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงในห้องเรียนทุกระดับ จึงได้ขออนุญาตท่านอาจารย์จัดพิมพ์ชุด ไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” โดยแยกเป็น 3 เล่มย่อย ประกอบด้วย เล่มที่ 1 “เรียนรู้สู่หัวใจที่ดิงาม” คือภาคทฤษฎี (ตั้งแต่บทหน้า-บทที่ 10) เล่มที่ 2 “ทำจริง-เรียนจริง จนรู้แจ้ง” คือภาคปฏิบัติ (ตั้งแต่บทที่ 11-20) และเล่มที่ 3 “มองนอก ออกแบบใน” คือ ภาคออกแบบการเรียนรู้ (ตั้งแต่บทที่ 21 ไปจนถึงบทสุดท้าย คือ 31) เพื่อให้สามารถใช้หนังสือชุดนี้เป็นทั้งแหล่งความรู้ เป็นทั้งแนวทางปฏิบัติงาน และนำไปสู่การสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่สดใหม่และท้าทายผู้เรียนได้ตลอดเวลา ในแต่ละเล่มล้วนมีสาระสำคัญมากมาย ซึ่งหากใครได้อ่านหนังสือชุดบันทึกถอดความของท่านอาจารย์หมอวิจารณ์ พานิช ชุดนี้ทั้ง 3 เล่ม ตั้งแต่เล่มที่ 1 “เรียนรู้สู่หัวใจที่ดิงาม” คือภาคทฤษฎี ซึ่งไม่ใช่ทฤษฎีที่แห้งแล้งปราศจากชีวิตชีวา ตรงกันข้ามกลับเป็นการเจาะประเด็นที่ลึกซึ้งของธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์มาสู่การจัดระบบให้จับต้องได้ ดังเช่น “เกลียวยกระดับ” การเรียนรู้จากประสบการณ์และการตีความแบบ 3 มิติ ซึ่งเป็นการคลี่หัวใจของการเรียนรู้ “ขั้นสูง” ออกมาจากปฏิบัติการจริง ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วได้ลองนำมาเทียบเคียงกับกระบวนการเรียนรู้อย่างแยกคาง พบว่าเป็นโยนิโสมนสิการในระดับของโลกย์ที่พร้อมจะพัฒนาไปสู่ระดับเหนือโลก คณะผู้จัดทำจึงขอตั้งชื่อเล่มที่ 1 นี้ว่า “เรียนรู้สู่หัวใจที่ดิงาม” ส่วนเล่มที่ 2 “ทำจริง-เรียนจริง จนรู้แจ้ง” คือภาคปฏิบัติ และเล่มที่ 3 “มองนอก ออกแบบใน” คือภาคออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งท่าน รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ กรุณาคิดชื่อทั้ง 2 เล่มนี้ให้

เราจะพบการส่งต่อความหมายอย่างเชื่อมโยงกัน สู่ความเข้าใจในทุกแง่มุมที่เป็น ความลึกซึ้งของการเรียนรู้ทั้งกายและใจ และจะเริ่มตระหนักได้ว่า กระบวนการเรียนรู้จาก ประสบการณ์นี้ จะเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญที่สามารถนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ในวง การศึกษาไทย ที่ตกอยู่ในวังวนของการเรียนรู้บ้างไม่รู้บ้างในระนาบตามตำราได้เป็นอย่างดี แต่ หากมองจากสายตาของผู้ที่เคยผ่านปฏิบัติการเรียนรู้จากประสบการณ์มาบ้างแล้ว จะเหมือน กำลังส่องกระจก และสามารถตรวจสอบพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างชัดเจนว่า อยู่ที่ พิกัดหรือระนาบของคุณภาพระดับไหนในวงจรระดับการเรียนรู้ หรือมิติใดบ้างที่ขาดหายไป และ ช่วยให้ประเด็นการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้เดิมนั้นได้รับการยกระดับขึ้นสู่ระนาบใหม่ได้ทันที

ความหวังและโอกาสของการพัฒนาการศึกษาอยู่ในมือของผู้หวังดีทุกคน โดยแต่ละคน ทำหน้าที่ทั้งเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นนักเรียนจากประสบการณ์ ไปพร้อมกับเป็นผู้สร้างสรรค์ โอกาสและกระบวนการ “การเรียนรู้ “ขั้นสูง” จากประสบการณ์” สู่ผู้เรียนที่รอคอยท่านอยู่ เพื่อ ช่วยกันสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา ให้อบอวลครอบคลุมการศึกษาที่เคย แห้งแล้งและไปไม่สุดทาง ให้ไปถึงศักยภาพสูงสุดและหลากหลายที่ซ่อนอยู่ในมนุษย์ทุกคนได้ เปล่งประกายสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งโลกภายในและโลกภายนอกไปพร้อมกัน

สุดท้ายนี้ ในนามผู้จัดพิมพ์ ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ที่ได้เขียนหนังสือชุดนี้ขึ้นด้วยความอุทิศสละและรอบรู้อย่างยิ่ง ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นคุณูปการแก่ผู้ จัดการศึกษาในทุกๆระดับ ให้พลิกบทบาทเดิมไปสู่ผู้สร้างสรรค์การเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนไทยทุกช่วงวัยให้สามารถขยายการเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละคน และมีฐานทุนการดำเนินชีวิตอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งยุคปัจจุบันและทุกยุคสมัยที่จะ ตามมา และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ท่านคือ ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร และ รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ ที่กรุณาเขียนคำนำและทำให้หนังสือชุดนี้สื่อประเด็นเด่นสู่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน ขอขอบคุณคณะบรรณาธิการจัดพิมพ์จากสถาบันอาศรมศิลป์และมูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ รวมทั้ง มูลนิธิสยามกัมมาจลผู้สมทบสนับสนุนการพิมพ์อีก 1,000 เล่ม

รองศาสตราจารย์ ประภาภัทร นิยม
บรรณาธิการ ผู้จัดพิมพ์
พฤศจิกายน 2566

สารบัญ

หนังสือชุด ไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”

ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

ตอนที่ 1. บทนำ	3
ตอนที่ 2. รากฐานความรู้ที่นำสู่การค้นพบ ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์	9
ตอนที่ 3. เกื้อช่วยกระตือรือร้นการเรียนรู้จากประสบการณ์	19
ตอนที่ 4. ธรรมชาติของการเรียนรู้จากประสบการณ์	35
ตอนที่ 5. สมองกับการเรียนรู้จากประสบการณ์	47
ตอนที่ 6. สไตล์ของการเรียนรู้	57
ตอนที่ 7. โครงสร้างของความรู้	67
ตอนที่ 8. พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์	77
ตอนที่ 9. การเรียนรู้และพัฒนาในอุดมศึกษา	93
ตอนที่ 10. การเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างบูรณาการตลอดชีวิต	107

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่ดั่งลม

1. บทนำ

หนังสือชุด ไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์” (Experiential Learning) นี้ ตีความแบบสรุปจากหนังสือ
"Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development, 2nd Edition (2015)" เขียนโดย David A. Kolb

บันทึกชุด “เรียนรู้จากประสบการณ์”

David A. Kolb
ผู้ก่อตั้ง EBLs-Experience
Based Learning Systems

ตีความจากหนังสือ Experiential Learning : Experience as the Source of Learning and Development, 2nd Edition (2015) เขียนโดย David A. Kolb โดยเขียนเพิ่มเติมจากหนังสือ edition แรกที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1984 และหลักการ Experiential Learning ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 1971 จากการทำงานวิชาการที่ MIT Sloan School of Management และดำเนินต่อเนื่องมาที่ Weatherhead School of Management, Case Western Reserve University โดยในปี 1980 ท่านได้ก่อตั้ง EBLs-Experience Based Learning Systems²

ผมเชื่อว่าวิธีเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นวิธีเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดต่อชีวิตมนุษย์ โดยที่ต้องเรียนรู้ลึกในระดับตบถกเป็นหลักการ ต้องไม่หยุดอยู่แค่เรียนรู้วิธีการ โดยผมได้เขียนตีความเรื่องนี้ไว้ที่ gotoknow.org/posts/tags/kolb³ อธิบายว่า จะเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ดีต้องช่างสังเกตและช่างสะท้อนคิดโดยเรียนรู้ได้ลึกและเชื่อมโยงเมื่อได้ฝึกการสะท้อนคิดสู่หลักการ และสู่การเชื่อมโยงหลักการ และฝึกนำเอาหลักการไปทดลองใช้ในโอกาสต่อไป หรือในบริบทอื่นเพื่อหมุนวงจรหรือเกลียวยกระดับการเรียนรู้ขึ้นไปอย่างไม่สิ้นสุด

นักเรียนจึงควรได้ฝึกทักษะเรียนรู้จากประสบการณ์ตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก และฝึกตลอดไป คือตลอดชีวิตการเป็นนักเรียนนักศึกษาจนตลอดชีวิต ย้ำว่าคนเราควรฝึกทักษะการเรียนรู้จากประสบการณ์ตลอดชีวิตโดยผมตีความว่า ทักษะนี้เป็นหนึ่งในทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long Learning Skills)

² learningfromexperience.com

³ gotoknow.org/posts/tags/kolb

ตอนที่ 1 นี้ ตีความจากหนังสือส่วนคำนำ

บทนำ

ที่ในคำนำที่ Warren Bennis (1925–2014) เขียนไว้ใน Edition แรก บอกความสำคัญของหนังสือว่าเป็นการชี้ความเชื่อมโยงที่คนมองไม่เห็นมาก่อน ระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ระหว่างหลักการเชิงนามธรรมกับเหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรม และระหว่างหัวใจ (Affective Domain) กับสมอง (Cognitive Domain) โปรดสังเกตนะครับว่า ท่านผู้เขียนคำนำชื่อว่า **พลังของการเรียนรู้ที่แท้จริง เป็นการเชื่อมโยงชั่วคราวกันข้าม**

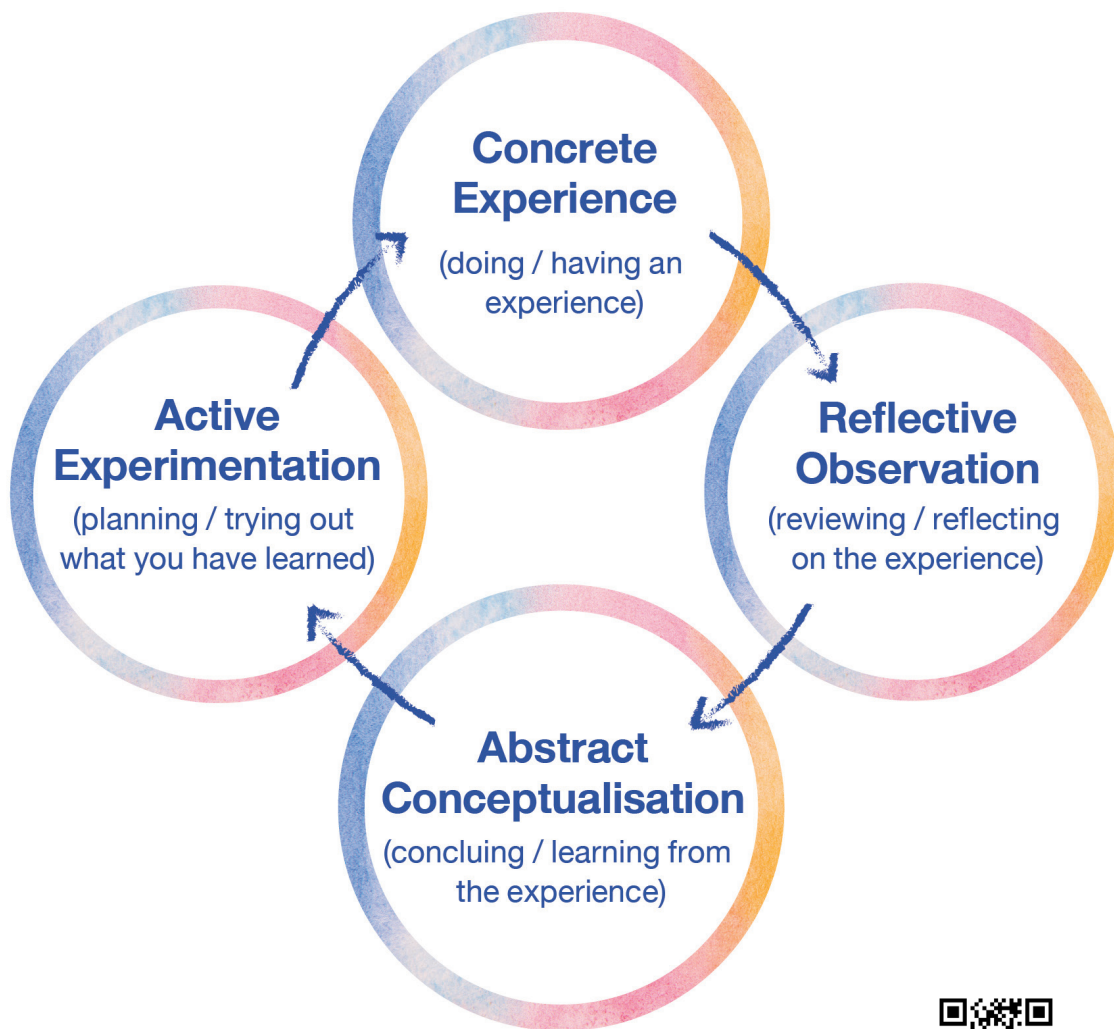
Warren Bennis (เมื่อกว่า 30 ปีมาแล้ว) ชี้ว่าหนังสือเล่มนี้สะกิดว่า **ความรู้ที่มีคุณค่าแท้จริงคือ สมรรถนะ ความรู้เพื่อการทำงาน และสารสนเทศ ที่เชื่อมโยงกับงาน ครอบครัว และชุมชน มากกว่าความรู้ตามในตารางสอน** ท่านย้ำความเป็นหนังสือนอกคอก และผู้อ่านต้องอ่านด้วยความตระหนักในความเสี่ยงของตนเอง ที่ตอนนี่ (กว่าสามสิบปีหลังจากเขียนคำนำนี้) ผมตีความว่าเป็นหนังสือที่นักการศึกษาทุกคนควรได้อ่านจึงตีความนำมาเสนอไว้ทีละตอน ย้ำว่าเป็นการนำเสนอแบบตีความ ไม่ได้แปล และส่วนใหญ่ผมเสนอแบบเถียงหรือเพิ่มประสบการณ์ส่วนตัวในบริบทไทยเข้าไปด้วย

ประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนย้ำในคำนำของหนังสือฉบับ 2nd Edition คือ ท่านไม่ได้เป็นผู้สร้างทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ แต่เป็นผู้ค้นพบการก่อตัวของทฤษฎีนี้ค่อยๆ เริ่มมาจากปราชญ์ในอดีต ได้แก่ John Dewey, Kurt Lewin, Jean Piaget, Lev Vygotsky, William James, Carl Jung, Paulo Freire, Carl Rogers และ Mary Parker Follett

อาจกล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้สะท้อนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตลอดชีวิตของท่านผู้เขียนที่เสนอทฤษฎีที่ขัดแย้งกับความเชื่อเดิมๆ เรื่องการเรียนรู้ แต่ตอนนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ท่านผู้อ่านที่ต้องการทำความเข้าใจ Experiential Learning Theory ในเวลาสั้นๆ 3 นาที โปรดเข้าชมวิดีโอที่⁴

⁴<https://youtu.be/0TeaFPSQsMY>

ภาพที่ 1. หลักการหรือทฤษฎีว่าด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติของ Kolb แสดงในภาพโดยผมตีความอธิบายไว้ที่ gotoknow.org/posts/708408

บทนำของ 2nd Edition ให้คำนิยามของการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่า หมายถึงการเรียนรู้แบบที่ผู้เรียนสัมผัสความเป็นจริงของสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ โดยตรง ไม่ใช่ฟังหรืออ่านตามที่มีการบอกต่อๆ กันมา ในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ผู้เรียนได้สัมผัสโดยตรงกับสิ่งนั้นหรือกิจกรรมนั้น ภายใต้กิจกรรมตามบริบทที่เป็นจริง เขาระบุว่า การเรียนรู้แนวนี้ลดความสำคัญของการคิดวิเคราะห์และความรู้เชิงวิชาการลงไป ซึ่งผมไม่เห็นด้วย ผมคิดว่าต้องเอาความรู้ทางวิชาการเข้ามาตีความผ่านการใคร่ครวญสะท้อนคิดจากข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ตรง แต่ก็เห็นด้วยว่า ในการใช้การคิดแบบใคร่ครวญสะท้อนคิด (โยนิโสমনสิการ) ต้องละจากการคิดเชิงเหตุผล (Reasoning) เป็นการชั่วคราว เท่ากับการเรียนรู้จากประสบการณ์เน้นคุณค่าของ “ความรู้มือหนึ่ง” หรือ “ความรู้ขาออก” มากกว่า “ความรู้มือสอง” หรือ “ความรู้ขาเข้า” ตามที่ระบบการศึกษาแนวอนุรักษนิยมยึดถือ

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ถูกตรวจสอบทางวิชาการผ่านการวิจัยอย่างเข้มข้น และมีข้อเตือนใจว่า การเรียนรู้แบบนี้มีพลังมาก และในขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยงที่จะเกิดการเรียนรู้ผิดทางด้วย เพราะการเรียนรู้แบบนี้กำหนดทิศทางโดยเป้าหมายของผู้เรียน ทำให้เกิดวงจร Interest-Attention-Selection โดยไม่รู้ตัว ส่งผลให้การสังเกตเก็บข้อมูลเน้นเพื่อเป้าหมายที่จำเพาะนั้น ไม่ครอบคลุมครบถ้วน การเรียนรู้จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่ครบถ้วน

ผมขอเพิ่มข้อสังเกตส่วนตัวของผมว่าการเรียนรู้แบบนี้ต้องทำทั้งด้วยตัวคนเดียว และทำเป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม เมื่อทำเป็นกลุ่ม ต้องมีการนำเอาข้อสังเกตและสะท้อนคิดของสมาชิกกลุ่มมาเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันก็จะช่วยให้มีข้อมูลที่หลากหลายขึ้น และมีความสะท้อนคิดตีความหลากหลายแบบ

ผมไม่คิดว่า ควรนำการเรียนรู้จากประสบการณ์ เข้าไปแทนที่การเรียนรู้แบบรับถ่ายทอดความรู้โดยสิ้นเชิง ผมคิดว่าควรจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานวิธีเรียนรู้ทั้งสองแบบ แต่คนทุกคนต้องมีทักษะเรียนรู้จากประสบการณ์แนว Kolb's Experiential Learning Cycle

ผมมีความเห็นว่าสามารถแก้ไขหรือลดจุดอ่อนของการเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ได้โดยการช่วยเหลือของ โค้ช หรือ Facilitator เพื่อเอาชนะวงจร Interest-Attention-Selection ทำให้การเรียนรู้มีเป้าหมายเชิงบวก และครบด้านหรือครบถ้วน การเรียนรู้เป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันก็ช่วยลดอคติของการเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ได้

มีงานวิจัยที่นำสู่การถกเถียงความแม่นยำน่าเชื่อถือ และข้อเด่น ข้อจำกัด ของทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb มากมาย ที่ช่วยให้การประยุกต์ใช้ การเรียนรู้จากประสบการณ์มีพลังยิ่งขึ้น

เมื่ออ่านหนังสือไปถึงบทที่ 2 ผมก็ได้ข้อสรุปมุมมองต่อการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ว่ามีลักษณะของการเรียนรู้องค์รวม (Holistic Learning) ใน 2 นัยยะ

นัยยะแรกเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ ว่าเป็นไปเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมของบุคคลที่มุ่งหมายพัฒนาครบทุกด้านที่เรียกว่า สมรรถนะ หรือเรียกเป็นคำย่อว่า VASK

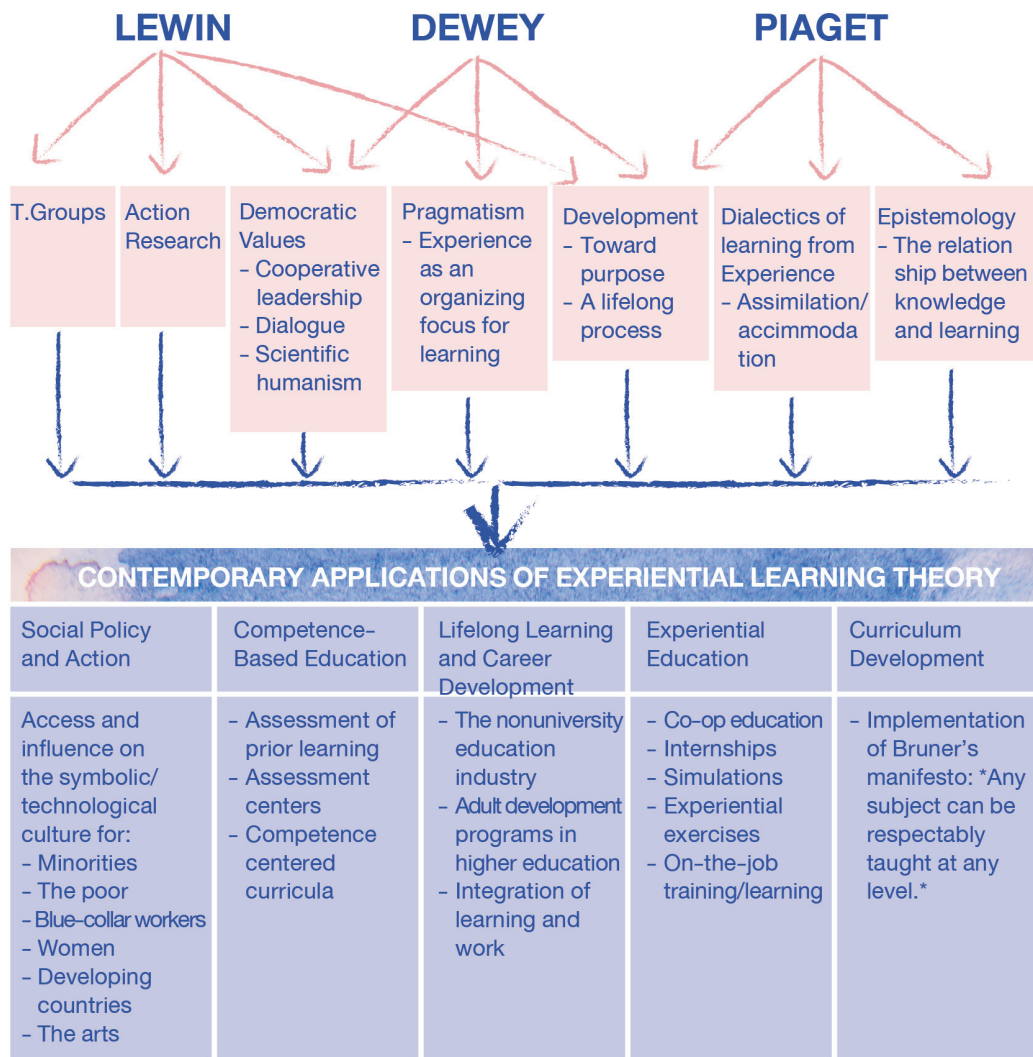
VASK

นัยยะที่สองเป็นวิธีการหรือยุทธวิธีสู่ การเรียนรู้ต้องใช้ทั้งการเรียนรู้จากทั้ง 4 มิติ คือ

- **ประสบการณ์** (Experience)
- **มุมมอง** (Perception)
- **การคิด** (Cognition) และ
- **พฤติกรรม** (Behavior)

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

2. รากฐานความรู้
ที่นำสู่การค้นพบ
ทฤษฎีการเรียนรู้
จากประสบการณ์

ภาพที่ 2.. ทฤษฎีเรียนรู้จากประสบการณ์ในปัจจุบัน วางรากฐานโดยปราชญ์ 3 ท่าน คือ John Dewey, Kurt Lewin และ Jean Piaget

ตอนที่ 2 นี้ ตีความจากบทที่ 1

The Foundation of Contemporary Approach to Experiential Learning

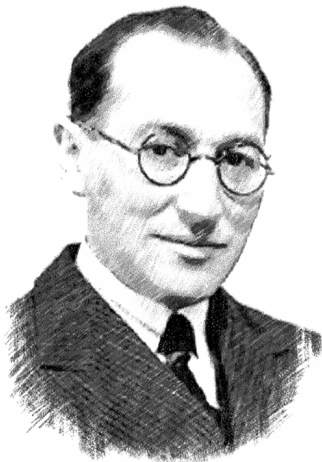
โดยสรุปคือทฤษฎีเรียนรู้จากประสบการณ์ในปัจจุบันยืนบนไหล่ยักษ์ 3 ท่านคือ John Dewey, Kurt Lewin และ Jean Piaget ดังแสดงใน ไดอะแกรมที่คัดลอกมาจากหนังสือ (ภาพที่ 2.)

William James (1841–1910)

ได้รับการยกย่องจาก Kolb ใน 2 ด้านหลักๆ คือ เรื่อง ทฤษฎีความรู้สองด้าน (Dual Knowledge Theory) คือ ความรู้ที่เกิดจากความสงสัย (Apprehension) กับความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ (Comprehension) อีกด้านหนึ่งเป็นหลักการว่า การเรียนรู้ มาจากประสบการณ์เท่านั้น (Radical Empiricism)

Kurt Lewin (1890–1947)

เป็นผู้สร้าง “เทคนิค T Group” เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้จากประสบการณ์สมมติ และเป็นผู้เสนอหลักการ “พื้นที่ชีวิต” (Life Space) ว่าเป็นปัจจัยสู่การเรียนรู้ ซึ่งผมตีความว่า หมายถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในชีวิต องค์ประกอบใน “พื้นที่ชีวิต” มีมากมาย ได้แก่ ความต้องการ เป้าหมาย ความทรงจำ เหตุการณ์ในสภาพแวดล้อม อุปสรรค และเส้นทางชีวิต ปัจจัยเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน และนำสู่ความเชื่อของผมว่า “ชีวิตที่ลำบากเป็นชีวิตที่เจริญ”

วงจรรีเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ David A. Kolb เสนอแนวคิดมาจาก Kurt Lewin มากที่สุด โดย Lewin แนะนำว่าต้องมี กระบวนการป้อนกลับ (Feedback) เป็นตัวช่วยการเรียนรู้ โดยท่านได้ออกแบบ กระบวนการ T-Group และ Action Research เป็นเครื่องมือให้ Feedback

Carl Rogers (1902–1987)

มีคุณูปการต่อพัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ 3 ประการ คือ

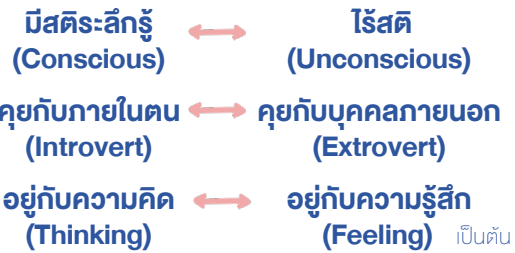
1. ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ช่วยให้คนเราพัฒนาเป็นคนที่ดีมีคนช่วยให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลง
2. ความสำคัญของจิตวิทยาเชิงบวกหรือความสัมพันธ์ (ความรัก ความหวังดี) แบบไร้เงื่อนไขต่อการเรียนรู้เชิงลึกจากประสบการณ์ และ
3. ทักษะการมีประสบการณ์เชิงลึก (Deep Experiencing) นำสู่การค้นพบตนเอง (Self-Actualization)

จากการอ่านหนังสือ *Experiential Learning* เล่มนี้ และจากการค้นเพิ่มเติมในวิกิพีเดีย ผมคิดว่าท่านผู้นี้น่าสนใจที่สุด ในด้านความลึกซึ้งเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์

Carl Jung (1875–1961)

เป็นนักวิชาการด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ชีวิตโลดโผนที่สุด คือเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตนเองที่เกิดอาการประสาทหลอน เป็นผู้เสนอการพัฒนาความเป็นปัจเจก (Individuation) ด้วยการเคลื่อนตัวจากการเรียนรู้เฉพาะด้าน (Specialization) สู่การบูรณาการความรู้ (Integration) ที่เป็นขั้วตรงกันข้าม เช่น

ตัวผมเอง มีความเชื่อว่า ผู้มีปัญญาที่แท้จริง คือผู้สามารถนำเอาสิ่งที่เป็นขั้วตรงกันข้ามมาบูรณาการยกระดับสู่การใช้ประโยชน์ยิ่งใหญ่ในมิติที่สูงขึ้นได้

John Dewey (1859–1952)

สนับสนุน William James ว่าการเรียนรู้มาจากประสบการณ์เท่านั้น ซึ่งหมายความว่าท่านเชื่อในทฤษฎีปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เป็นนักขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงระบบอุดมศึกษา ให้เน้นภาคปฏิบัติเป็นหลัก มีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นเรื่องของที่นี่และเดี๋ยวนี้ (ปัจจุบันขณะ) เป็นเป้าหมายหลัก ไม่ใช่เน้นอนาคตเป็นเป้าหมายหลัก และผู้ใหญ่ต้องสังเกตความสนใจ แรงบันดาลใจของเด็ก และสนับสนุนให้เด็กได้เรียนตามแรงบันดาลใจของตน

Jean Piaget (1896–1980)

เป็นผู้เสนอทฤษฎี **Constructivism** ว่าเด็กสร้างความรู้ที่ซับซ้อนมากขึ้นใส่ตัวผ่านประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความฉงนหรือความอึดอัดว่าสิ่งที่ประสบไม่ตรงกับความรู้ ความเข้าใจเดิมของตน เกิดการบูรณาการ (Assimilation) ความรู้ใหม่เข้าไป เกิดการปรับ (Accommodation) ความเข้าใจเดิม

Lev Vygotsky (1896–1934)

ผู้เสนอหลักการ **Zone of Proximal Development** ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ในระดับซึมซับเข้าไปภายในตัว ภายในใจ (Internalization) ที่เป็นกระบวนการช่วยให้เด็กสร้างใส่ตัวผ่านกระบวนการทางสังคม (Social Constructivism) โดยเครื่องมือที่ครูและผู้ใหญ่ใช้หนุนเด็ก คือ “เทคนิคให้นั่งร้าน” (Scaffolding)

Paulo Freire (1921–1997)

เสนอแนวทาง “เสวนาระหว่างคนที่เสมอกัน” (Dialogue Among Equals) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเกิดการสร้างทฤษฎีจากการปฏิบัติ (Praxis) ที่นำสู่การสร้างสรรค์ และการเปลี่ยนแปลงตนเอง จากแนวคิดนี้ David A. Kolb นำไปพัฒนา “ทฤษฎีการเรียนรู้จากการสนทนา (Conversational Learning)”⁵

Mary Parker Follett (1868–1933)

เชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ การศึกษาที่ดีเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับครู ท่านเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากผู้เรียนถวายเป็นและใจให้แก่อื่นหรือเหตุการณ์นั้น เพื่อเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเอง ท่านเชื่อว่ามนุษย์เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่ตลอดเวลา

⁵ท่านที่สนใจการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนอ่านได้จากหนังสือ “สอนเสวนา สู่อารการเรียนรู้เชิงรุก” ดาวันโหลดได้ฟรีที่ <https://pubhtml5.com/sodgg/awyk/basic/> หรือค้นด้วยชื่อหนังสือแล้วดาวันโหลด PDF File จากเว็บไซต์ของมูลนิธิสยามกัมมาจล

เมื่อรวมกับ David A. Kolb จึงมี “ยักซ์” 10 ท่าน เป็นผู้ร่วมกัน
สร้างสรรค์ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่น่า
สู่หนังสือเล่มที่ท่านกำลังถืออยู่นี้ โดยผมตีความนำเสนออีกชั้นหนึ่ง
และสรุปสั้นที่สุดได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นทฤษฎี
ที่ซับซ้อนและตัวการเรียนรู้จากประสบการณ์เองก็เป็นกิจกรรมหรือ
กระบวนการที่ซับซ้อนยิ่ง ต้องทำความเข้าใจผ่านหลายมุมมองหรือ
หลายทฤษฎี ที่ในบางกรณีทฤษฎีเหล่านี้ขัดกัน ที่เมื่อมองในอีกมุมหนึ่ง
ทฤษฎีเหล่านี้ช่วยเติมเต็มซึ่งกันและกัน

ทั้งหมดนั้น นำสู่ข้อสรุปว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการ
ที่ซับซ้อนยิ่ง มนุษย์เองยังเข้าใจความซับซ้อนนี้ไม่ครบถ้วน ท่าน
ผู้อ่านหนังสือ หรือบันทึกชุดเรียนรู้จากประสบการณ์ ฟังตระหนักใน
ความเป็นจริงนี้

ผมสรุปกับตนเองว่าทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ยืนบนฐานของความเชื่อด้านมนุษยนิยม คือ มีศรัทธาในคุณค่าของความเป็นมนุษย์สูงกว่าศรัทธาในคุณค่าของวิชาการ ไม่ทราบว่าผมสรุปถูกหรือผิด

ตามภาพที่ 1. ในหนังสือ Experiential Learning ที่นำมาลงไว้ข้างต้น ส่วนล่างของภาพระบุการนำทฤษฎีการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ 5 ประการ คือ

- 1. ด้านการพัฒนาและประยุกต์ใช้ในนโยบายด้านสังคม
(Social Policy and Action)**
- 2. การศึกษาฐานสมรรถนะ
(Competency Base-Education)**
- 3. การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาชีวิตการทำงาน
(Life Long Learning and Career Development)**
- 4. การศึกษาจากประสบการณ์
(Experiential Education)**
- 5. การพัฒนาหลักสูตร
(Curriculum Development)**

ขอย้ำประเด็นการนำไปใช้ประโยชน์ดังกล่าว และขอเถียง Mary Parker Follett ว่าการเรียนรู้ไม่ได้เกิดในปัจจุบันขณะเท่านั้น ยังเกิดขึ้นขณะหลับที่สมองมีการทำงานจัดระบบข้อมูลในสมอง แบบเราไม่รู้ตัว

นอกจากนั้นยังมีการเรียนรู้แบบไม่ได้ใช้ความคิดเชิงเหตุผล ที่เรียกว่า ปัญญาญาณ (Intuition) อีกด้วย

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

3. เกสียวยกระดับ การเรียนรู้จาก ประสบการณ์

ตอนที่ 3 นี้ ตีความจากส่วนหนึ่งของบทที่ 2

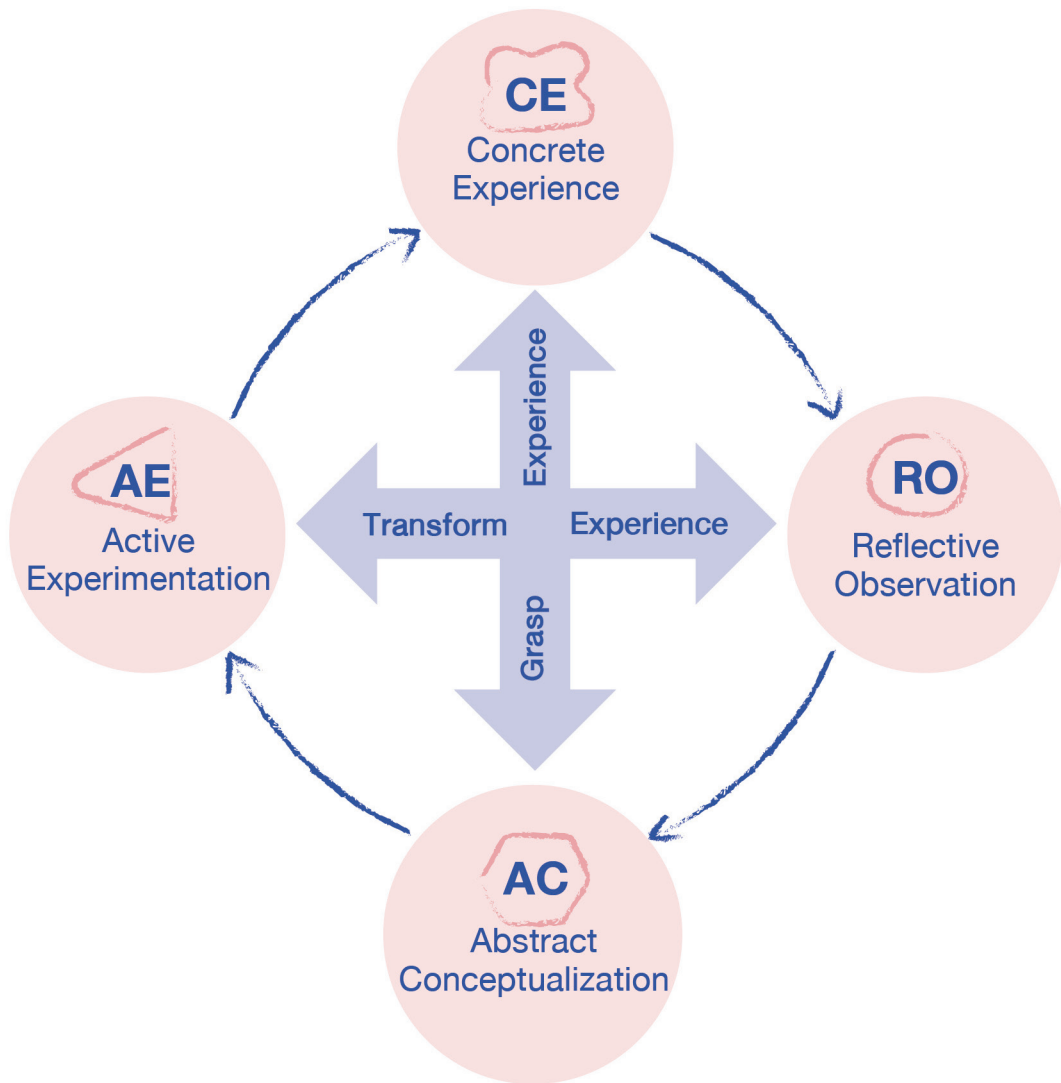
The Process of Experiential Learning

จริงๆ แล้ว การเรียนรู้จากประสบการณ์ไม่ได้มีลักษณะเป็นวงจร (Cycle) แต่เป็นเกลียว (Spiral) คือมีการยกระดับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ที่อธิบายด้วยภาพวงจรเพื่อให้สะดวกต่อการอธิบายและต่อความเข้าใจแต่จริงๆ แล้ว วงจรนี้ไม่ได้วนกลับมาที่เดิมอย่างภาพที่ 4 แต่ยกระดับขึ้นไปในลักษณะของเกลียวสว่านหรือตามในหนังสือแสดงด้วยเกลียวชีวิตของเปลือกหอยตามภาพที่ 3

หลังจากหนังสือ Edition แรกออกเผยแพร่ มีการยอมรับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ David A. Kolb สูงมาก มีการนำไปใช้และนำไปทำวิจัยต่อและตีพิมพ์เผยแพร่ยกระดับความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง และในทางตรงกันข้าม มีเสียงคัดค้านหรือตั้งข้อสงสัยมากมายด้วยเช่นเดียวกัน นี่คือธรรมชาติโลกในทุกเรื่อง ไม่ยกเว้นเรื่องวิชาการ

ภาพที่ 3 “เกลียวชีวิต” ของเปลือกหอย
(The Life Spiral of a Shell)

ภาพที่ 4 วงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์

หนังสือ 2nd Edition จึงให้ข้อมูลลึกมาก จากการที่ผู้เขียนคงข้อความใน 1st Edition ไว้ และเพิ่มส่วนสะท้อนคิดในแต่ละบท นำเอาข้อสงสัยหรือข้อคัดค้านของนักวิชาการในช่วงเวลา 30 ปีหลังการตีพิมพ์หนังสือ Edition แรก มาเสนอพร้อมคำอธิบาย อ่านแล้วได้ความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งและในขณะที่เดียวกันก็มีส่วนที่我不ค่อยเข้าใจด้วย โดยเฉพาะส่วนที่กล่าวถึงทฤษฎีลึกๆ

ผมจึงตีความและสรุปเกลี่ยวยกระต๊อบการเรียนรู้จากประสบการณ์มาเสนอในตอนที 3 นี้ ในลักษณะ “ทำให้ง่าย” และ “ทำให้สั้น” โดยตั้งใจให้ไม่สูญเสียมิติที่ลึก และเชื่อมโยง โดยท่านผู้อ่านพึงตระหนักในข้อจำกัดของผม ที่น่าจะตีความได้ไม่ครบถ้วน และไม่ลึกอย่างที่เสนอในหนังสือ จึงขอแนะนำให้ท่านผู้อ่านที่ต้องการอ่านให้ได้สาระที่ลึกและเชื่อมโยงจริงๆ อ่านต้นฉบับภาษาอังกฤษ

เกลียว “สามมิติ”

“สามมิติ” ในที่นี้ไม่ใช่มิติทางกายภาพ แต่เป็นมิติของการตีความหาความหมาย หาพลังของการเรียนรู้

มิติแรก คือมิติของวงจร (ตามภาพที่ 4.)

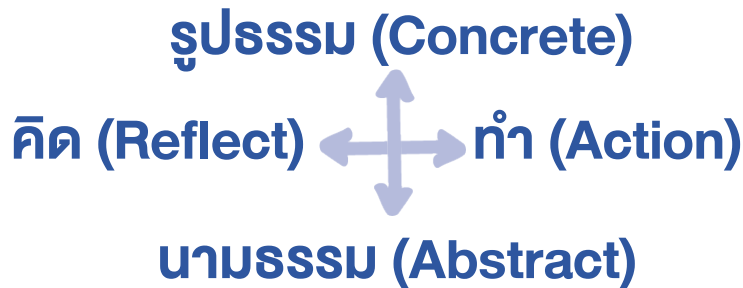
เริ่มจาก ประสบการณ์ตรง (CE-Concrete Experience) นำสู่ขั้นตอนต่อไปคือ สังเกตพร้อมกับสะท้อนคิด (RO-Reflective Observation) ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในเสี้ยววินาทีของการสังเกตเห็นหรือรับรู้ด้วยสัมผัสอื่น ดังนั้น RO จึงเป็นเสมือน คลิป วิดีทัศน์ภายในใจหรือภายในสมองของเรา ที่หากมีคนร่วมอยู่ในกิจกรรม 10 คน ก็จะมีคลิปวิดีโอที่ 10 แบบ หรือ 10 ชุด ที่แตกต่างกัน เพราะแต่ละคน ตีความต่างกัน หรืออาจมีมากกว่า 10 ชุด ก็ได้ เพราะบางคนตีความหลายแบบ

สู่ขั้นตอนที่สาม คือ ตีความสู่หลักการที่เป็นนามธรรม (AC-Abstract Conceptualization) ที่สำหรับผมเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก มีความหมายต่อเรื่องมากมาย ที่นำสู่หัวข้อย่อยต่อไปในบันทึกที่ 3 นี้ ย้ำว่า ขั้นตอนที่สามเป็นการฝึกตั้งหลักการจากการปฏิบัติ

ตัวเชื่อมต่อขั้นตอนที่ 3 สู่ขั้นตอนที่ 4 คือ “ข้อสงสัย” (Inquiry) ว่า หลักการที่คิดขึ้นจากการสะท้อนคิดนั้น ถูกต้องหรือไม่ คือ เป็นสภาพ “เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง” ต่อหลักการที่ตนเองคิดขึ้น นำสู่การนำหลักการไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงในโอกาสต่อไป (AE-Active Experimentation) เท่ากับเป็นการเริ่มต้นวงจรระดับที่ CE ในรอบต่อไป

มิติที่สอง อาจเรียกว่า มิติของพลังจั่วตรงกันข้าม

ซึ่งตามในรูปมี 2 คู่ คือ คู่จับต้องประสบการณ์อย่างเป็นรูปธรรม (Concrete) กับ นามธรรม (Abstract) ตามแนวตั้งในรูป กับคู่ประสบการณ์ผ่านการ คิด (Reflect) กับ ทำ (Action) ตามในรูปแนวนอน ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ที่มีความอึดอัดขัดข้องสู่การสร้างสรรค์ (Creative Tension)

มิติที่สาม อาจเรียกว่า มิติของการเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐาน (Transformation)

ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ในวงจรหรือเกลียวเรียนรู้นี้ และเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงแล้ว จะไม่เหมือนเดิม ทั้งในเรื่องความคิด (กระบวนทัศน์) และในเรื่องพฤติกรรม เพราะกระบวนการเรียนรู้นี้ นำสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐาน (Transformation)

เมื่อทำความเข้าใจทฤษฎีเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพิ่มขึ้นในบันทึกตอนต่อๆ ไป ผมเชื่อว่า เราจะค้นพบมิติที่สี่ มิติที่ห้า... ของเกลียวเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ เพิ่มขึ้นแบบไม่รู้จบ

เกลียวเรียนรู้ของบุคคล กับ เกลียวเรียนรู้ร่วมกันของทีม

การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ทำได้ทั้งระดับปัจเจก และระดับทีมหรือกลุ่มคน โดยไม่จำเป็นที่จะเป็นการเรียนรู้คนเดียว หรือเรียนรู้เป็นทีม ความจริงใจ การทำใจให้เป็นอิสระ และการเปิดใจรับความรู้สึกที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการทำความเข้าใจหรือตีความ

การเรียนรู้จากประสบการณ์เริ่มที่การกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้นั้น ในการเรียนรู้คนเดียว เราสามารถโฟกัสเป้าหมายของเราได้ ตัวเป้าหมายเป็นตัวกำหนดว่าเราจะสังเกต (Observe) อะไร สำหรับนำไปสะท้อนคิด (Reflect) สู่การตกผลึก (Conceptualize)

หลักการที่เป็นนามธรรม (Abstract) โปรดสังเกตว่า การเรียนรู้แบบนี้มีธรรมชาติที่ไม่ปลอดจากอคติ เราจะสังเกตอะไร มีกำหนด (อคติ) อยู่ที่เป้าหมายที่เรากำหนด เท่ากับเราไม่ได้รับข้อมูลทั้งหมดจากประสบการณ์ เรารับเฉพาะข้อมูลที่เราต้องการ

ดังนั้นการสะท้อนคิดก็ย่อมเป็นไปตามอคติของการรับรู้หรือการสังเกตนั้นแต่การเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตัวคนเดียวก็มีประโยชน์ที่เราตั้งคำถามและหมุนเกลียวการปฏิบัติได้หลายรอบ เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน

การเรียนรู้เป็นทีม จะช่วยให้สมาชิกได้ฟังการสะท้อนคิดของคนอื่น ที่อาจแตกต่างจากความคิดของเราโดยสิ้นเชิง และได้ร่วมกันตกผลึกหลักการ ที่มาจากเป้าหมายเล็กๆ ที่แตกต่างกัน และข้อสังเกตที่แตกต่างกัน ของสมาชิกแต่ละคน หลักการที่ได้จึงเป็นหลักการที่ได้จากอคติอีกแบบหนึ่ง ต่างจากอคติในหลักการที่กำหนดโดยผู้เรียนรู้คนเดียว ข้อดีของการเรียนรู้แบบกลุ่มในสายตาของผมคือ ได้ฝึกฟังคนอื่น ฝึกเข้าใจวิธีคิดของคนอื่น ฝึกบูรณาการความคิด ฝึกสร้างพลังร่วม (Synergy) ระหว่างความแตกต่าง หรือขัดตรงกันข้าม เป็นทักษะที่สำคัญมากในการทำงานที่มีความซับซ้อนและเป็นพลวัตสูง การศึกษามีลักษณะเช่นนี้

ทฤษฎี กับ ปฏิบัติ

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือจากประสบการณ์ หากจะให้เกิดการเรียนรู้ที่มีพลังสูงต้องละเรื่องทฤษฎีไว้ชั่วคราวในช่วงต้นของวงจร เพื่อให้จิตมีอิสระในการสังเกตและตีความประสบการณ์ตรง ไม่เข้าไปสังเกตและตีความตามทฤษฎีที่ตนเชื่อหรือได้เรียนรู้มาก่อน คำแนะนำนี้พุดง่าย แต่ทำยาก ทุกคนควรได้ตระหนักข้อจำกัดของมนุษย์ข้อนี้และหมั่นฝึกฝนตนเอง

อีกคำแนะนำหนึ่งคือ ให้ตั้งเป้าหมายตรวจสอบทฤษฎีที่รู้มาก่อน ในบางจุดที่เรามีข้อสงสัย ซึ่งเท่ากับใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยให้เข้าใจทฤษฎีได้ครบถ้วนขึ้น ลึกซึ้ง หรืออาจไปไกลกว่านั้น คือ ตั้งเป้าเถียงทฤษฎีหาทางสังเกตเก็บข้อมูลที่ค้านทฤษฎี ซึ่งหากค้นพบ ก็จะนำไปสู่การทำความเข้าใจบริบทที่จำเพาะของเราที่ทฤษฎีเอื้อไม่ถึง

อีกคำแนะนำหนึ่งคือ ไม่ว่าทำอะไร ให้หมั่นวงจรหรือเกลียวการเรียนรู้จากประสบการณ์เสมอ และมุ่งสะท้อนคิดสู่การตั้งทฤษฎีของเราเอง สำหรับนำไปเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว

ไม่ว่าจะใช้แนวทางใด ข้อเรียนรู้ที่มีค่ายิ่งคือ การทำความเข้าใจบริบทที่จำเพาะของเรา ที่ทฤษฎีที่มีอยู่อาจละเลย หรือไม่ครอบคลุม

ใช้ความอึดอัดขัดข้อง หรือความขัดแย้งเป็นพลัง

หากจะให้เกิดการเรียนรู้จากการทำงานหรือการดำรงชีวิต ต้องมีทักษะในการใช้ความอึดอัดขัดข้อง หรือความขัดแย้ง ที่เผชิญ ให้เป็นพลังบวกหรือพลังสร้างสรรค์ ซึ่งวงจรหรือเกลียวยกระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยที่ดี โดยต้องมีบรรยากาศเชิงบวก และความเคารพไว้วางใจต่อกันของสมาชิกในทีม เป็นพื้นฐานให้วงจร/เกลียวเรียนรู้ทำงาน โดยที่จุดสำคัญอยู่ที่การเปิดใจให้และรับฟังข้อสังเกตและสะท้อนคิดจากกันและกันที่สะท้อนคิดเรื่องความอึดอัดขัดข้องหรือความขัดแย้งนั้นด้วย อันจะนำไปสู่การตกผลึกหลักการหรือสภาพการณ์ที่ซ่อนเร้นอยู่ นำไปสู่การดำเนินการ AE-Active Experimentation เพื่อการแก้ปัญหาซ่อนเร้นที่บดบังความจริงที่วุ่นวายนั้น

ขอให้ข้อสังเกตของตัวเองว่า ในวัฒนธรรมไทยตัวขัดขวางการเรียนรู้จากประสบการณ์ คือ การยึดติดเรื่องถูก-ผิด และความเกรงใจผู้ใหญ่ เกรงจะขัดใจผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจ ทำให้ไม่กล้าคิดและพูดออกมาจากความรู้สึกจริงๆ ของตน

เกลียวพัฒนาความเป็น “ผู้ก่อการ”

วงจรหรือเกลียวยกระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีคุณค่า ยกระดับความเป็นผู้ก่อการ (Agency) ของผู้เกี่ยวข้องอย่างไม่รู้ตัว เพราะในกระบวนการนี้ ผู้เกี่ยวข้องต้องกล้าตั้งเป้าหมายของการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ และต้องลงมือปฏิบัติเพื่อให้มีประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ แล้วต้องสังเกตและสะท้อนคิดไปพร้อมๆ กัน โดยสะท้อนคิดสู่หลักการ แล้วเอาหลักการที่คิดได้นั้นไปทดลองใช้ จะเห็นว่าในทุกขั้นตอน ผู้เกี่ยวข้องต้องลงมือปฏิบัติ เมื่อทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ผู้เกี่ยวข้องนั้นย่อมเป็นนักปฏิบัติไปโดยไม่รู้ตัว และเป็นนักปฏิบัติที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่ดีกว่าเดิม หรือสร้างสรรค์หน่วยงานที่ดีกว่าเดิม ซึ่งเป็นการพัฒนาความเป็นผู้ก่อการในตัวตนเอง

เกลียวสัมพันธ์ “ที่นี้และเดี๋ยวนี้” กับระบบนิเวศ

กิจกรรมหมุนวงจร หรือเกลียวยกระดับการเรียนรู้ เป็นการปฏิบัติ “ที่นี้และเดี๋ยวนี้” คือทุกคนมีใจจดจ่ออยู่กับเรื่องนั้น แต่การปฏิบัติจะเกิดผลยกระดับการเรียนรู้หรือไม่ มากน้อยแค่ไหน ขึ้นกับระบบนิเวศของทีมงานด้วย

ระบบนิเวศที่มีวัฒนธรรมเชิงอำนาจ หรือความสัมพันธ์แนวดิ่ง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือจากประสบการณ์จะเกิดยาก เพราะใจคนไม่มีอิสระ ไม่กล้าคิดเอง ไม่กล้าคิดนอกกรอบ และยังไม่กล้า เมื่อต้องเอาแนวคิดหรือหลักการใหม่ที่ตลกขบขันได้ในขั้นตอน AC-Abstract Conceptualization ไปลองใช้ในขั้นตอน AE-Active Experimentation

หากระบบนิเวศการทำงาน เน้นที่การปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดไว้ (ที่เรียกว่า มาตรฐาน-Standard) อย่างตายตัว การเรียนรู้จากประสบการณ์ก็ไม่เกิด จึงมีหลักการกำหนดระบบนิเวศว่า มีเป้าหมายเลยจาก Meet The Standard ไปเป็น Beat The Standard ซึ่งเป็นการมองมาตรฐานที่ผลงาน ต้องการผลงานที่ดีกว่ามาตรฐาน บรรยากาศเช่นนี้ จะส่งเสริมและให้คุณค่าการเรียนรู้จากประสบการณ์

นี่คือความท้าทายที่รุนแรงมาก สำหรับระบบการศึกษาไทย

การทำงานกับการเรียนรู้ เป็นสิ่งเดียวกัน

การทำงาน คือประสบการณ์จริง และในการทำงาน เราต้องการทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การเรียนรู้กับการพัฒนางานจึงเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกัน จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งเดียวกัน ระบบงานที่ดี จึงต้องบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์ไว้ในระบบ มีการออกแบบงานให้มีความชัดเจนหรือเกื้อหนุนระดับการเรียนรู้ไว้ด้วย

นี่คือวงจรพัฒนาคุณภาพงาน ที่ฝ่ายบริหารออกแบบให้มีการตั้งเป้าลดการสูญเสีย (Waste) เพิ่มประสิทธิภาพ (Efficiency) เพิ่มคุณภาพ (Quality) ของผลิตภัณฑ์หรือบริการ และส่งเสริมให้นำเครื่องมือพัฒนาคุณภาพต่างๆ มาใช้ เช่น Lean, Six Sigma, Knowledge Management เป็นต้น

ผมมีความเห็นว่า Experiential Learning Spiral เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งสำหรับใช้พัฒนาคุณภาพงาน

เกลียวเรียนรู้กลับทาง

ตามปกติ เราคุ้นเคยกับการเรียนรู้ทฤษฎี หรือหลักการ ทำความเข้าใจจนเข้าใจชัดเจนหรือถูกต้อง แล้วจึงนำไปลองปฏิบัติ เพื่อให้มีทักษะในการเอาความรู้ชุดนั้นไปใช้งาน แต่ในยุคปัจจุบัน ความรู้เชิงทฤษฎีหาได้ง่ายทางอินเทอร์เน็ต ทั้งในรูปของเอกสาร คลิปวิดีโอใน YouTube และในสื่ออื่นๆ การเรียนรู้ที่สำคัญในยุคปัจจุบันที่คนเราต้องฝึกทักษะคือการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือจากประสบการณ์ โดยที่ต้องเรียนรู้ยกระดับความรู้เชิงทฤษฎีผ่านการปฏิบัติ ดังจะเห็นว่า ในวงจรเรียนรู้จากประสบการณ์นั้น เมื่อสังเกตและสะท้อนคิดจากประสบการณ์ตรง สิ่งที่ต้องการจากการสะท้อนคิดคือหลักการที่เป็นนามธรรม (AC-Abstract Conceptualization)

การเรียนรู้ส่วนใหญ่ในปัจจุบัน จึงเป็นการเรียนรู้กลับทาง จากการเรียนรู้แบบเดิม คือการเรียนรู้ในปัจจุบันเน้นเริ่มจากการปฏิบัติ ย้อนกลับไปหาทฤษฎี

เมื่อผู้ปฏิบัติงาน กลายเป็นผู้ร่วมกันหมุนเกลียวยกระดับความรู้ ก็เท่ากับว่าผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้มีส่วนสร้างความรู้เพื่อการทำงานของตนเอง แทนที่จะมุ่งแต่ทำงานตามความรู้หรือวิธีการที่ผู้อื่นกำหนด ความเป็นผู้ก่อการของผู้ปฏิบัติงานย่อมพัฒนาขึ้น ตามหัวข้อย่อย “เกลียวพัฒนาความเป็นผู้ก่อการ”

ไม่ตกหลุมการตีความเพียงระดับเทคนิค

โปรดสังเกตว่า ในวงจรเรียนรู้จากประสบการณ์ เมื่อสังเกตและสะท้อนคิดจากประสบการณ์ เขาแนะนำให้สะท้อนคิดสู่หลักการ ไม่เพียงสะท้อนคิดสู่วิธีการ หรือเทคนิค ที่คนทั่วไปมักถือปฏิบัติอย่างเป็นอัตโนมัติ เพื่อพัฒนาวิธีการทำงานของตนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการกระทำที่ดี แต่ยังไม่ดีที่สุดในฐานะยังไม่นำไปสู่ปัญญา

การสะท้อนคิดสู่หลักการ หรือสู่ทฤษฎี ช่วยให้เชื่อมต่อไปสู่การเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป คือการนำหลักการนั้นไปทดลองใช้ (AE-Active Experimentation) ซึ่งในที่สุด จะนำไปสู่การเปลี่ยนความคิด และความเชื่อ

ผมขอแนะนำให้ท่านผู้อ่านตีความคำว่า หลักการที่เป็นนามธรรม (Abstract Conceptualization) ให้กว้างขึ้น ไม่จำกัดหลักการอยู่แค่ระดับทักษะ (S-Skills) และความรู้ (K-Knowledge) ในการทำงานโดยตรงเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง ทักษะที่เรียกว่า Soft Skills, Future Skills, หรือ Transferable Skills ด้วย และรวมไปถึงค่านิยม (V-Values) และเจตคติ (A-Attitude) ด้วย ทั้งการเรียนรู้ระดับหลักการระดับปัจเจกคือภายในตัวเราเอง และในระดับกลุ่ม คือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับทีมงาน การเรียนรู้และพัฒนา V และ A จะนำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในทีมงาน ช่วยให้เกิดบรรยากาศเชิงบวกในที่ทำงาน เอื้อให้ที่ทำงานอบอวลไปด้วยอหิยาศัยไมตรี

ไม่ตกหลุมความเชื่อ

คนเรามีจุดอ่อนที่มักคิดว่า ความคิดของตนถูกต้องเสมอ แต่สาระในเกลียวยกระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์ แนะนำให้ เมื่อตีความสู่หลักการที่เป็นนามธรรม ในขั้นตอนที่ 3 แล้ว ต้องสมารถสภาพ “เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง” คือยังมีความสงสัย (Inquiry) อยู่ เรียกร้อง การพิสูจน์ด้วยตนเอง ที่ช่วยให้คนเราใช้วงจรหรือเกลียวเรียนรู้จากการปฏิบัติครบวงจร คือไปสู่ขั้นตอนที่ 4 คนที่หลงเชื่อตนเอง ไม่ตั้งข้อสงสัยต่อตนเอง จะหยุดอยู่แค่ขั้นตอนที่ 3 ของวงจร ไม่เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่องเป็นเกลียวเรียนรู้จากการปฏิบัติ

ต้องการโค้ช

ผมขอเพิ่มเติมหลักการของการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่า จะให้ได้ผลดี ต้องมีโค้ชคอยช่วยเหลือ ที่ Lewin บอกว่าคอยให้ Feedback แต่ผมคิดว่าการช่วยตั้งคำถามเพื่อสะกิดใจ หรือเพื่อท้าทายให้คิด สำคัญที่สุด โดยโค้ชต้องเข้าใจหลักการของ Creativity หรือ Creative Thinking ที่มีทั้งช่วงคิดฟุ้ง (Divergent Thinking) และช่วงคิดสรุป (Convergent Thinking) หลักการที่โค้ชควรมีความเข้าใจคือหลักการให้ Scaffolding เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากง่ายไปยาก จากต้น ไปสู่ลึกลับ และเชื่อมโยง (ดูรายละเอียดในหนังสือ “ครูเพื่อศิษย์” สร้างการเรียนรู้ระดับเชื่อมโยง)

นั่นคือ **ครู มีหน้าที่เป็นโค้ช** ฝึกให้ศิษย์มีสมรรถนะในการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งจะเป็นทักษะเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อความในตอนที่ 3 นี้ เป็นการตีความอย่างสุดๆ จากประสบการณ์ของผมเป็นส่วนใหญ่ นำมาจากหนังสือเป็นส่วนน้อย จึงขอเตือนให้ท่านอ่านอย่างระมัดระวัง หรืออย่างมีวิจารณญาณ

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

4. ธรรมชาติของการเรียนรู้ จากประสบการณ์

ตอนที่ 4 นี้ ตีความจากส่วนหนึ่งของบทที่ 2

The Process of Experiential Learning

ที่เขียนเมื่อ 40 ปีมาแล้ว และผมเขียนเพิ่มเติมในตอนท้าย

เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นอย่างมากมายในปัจจุบัน

ในช่วงแรกจะตีความและสรุปจากหนังสือ (1st Edition)
เรื่องธรรมชาติของการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังต่อไปนี้

เน้นกระบวนการ มากกว่าผลลัพธ์

นี่คือข้อแตกต่างที่ชัดเจนที่สุด ระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ กับทฤษฎีการเรียนรู้แบบเดิม ในทฤษฎีการเรียนรู้แบบเดิม ความรู้มีลักษณะเป็นชิ้นๆ หรือเป็นก้อนๆ มีความชัดเจนตายตัว ให้สิ่งสมไว้ เมื่อต้องการใช้ก็ดึงออกมา ในขณะที่ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์มองความรู้เป็นสิ่งที่เลื่อนไหล มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อไรก็ตามมีการมองความรู้เป็นผลลัพธ์ เท่ากับผู้นั้นสมาทานความเชื่อแบบดั้งเดิม เพราะมองความรู้เป็นสิ่งหยุดนิ่งตายตัว

การเรียนรู้เป็นกระบวนการผุดบังเกิด (Emergent Process) สิ่ง
บันทึกได้เป็นอดีต ไม่ใช่การเรียนรู้แห่งอนาคต

เป้าหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาความสงสัยใคร่รู้ (Inquiry)
และพัฒนาทักษะในการสร้างความรู้ เป็นเป้าหมายหลัก ไม่ใช่เพื่อจดจำ
องค์ความรู้เป็นเป้าหมายหลัก การรู้เป็นกระบวนการ ไม่ใช่ผลลัพธ์

ผมตีความว่าเพราะเราถูกฝึกมาให้เน้นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ เราจึง
ละเลยความสำคัญของกระบวนการ ทำให้การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่เกิด
เกลียวกระต๊อบการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือช่วยให้เอาใจใส่
กระบวนการที่นำสู่การเรียนรู้ที่แท้ ที่ทรงพลังอย่างแท้จริง

จะเห็นว่าพวกเราถูกแนวความคิดด้านการศึกษาแบบดั้งเดิมครอบงำ
กระบวนการค่อนข้างมีตมิด ข้อความข้างบนในหัวข้อย่อยนี้ จึงเข้าใจยากมาก
สำหรับเรา

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อยู่บนฐานประสบการณ์

การเรียนรู้ไม่มีวันจบ เพราะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสรุปมาจากประสบการณ์ของผู้เรียน จากการมีสติระลึกรู้ของผู้เรียน ทั้งสติระลึกรู้ และประสบการณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง ดังนั้น การเรียนรู้จากประสบการณ์จึงเกิดขึ้นต่อเนื่องด้วย ซึ่งตรงนี้ผมเถียงว่าในบางขณะคนเราตื่นอยู่แต่ใจลอย ฟังอยู่แต่ไม่ได้ยิน หรือได้ยินแต่ไม่รับรู้ การเรียนรู้จากประสบการณ์จึงต้องการ “ใจจดจ่อ” (Attention) ซึ่งก็คือการสังเกต (Observation) ที่มีการสะท้อนคิด (Reflection) ไปพร้อมๆ กัน คนใจลอยจะทำ Reflective Observation ไม่ได้ หรือทำได้ไม่ดี

ผมขอเพิ่มเติมจากความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สมองสมัยใหม่ว่า กระบวนการใจจดจ่อ เพื่อสังเกตและทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในประสบการณ์นั้น เป็นงานหนักของสมอง ต้องใช้พลังงานมาก สมองมนุษย์จึงมีธรรมชาติประหยัดพลังงานโดยไม่เข้าสู่กระบวนการใจจดจ่อโดยไม่จำเป็น การเรียนรู้จากประสบการณ์จึงต้องเริ่มจากการมีเป้าหมายที่ทรงคุณค่า (Purpose) เป็นแรงบันดาลใจ ที่เราใช้คำว่า “มีไฟ” (Passion)

ไฟอยากเรียนรู้ที่คุุโซน เป็นตัวนำพาสมองให้เข้าสู่โหมดใจจดจ่อ ช่วยให้วังจร/เกลียว ยกระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงานต่อเนื่องอย่างมีพลัง

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เขาเอ่ยถึงคำ Partial Skepticism ที่ผมใช้คำไทยว่า “เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง” ว่าเป็นตัวสร้างคำถาม ที่นำสู่การเรียนรู้

ด้วยธรรมชาติความต่อเนื่องของการเรียนรู้ ที่ปรับเปลี่ยนเพิ่มพูนต่อเนื่องจากประสบการณ์นี้เอง การเรียนรู้จึงไม่ใช่เพียงกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ใหม่เท่านั้น ยังมีส่วนที่เป็นการปรับปรุงหรือละทิ้งความรู้เดิม ที่สมัยนี้เรากล่าวว่า การเรียนรู้ประกอบด้วย 3 มิติ คือ

เรียนรู้สิ่งที่ยังไม่รู้ (Learn) เลิกเชื่อสิ่งเก่า (Unlearn) แล้ว เรียนรู้สิ่งใหม่ (Relearn)

เพื่อการเรียนรู้ **มนุษย์ต้องก้าวข้ามขีดตรงกันข้ามในการปรับตัวอยู่ในโลก**

ขีดตรงกันข้าม เป็นปัจจัยสู่การเรียนรู้ของมนุษย์ โดยที่มนุษย์ต้องฝึกเผชิญความรู้สึกรัดอึดขัดข้องเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่มีขีดตรงกันข้าม และใช้สถานการณ์นั้นเพื่อการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตน

กล่าวใหม่ว่า ประสบการณ์ที่ไม่ราบรื่น ให้ความอึดอัด หรือความรู้สึกรัดอึด เป็นประสบการณ์ที่ให้การเรียนรู้สูง หากเรารู้จักอยู่กับสถานการณ์นั้น และหมั่นวงจรเรียนรู้จากประสบการณ์ไปพร้อมๆ กันกับสร้างสมดุลระหว่างขีดตรงกันข้ามที่กำลังเผชิญ หากไม่สร้างสมดุล ยอมให้ชั่วหนึ่งยึดอำนาจ จะเกิดการเรียนรู้ที่ไม่นำไปสู่ปัญญาที่แท้จริง

ตัวอย่างของขีดตรงกันข้ามได้แก่

- ประสบการณ์ตรง ↔ หลักการที่เป็นนามธรรม
- การสังเกต ↔ การกระทำ
- ความหุนหันพลันแล่น ↔ ความยับยั้งชั่งใจ
- การเชื่อมโยงความคิด ↔ การเชื่อมโยงประสบการณ์
- เข้ากับความเป็นจริง ↔ เข้ากับหลักการ
- ทำความเข้าใจโลก ↔ เปลี่ยนโลก

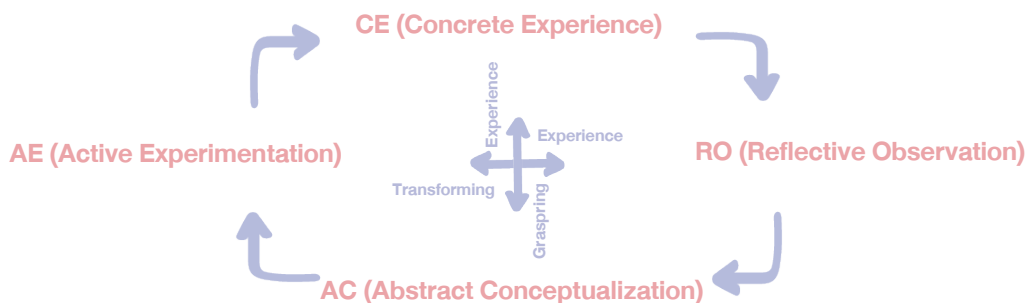
ตัวอย่างของขีดตรงกันข้ามเหล่านี้มาจากคำอธิบายของปราชญ์ที่ได้เอ่ยนามไปแล้ว เพื่อชี้ให้เห็นธรรมชาติของการเรียนรู้ที่ล้าลึกที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในชีวิตมนุษย์

ที่ผมคิดว่าลึกลับที่สุดคือคำอธิบายเรื่อง “ถ้อยคำ” (word) ของเปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในประเทศไทยได้ดีมากในสายตาของผม คือ ถ้อยคำไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเพื่อการสื่อสารตามปกติเท่านั้น ยังมีความหมายลึกๆ ที่ซ่อนอยู่ภายในถ้อยคำด้วย คือ การสะท้อนคิด (Reflection) และการปฏิบัติ (Action) นี่คือขั้วตรงกันข้ามที่ซ่อนอยู่ในถ้อยคำ

ถ้อยคำที่พูดออกมาจากใจจริง (Authentic Word) มีพลังของ Reflection และ Action อยู่ภายใน สามารถ “เปลี่ยนโลก” ได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้อยคำที่พูดออกมาอย่างไร้ความจริงใจ (Unauthentic Word) เป็นถ้อยคำที่ว่างเปล่า ไม่นำสู่ความคิดและการกระทำ ไร้ความหมาย ไร้พลัง หากสังเกตให้ดี เราจะพบ “คำโต” ที่พูดกันในวงการศึกษไทยบ่อยๆ ที่อยู่ในถ้อยคำประเภทหลัง ต้องระวัง อย่าตกเป็นเหยื่อของ “ถ้อยคำที่ไร้ความหมาย” เหล่านั้น เพราะเป็นคำที่ไม่นำสู่การคิดและการกระทำ อาจชักจูงให้เราเป็นคนดีแต่พูด ไม่ทำ

การศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่ กล่าวถ้อยคำที่มีทั้งการสะท้อนคิด และการกระทำอยู่ภายใน ก็คือ “คนจริง”

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การพัฒนา VASK เกิดขึ้นผ่านการเผชิญความขัดแย้งในทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจรเรียนรู้จากประสบการณ์คือ

โดยที่เมื่อเริ่มต้นที่ CE ก็เพื่อใช้ประสบการณ์นั้นสร้างสิ่งใหม่ คำอธิบายคุณค่าของชั่วคราวกันข้ามอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ที่ต้องใช้พลังของชั่วคราวกันข้ามเป็น คือ โลกนามธรรม -โลกของความเป็นจริง ผมเรียนรู้มาว่า การฝึกความคิดสร้างสรรค์ ต้องฝึกคิด 2 แบบ คือ แบบคิดฟุ้ง (Divergent Thinking) และ แบบคิดสรุป (Convergent Thinking) ซึ่งเป็นชั่วคราวกันข้าม

การเรียนรู้เป็นกระบวนการ ที่เป็นองค์รวมเพื่อปรับตัวอยู่ในโลก

ขอย้ำว่า ในหนังสือเล่มนี้เรากำลังอยู่กับโลกการศึกษาหรือการเรียนรู้แนวเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่ใช้แนวคิดแตกต่างอย่างเป็นขั้วตรงกันข้ามกับแนวคิดที่ยึดถือกันอยู่ในระบบการศึกษาปัจจุบัน

ระบบการศึกษาปัจจุบันเน้นการเรียนแบบแยกส่วน เน้นเรียนเฉพาะด้านหรือเฉพาะวิชา แล้วค่อยเอามารวมกัน แต่การเรียนรู้แนวเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นการเรียนอย่างเป็นองค์รวม (Holistic) ไม่แยกส่วน เพราะเป็นการเรียนจากของจริงหรือเหตุการณ์จริง ที่มีธรรมชาติเป็นองค์รวม แยกส่วนไม่ได้

หลักการของการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นหลักการองค์รวม ว่าด้วยการปรับตัวของมนุษย์ต่อโลกภายในตัว และโลกรอบตัวทั้งที่เป็นโลกกายภาพและโลกทางสังคม เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่อย่างบูรณาการของทุกส่วนของมนุษย์ ทั้งการคิด รู้ลึก รับรู้ และการแสดงพฤติกรรม

การเรียนรู้เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสภาพแวดล้อม

หลักการหรือความเชื่อเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์แตกต่างจากหลักการที่ยึดถือกันในวงการศึกษาปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง เพราะวงการศึกษาปัจจุบันถือว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องของมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ในขณะที่ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ให้ความสำคัญที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม

การศึกษาปัจจุบัน มนุษย์เป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาของมนุษย์เท่านั้น

การเรียนรู้จากประสบการณ์ ปฏิสัมพันธ์เป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งที่ตัวมนุษย์ผู้เรียนรู้ และที่สภาพแวดล้อม

จะเห็นว่า การศึกษากระแสหลัก มีส่วนทำให้มนุษย์มีความหยิ่งยโส ถือเป็นผลประโยชน์ตนเป็นหลัก แต่หลักการเรียนรู้จากประสบการณ์จะมีส่วนทำให้มนุษย์มีความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humility) มองผลของปฏิสัมพันธ์ทั้งที่ตนเอง และที่สภาพแวดล้อม ทำให้ผมคิดต่อว่า หากจะแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ต้องไปแก้ที่ปรัชญาการศึกษา จากการศึกษาแบบส่งเสริมให้มนุษย์ยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางอย่างในปัจจุบัน ไปสู่การเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างกระบวนการที่ให้ความสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม คิดอย่างนี้ไม่ทราบว่าคุณต้องหรือไม่

เขาตีความคำว่า “ประสบการณ์” (Experience) ว่าเป็นได้ทั้งประสบการณ์ทางกาย (Objective) และประสบการณ์ทางใจ (Subjective) หรือประสบการณ์ภายใน (Personal) ที่สำคัญคือประสบการณ์สองแบบนี้มีปฏิสัมพันธ์กัน ที่เขาใช้คำว่า Transaction ซึ่งหมายความว่า เป็นปฏิสัมพันธ์ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทั้งสองฝ่ายต่างก็เปลี่ยนไป ไม่เหมือนเดิม เป็นคุณลักษณะสำคัญยิ่งของการเรียนรู้จากประสบการณ์

การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้เชิงรุก กำกับด้วยตนเอง ใช้ได้ทั้งในที่ทำงาน และในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้เป็นกระบวนการ สร้างความรู้

ผมเถียงตั้งแต่เห็นหัวข้อนี้ในหนังสือ ว่าเป็นความเข้าใจสมัยสี่สิบปีก่อน สมัยนี้ต้องบอกว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างสมรรถนะ หรือสร้าง VASK (gotoknow.org/posts/702910)⁶ ใส่ตัว คือ เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนกว่าการสร้างความรู้ (Knowledge) อย่างมากมาย อย่างไรก็ตาม เขาบอกว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ ความรู้ของโลก (Social Knowledge) กับความรู้ส่วนบุคคล (Personal Knowledge) มีปฏิสัมพันธ์ (Transaction) กัน ขออย่าความหมายของคำว่า Transaction นะครับ ว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายเกิดการเปลี่ยนแปลง

เขาย้ำว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ต้องมีท่าที “เชื่อครึ่ง ไม่เชื่อครึ่ง” (Partial Skepticism) ต่อความรู้ของโลก

⁶ทักษะชีวิต กับ VA ใน VASK

นิยามของการเรียนรู้

David A. Kolb ให้นิยามการเรียนรู้ (เมื่อ 40 ปีมาแล้ว) ว่าเป็นกระบวนการสร้างความรู้ ผ่านกระบวนการการเปลี่ยนแปลง (Transform) ประสบการณ์ โดยเน้นที่ 4 มิติ คือ

1. เน้นการปรับตัวและเรียนรู้ มากกว่าที่เนื้อหาหรือผลลัพธ์
2. ความรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Transformation) มีการเปลี่ยนแปลงและสร้างใหม่อยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่สิ่งที่คงที่
3. การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงประสบการณ์ทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม
4. เพื่อเข้าใจการเรียนรู้ต้องเข้าใจธรรมชาติของความรู้ และเพื่อเข้าใจความรู้ ต้องเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้

จะเห็นว่าแม้เมื่อ 40 ปีมาแล้ว David A. Kolb ก็มองการเรียนรู้และความรู้ในมิติที่เลื่อนไหลกว่ามุมมองของวงการศึกษาไทยมาก โดยที่เราค่อนข้างมีมุมมองแบบหยุดนิ่ง

ขอแนะนำการบรรยายของผมในเรื่องธรรมชาติของการเรียนรู้ที่น่าจะเป็นประเด็นสำคัญเพิ่มเติมจากความรู้เมื่อ 40 ปีก่อน โดยเข้าไปชมได้ที่ www.youtube.com/watch?v=FXFmXzoLxrs7

7ครูรุ่นใหม่ หัวใจ ACTIVE LEARNING

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

5. สมองกับการเรียนรู้ จากประสบการณ์

ตอนที่ 5 นี้ ตีความจากส่วนหนึ่งของบทที่ 3

Structural Foundation of the Learning Process

เขียนเมื่อ 40 ปีมาแล้ว และมีการเพิ่มเติมความรู้ใหม่ใน 2nd edition ซึ่งเป็นความรู้เมื่อราวๆ สิบปีที่แล้ว ปัจจุบันความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของสมอง และวิทยาศาสตร์ของการเรียนรู้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วมาก

ข้อสรุปอย่างสั้นที่สุดคือการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงในสมองส่งผลต่อการเรียนรู้ คนที่เชื่อว่าสมองของตนเองมีความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัว เรียกว่ามี “กระบวนทัศน์พัฒนา” (Growth Mindset) เป็นคนที่เรียนรู้ได้ดีกว่าคนที่มี “กระบวนทัศน์หยุดนิ่ง” (Fixed Mindset) คนมีกระบวนทัศน์หยุดนิ่งเชื่อว่าสมองของตนเองเป็นเช่นนี้มาแต่กำเนิด เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ที่ผิด

สรุปใหม่ว่า กระบวนการเรียนรู้กระตุ้นสมอง สร้างการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสมอง และสมองที่ได้รับการกระตุ้นอย่างถูกต้องเหมาะสมและอย่างสม่ำเสมอ จะเรียนรู้ได้ดีกว่าสมองที่ไม่ได้รับการกระตุ้น การเรียนรู้จากประสบการณ์ทำให้สมองหลายส่วนได้รับการกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นวงจรหรือเป็นเกลียวกระตุ้น

กล่าวง่ายๆ ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการออกกำลังสมอง ช่วยให้สมองแข็งแรงขึ้น เกิดเครือข่ายใยสมองที่เชื่อมโยงกันทั้งซับซ้อนยิ่งขึ้น และเป็นระบบยิ่งขึ้น ผมคิดว่า การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความท้าทายในระดับที่เหมาะสม คนเราต้องรู้จักท้าทายตนเอง สามารถใส่ความท้าทายเข้าไปทั้งในขั้นตอน CE, RO, AC, และ AE สำหรับเด็กและเยาวชน ต้องการโค้ช ช่วยใส่ความท้าทาย และช่วยให้ “นั่งร้าน” (Scaffolding) ในกรณีที่ผู้เรียนรู้สึกว่าโจทย์ยาก

การให้ทั้งความท้าทาย และ “นั่งร้าน” ทำโดยการตั้งคำถามที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้เกิดกระบวนการคิดขึ้นในใจ ทั้ง จุกคิดหรือเกิดข้อสงสัย “เอ๊ะ” และได้คำตอบหรือข้อสรุป “อ้อ”

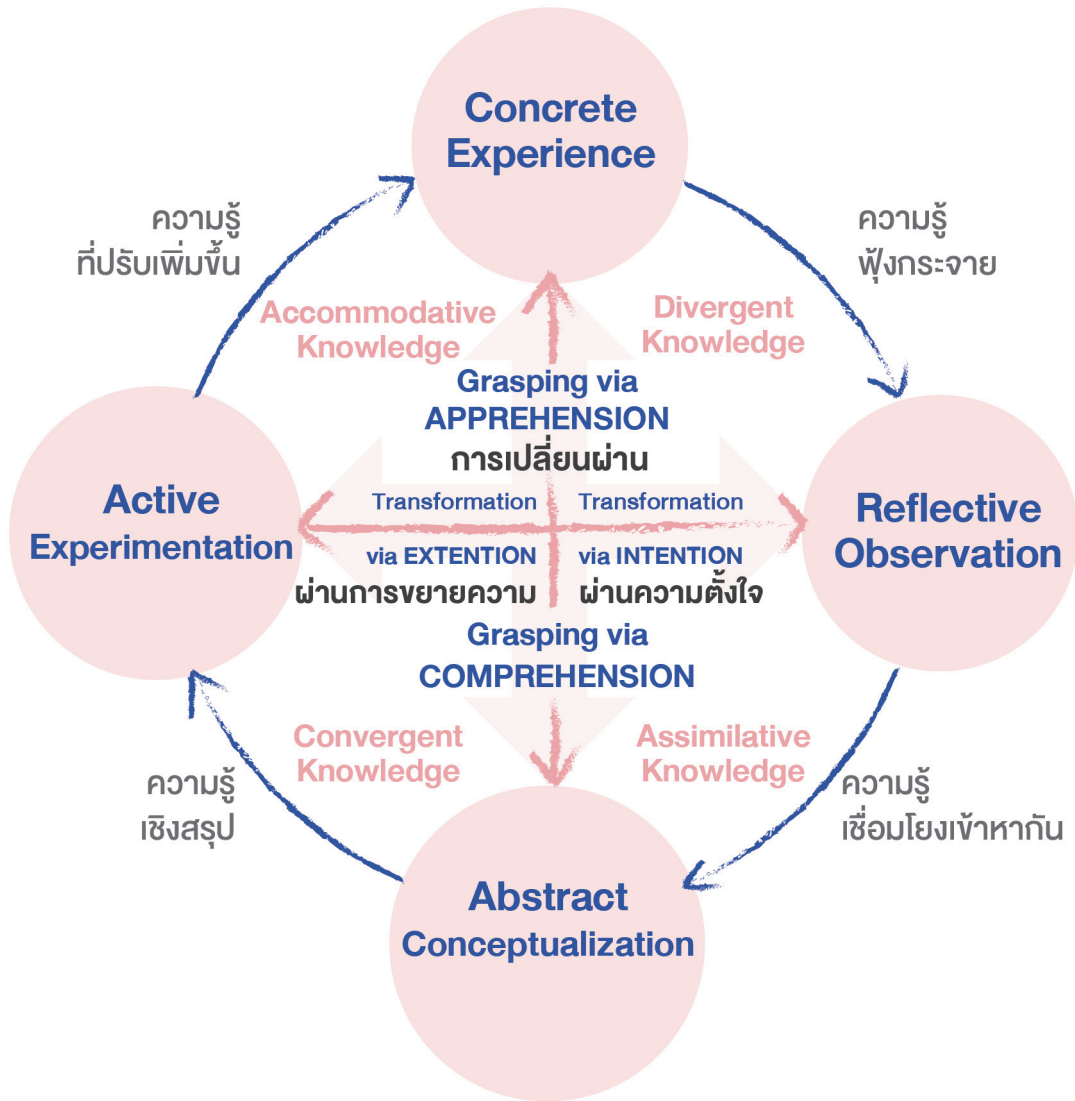
กล่าวได้ว่า วงจรหรือเกลียวยกระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นวงจรยกระดับ “เอ๊ะ”-“อ้อ” ที่เพิ่มความซับซ้อนลึกซึ้ง และเชื่อมโยงขึ้นไปเรื่อยๆ โดยเน้นทั้ง “เอ๊ะ”-“อ้อ” ด้าน CE และ AE (ด้านปฏิบัติ) และ “เอ๊ะ”-“อ้อ” ด้าน RO และ AC (ด้านตกลึกหลักการ)

กระบวนการและโครงสร้าง ของการเรียนรู้จากประสบการณ์

แสดงในรูปแบบที่ผมนำมาจากหนังสือ ที่ขอขำว่าเขียนเมื่อ 40 ปีมาแล้ว แต่ยังใช้ได้ดีในปัจจุบัน ตัวโครงสร้างเป็นวงจร CE-RO-AC-AE ที่พื้นที่วงกลมแบ่งเป็น 4 จตุรภาค (Quadrant) แสดงความรู้ 4 แบบ ที่ใช้และสร้างขึ้น คือ ความรู้ฟุ้งกระจาย (Divergent Knowledge) ความรู้เชื่อมโยงเข้าหากัน (Assimilative Knowledge) ความรู้เชิงสรุป (Convergent Knowledge) และความรู้ที่ปรับเพิ่มขึ้น (Accommodative Knowledge) โดยมีกระบวนการหรือพลัง 2 คู่ตรงกันข้าม เป็นตัวกระทำ คือ คู่การรับรู้ผ่านความสงสัยใคร่รู้ (Apprehension)–การรับรู้ผ่านการทำความเข้าใจ (Comprehension) กับคู่ สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านความตั้งใจ (Intention)–สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านการขยายความ (Extension) ตามภาพที่ 5.

กระบวนการและโครงสร้างของการเรียนรู้จากอีกมุมมองหนึ่ง เสนอไว้ดีมากในหนังสือ Thinking, Fast and Slow เขียนโดยนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล Daniel Kahneman ที่ผมตีความเอาไว้ที่ gotoknow.org/posts/636597 หรือ “คิดอย่างรวดเร็วและคิดอย่างช้า”

ภาพที่ 5. กระบวนการและโครงสร้างของการเรียนรู้จากประสบการณ์

การรับรู้สองมิติ : สนใจ กับ เข้าใจ

การเรียนรู้เริ่มจากการรับรู้ (Prehension) ที่มี 2 ชั้น ตรงกันข้าม คือ สนใจ/สงสัย/อยากรู้/รับเข้ามา (Apprehension) เข้าใจ/พยายามทำความเข้าใจ (Comprehension)

ผมตีความว่า ความสนใจมาจากการเห็นความสำคัญว่า เกี่ยวข้องกับเป้าหมายในชีวิตของตน คนที่มีเป้าหมายในชีวิตจึงเป็นคนรักเรียน และทุ่มสติจดจ่ออยู่กับเรื่องนั้นๆ ทำให้สังเกต (Observe) และเก็บข้อมูลจากประสบการณ์นั้นๆ ได้มากและละเอียด ตรงนี้ผมมีความเห็นว่า คนที่ฝึกฝนตนเองให้เป็นคนช่างสังเกต จะสามารถหมั่นทวนจรหรือเกลิวยกระดับการเรียนรู้ได้อย่างมีพลัง ที่ขั้นตอน RO คือมี O (Observation) ที่ทรงพลัง หากผู้นั้นมีทักษะ R (Reflection) ที่ดีด้วย RO ย่อมมีพลังสูงมาก การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จึงเป็นการฝึกทักษะเหล่านี้ไปในตัว

ความเข้าใจมาจากการตีความ หรือตกผลึกความคิดแบบโคครวนูสะท่อนคิด (Reflection) ในขั้นตอน AC (Abstract Conceptualization) คนที่ฝึกทักษะโคครวนูสะท่อนคิดไว้ดี ย่อมหมั่นทวนจรหรือเกลิวยกระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ดี เกิดการเรียนรู้ หรือความเข้าใจที่ลุ่มลึกและเชื่อมโยง

ผมไม่เชื่อว่า การเรียนรู้ (Learning) กับความเข้าใจ (Comprehension) เป็นสิ่งเดียวกัน การเรียนรู้มีความซับซ้อนกว่ามาก มีหนังสือ Uncommon Sense Teaching (2020) บอกว่าการเรียนรู้มี 2 แบบหรือ 2 ขั้นตอน คือเรียนเพื่อรู้ (Declarative Mode) กับเรียนเพื่อทำได้ (Procedural mode) เป็นการเรียนรู้คนละแบบ

ผมบรรยายเรื่องนี้ไว้ที่ gotoknow.org/posts/702563^๑ โปรดดูวิดีโอทัศน์ที่หน้าทีที่ 40 เป็นต้นไป เรียนรู้เพื่อทำดีเป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งกว่าเข้าใจ การเรียนรู้เป็นสิ่งซับซ้อนยิ่ง มีอีกหลายมิติที่นักวิชาการด้านสมองและด้านศาสตร์ว่าด้วยการเรียนรู้ในปัจจุบันยังไม่เข้าใจ

๑มิติใหม่ ๆ ของ Active Learning

มิติด้านการเปลี่ยนขาด : ตั้งใจ กับ ขยายความ

การเปลี่ยนขาด (Transformation) เป็นกลไกนำสู่ RO และ AE โดยที่ RO ต้องการความตั้งใจ (Intention) เพื่อการเปลี่ยนขาด ส่วน AE ต้องการการขยายความ (Extention) เพื่อการเปลี่ยนขาด โปรดสังเกตว่า การเปลี่ยนขาดเป็นทั้งเครื่องมือ (Means) และเป้าหมาย (End) ของการเรียนรู้จากประสบการณ์

การเรียนรู้ที่แท้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนขาด (Transformation) คือไม่กลับไปเหมือนเดิม หมายความว่า เป็นกระบวนการที่ไปไกลกว่าการเปลี่ยนแปลง (Change) ในภาษาวิชาการเรียกว่า “เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (Transformative Learning) ดังรายละเอียดในหนังสือ “เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (<https://goo.g/V5Wkfu>)¹⁰ หรืออาจเรียกว่า รู้จริง (Mastery Learning) ตามรายละเอียดในหนังสือ “การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร” (<https://goo.g/fPD7P5>)¹¹

ความตั้งใจกับการขยายความ เชื่อมต่อการรับรู้ หากผู้เรียนมีความสนใจ/ตั้งใจ การรับรู้จากประสบการณ์จะครบถ้วนและชัดเจน หากผู้เรียนขยายความ/ตีความเก่ง ก็จะทำให้การเรียนรู้/เข้าใจความหมาย ที่ลึกและเชื่อมโยง

ผู้เขียน (David A. Kolb) ใช้คำ “ตั้งใจ” (Intention) ในความหมายว่า เป็นกลไกรับรู้ข้อมูลจากประสบการณ์สำหรับนำมา “ขยายความ” (Extension) สู่การเรียนรู้และการให้ความหมาย และอธิบายรายละเอียดขั้นตอนระหว่างสองกลไกนี้มากมาย ทั้งที่เป็นส่วนสัมผัสความเป็นจริงในโลก/ประสบการณ์ และส่วนที่มนุษย์นำมาตีความเป็นกระบวนการภายในตน มีการอธิบายเชื่อมโยงกับการทำหน้าที่ของส่วนต่างๆ ของสมองมีรายละเอียดมากมายที่ผมจะไม่นำมาเสนอในที่นี้ผู้สนใจจริงๆ ควรอ่านจากหนังสือ โดยต้องตระหนักว่า ในเวลานี้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สมองก้าวหน้ากว่าตอนเขียนหนังสือเมื่อ 40 ปีก่อนอย่างมาก

¹⁰เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

¹¹การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร

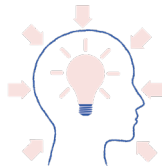
การเรียนรู้
เกิดขึ้นอย่างไร

โครงสร้างสองด้านของการเรียนรู้

การเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 มิติ คือ การรับรู้ (Prehension) จากประสบการณ์ กับ การเปลี่ยนแปลง (Transformation) ภายในตัวเรา

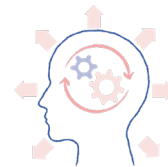
การรับรู้ (Prehension) จากประสบการณ์ เกิดโดย 2 กลไกหลักที่เป็นขั้วตรงกันข้าม คือ การรับเข้ามา (Apprehension) กับ การทำความเข้าใจ (Comprehension)

การเปลี่ยนแปลง (Transformation) ภายในตัวเรา เกิดโดย 2 กลไกหลักที่เป็นขั้วตรงกันข้าม คือ

**การสะท้อนคิดอย่างตั้งใจ
(Intentional Reflection)**

กับ

**การขยายความเข้าใจผ่านการกระทำ
(Extensional Action)**

ผมอดเถียงไม่ได้ว่า ในความเป็นจริง ทั้ง 2 มิติ ของการเรียนรู้นี้ ไม่ได้ แยกจากกัน แต่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน และในเสี้ยววินาที นอกจาก นั้น กลไกของการเปลี่ยนแปลง ยังมีกลไกภายในสมองขณะนอนหลับ ที่เกิด การตัดต่อเส้นใยประสาทในสมองโดยเราไม่รู้ตัว มีผลต่อการเรียนรู้ระดับ เปลี่ยนขนาด อีกด้วย

นอกจากนั้น หนังสือยังบอกความซับซ้อนว่า คนเรามีจริตต่างกัน บางคนให้น้ำหนักที่ความรู้สึก บางคนให้น้ำหนักที่ความคิดหรือเหตุผล บางคนมีจริตเอาเรื่องราวภายนอกเป็นตัวตั้ง บางคนมีจริตเอาตนเองเป็นตัวตั้ง ผมคิดว่า บางคนมีความเชื่อหรือศรัทธาเป็นเจ้าของเรื่อง บางคนมีความสงสัย ไม่ศรัทธาเป็นเจ้าของเรื่อง ฯลฯ เหล่านี้ย่อมเป็นสองด้านของการเรียนรู้ในพหุมิติ และส่งผลให้การเรียนรู้ของแต่ละคนแตกต่างกัน

ความเข้าใจกลไกการทำงานของสมองจึงมีประโยชน์ต่อการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ดังที่ Robert J. Marzano นำมาเขียนเป็นหนังสือ “The New Art and Science of Teaching” (2017) ที่ผมและครูใหม่ วิมลศรี ศุภสิริวรรณ นำมาตีความเป็นหนังสือ ศาสตร์และศิลป์ของการสอน (2560) James M. Lang นำมาเขียนเป็นหนังสือ “Small Teaching : Everyday Teaching from the Science of Learning” (2016) แล้วผมและครูใหม่ ร่วมกันตีความเป็นหนังสือ “ปรับปรุงการสอนเล็กน้อย ได้ผลยิ่งใหญ่” (2561) Eric Jensen นำมาเขียนเป็นหนังสือ “Poor Students, Rich Teaching: Seven High-Impact Mindsets for Students from Poverty” (2019) แล้วผมกับครูใหม่นำมาตีความเป็นหนังสือ “สอนเข้ม เพื่อศิษย์ขาดแคลน” (2562) Douglas Fisher, Nancy Frey and John Hattie นำมาเขียนเป็นหนังสือ “Visible Learning for Literacy, Grades K-12: Implementing the Practices that Work Best to Accelerate Student Learning” (2016) แล้วผมกับครูใหม่ร่วมกันตีความเป็นหนังสือ “ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง” (2563) โดยมีบทสะท้อนคิด โดย รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ ตีพิมพ์ไว้ด้วย หนังสือเหล่านี้ค้นและดาวน์โหลดได้ฟรีจากเว็บไซต์ของมูลนิธิสยามกัมมาจล

ข้อเรียนรู้สำคัญที่สุดในตอนนี้ คือ ความรู้สึกนึกคิดสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่สมอง และสมองก็สร้างการเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกนึกคิดของเราได้ สถานะนี้เรียกว่า “ความยืดหยุ่นของระบบประสาท” (Neuroplasticity) คนที่เข้าใจ Neuroplasticity จะมี Growth Mindset ซึ่งเป็นฐานใจที่เอื้อต่อการเรียนรู้

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

6. สไตล่งของการเรียนรู้

ตอนที่ 6 นี้ ได้รับความจากบทที่ 4

Individuality in Learning and the Concept of Learning Styles

ข้อสรุปอย่างสั้นที่สุด คือ สไตล์การเรียนรู้เป็นสิ่งจำเพาะหรือเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ผู้เขียน (David A. Kolb) ได้คิดเครื่องมือวัดสไตล์การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อช่วยให้รู้จักตัวเอง และใช้ปรับปรุงการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ไม่ใช่ใช้เปรียบเทียบระหว่างบุคคล เครื่องมือนี้เรียกว่า Learning Style Inventory

ความเป็นตัวตน

ตัวตนของคนแต่ละคน เป็นผลผลิตของการตัดสินใจเลือกเส้นทางชีวิตจำนวนมากมาย ทำให้แต่ละคนได้ผ่านประสบการณ์ที่จำเพาะของแต่ละคน เกิดการเรียนรู้และหล่อหลอมตัวตนขึ้นมา แต่ละคนจึงมีตัวตนที่จำเพาะ

ทำให้แต่ละคนมีสไตล์การดำรงชีวิตและการเรียนรู้ที่จำเพาะ โดยหนังสือเสนอหลักการหรือทฤษฎี “อิทธิพลของบริบท” (Contextualize) ที่บอกว่า คนเราเรียนรู้และปรับตัวจากบริบทที่เผชิญ หรืออาจกล่าวได้ว่า บริบทหล่อหลอมความเป็นตัวตนของแต่ละคน ซึ่งผมขอเถียงว่า ไม่เฉพาะบริบทเท่านั้นที่หล่อหลอม แต่พื้นฐานทางพันธุกรรมก็มีส่วนด้วย พื้นฐานทางพันธุกรรมส่งผลให้คนเราตอบสนองหรือปรับตัวต่อบริบทตามแบบของตน ชักนำให้ชีวิตไปเผชิญบริบทตามที่ตนเลือก เช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนในที่สุดผู้นั้นมีสไตล์ หรือตัวตนที่จำเพาะตัว

หนังสืออ้างทฤษฎีจากปราชญ์หลากหลายท่าน ที่อ่าน
เข้าใจยาก แต่ผมตีความเข้าใจหลักการพื้นฐานที่สุดว่า **ตัวตนของ
แต่ละคนเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรม (Genetics)
กับสภาพแวดล้อม (Environment)** ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานทาง
พันธุกรรมที่ผมได้เรียนรู้ตอนไปเรียนปริญญาโทด้านพันธุศาสตร์
ที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. 2510

ทฤษฎีอิทธิพลของระบบบอกเราว่า สไตล์หรือตัวตน
ของแต่ละคนเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว มีการเปลี่ยนแปลงได้
เขาบอกว่า ไม่หยุดนิ่ง (Fix) แต่เสถียร (Stable)

สรุปว่า **ตัวตนของมนุษย์เกิดจาก แบบแผนชีวิตที่เกิด
จากการเลือกหรือการตัดสินใจ ของแต่ละคน และผลที่เกิดจาก
แบบแผนชีวิตนั้น** ซึ่งผมขอก้าวใหม่ว่า **ตัวตนของมนุษย์
แต่ละคนเกิดจากการเรียนรู้และปรับตัวจากประสบการณ์
ชีวิตของตน**

สไตล์ของการเรียนรู้ : 5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อสไตล์การเรียนรู้

เขาจำหัวข้อย่อยว่า สไตล์การเรียนรู้เป็นโครงสร้างของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งที่เกิดขึ้น (Possibilities) กับกระบวนการย่อย หรือตีความ (Processing) ประสบการณ์นั้น

สไตล์การเรียนรู้ เป็นทั้งเหตุ และผล ของการเรียนรู้จากประสบการณ์

สไตล์การเรียนรู้หล่อหลอมมาจาก 5 ปัจจัย ได้แก่

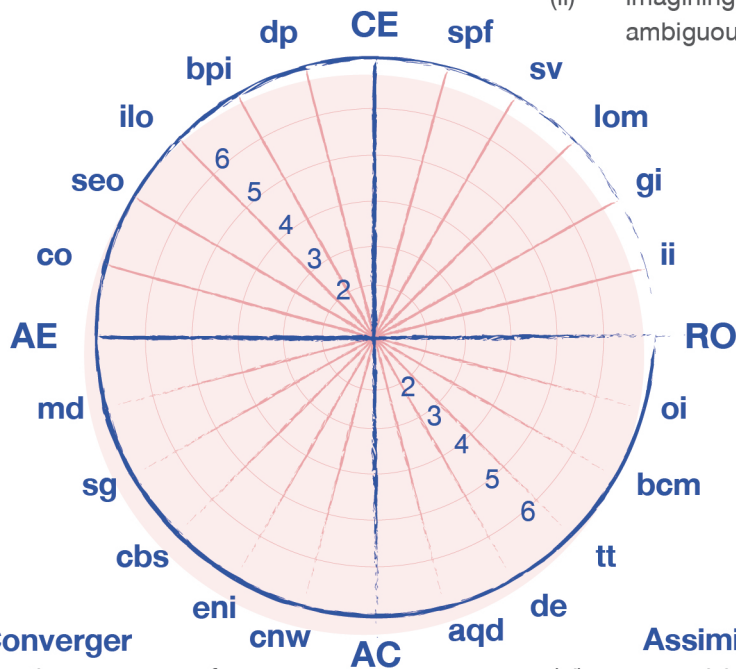
1. **บุคลิกด้านจิตวิทยา** ได้แก่ เป็นคนชอบสังคม หรือชอบอยู่กับตัวเอง เป็นคนให้น้ำหนักที่เหตุผลหรือที่ความรู้สึก รับรู้ผ่านผัสสะหรือผ่าน ปัญญาญาณ มีนิสัยตัดสินใจด้วยสิ่งที่เห็นหรือด้วยวิจรรย์ญาณ
2. **สาขาวิชาที่เรียน**
3. **วิชาชีพที่ปฏิบัติ**
4. **บทบาทในงานที่ทำในปัจจุบัน**
5. **สมรรถนะในการปรับตัว** เขาระบุสมรรถนะในการปรับตัว 20 สมรรถนะ ที่จัดกลุ่มเข้าในสไตล์การเรียนรู้ 4 แบบ ตามรูปที่ 6.

Accommodator

- (co) committing yourself to objectives
- (seo) seeking and exploiting opportunities
- (ilo) influencing and leading others
- (bpi) being personally involved
- (dp) dealing with people

Diverger

- (spf) being sensitive to people's feeling
- (sv) being sensitive to values
- (lom) listening with an open mind
- (gi) gathering information
- (ii) imagining implications of ambiguous situations

- ### Converger
- (cnw) creating new ways of thinking and doing
 - (eni) experimenting with new ideas
 - (cbs) choosing the best option
 - (sg) setting goals
 - (md) making decisions

- ### Assimilator
- (oi) organizing information
 - (bcm) building conceptual models
 - (tt) testing theories and ideas
 - (de) designing experiments
 - (aqd) analyzing quantitative data

ภาพที่ 6. The Competency Circle

สไตล์ของการเรียนรู้ 9 แบบ

David A. Kolb เสนอว่ามี 9 สไตล์การเรียนรู้ ที่จำแนกได้ตามน้ำหนักของการใช้กระบวนการ CE, RO, AC, และ AE ในวงจรหรือเกลียวระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามรูปที่ 6.

CE (Concrete Experience)
ประสบการณ์ตรง

RO (Reflective Observation)
สังเกตพร้อมกับสะท้อนคิด

AE (Active Experimentation)
การนำหลักการไปทดลองใช้
ในสถานการณ์จริง

AC (Abstract Conceptualization)
ตกผลึกหลักการที่เป็นนามธรรม

● สไตล์ริเริ่ม (Initiating Style)

CE + AE

ใช้ CE และ AE เป็นหลัก คือ
ให้นำหนักต่อประสบการณ์ตรง

● สไตล์หาความหมายจากประสบการณ์ (Experiencing Style)

CE AE + RO

ใช้ CE เป็นหลัก และใช้ดุลยภาพระหว่าง AE
กับ RO เพื่อหาความหมายจากประสบการณ์ตรง

● สไตล์จินตนาการ (Imagining Style)

CE + RO

ใช้ CE กับ RO เพื่อค้นหาหลากหลาย
โอกาสในการตีความทำความเข้าใจ
ประสบการณ์

● สไตล์สะท้อนคิด (Reflecting Style)

RO CE + AC

ใช้ RO เป็นหลัก ผสมกับดุลยภาพระหว่าง CE
กับ AC เพื่อเชื่อมโยงประสบการณ์กับการคิด
ใคร่ครวญเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน

● **สไตล์วิเคราะห์**
(Analyzing Style)

RO + AC

ใช้ RO และ AC เป็นหลัก เพื่อ
บูรณาการและจัดระบบความคิด
ผ่านการใคร่ครวญสะท้อนคิด

● **สไตล์คิด**
(Thinking Style)

AC AE + RO

ใช้ AC เป็นหลัก ผสานกับดุลยภาพระหว่าง AE
กับ RO เพื่อการคิดที่ผสมผสานระหว่างการ
คิดแบบใช้เหตุผล และคิดเชิงนามธรรม

● **สไตล์ตัดสินใจ**
(Deciding Style)

AC + AE

ใช้ AC และ AE เป็นหลัก
เพื่อใช้ทฤษฎีและโมเดล
ในการตัดสินใจหารูปแบบการดำเนินการ

● **สไตล์ลงมือทำ**
(Acting Style)

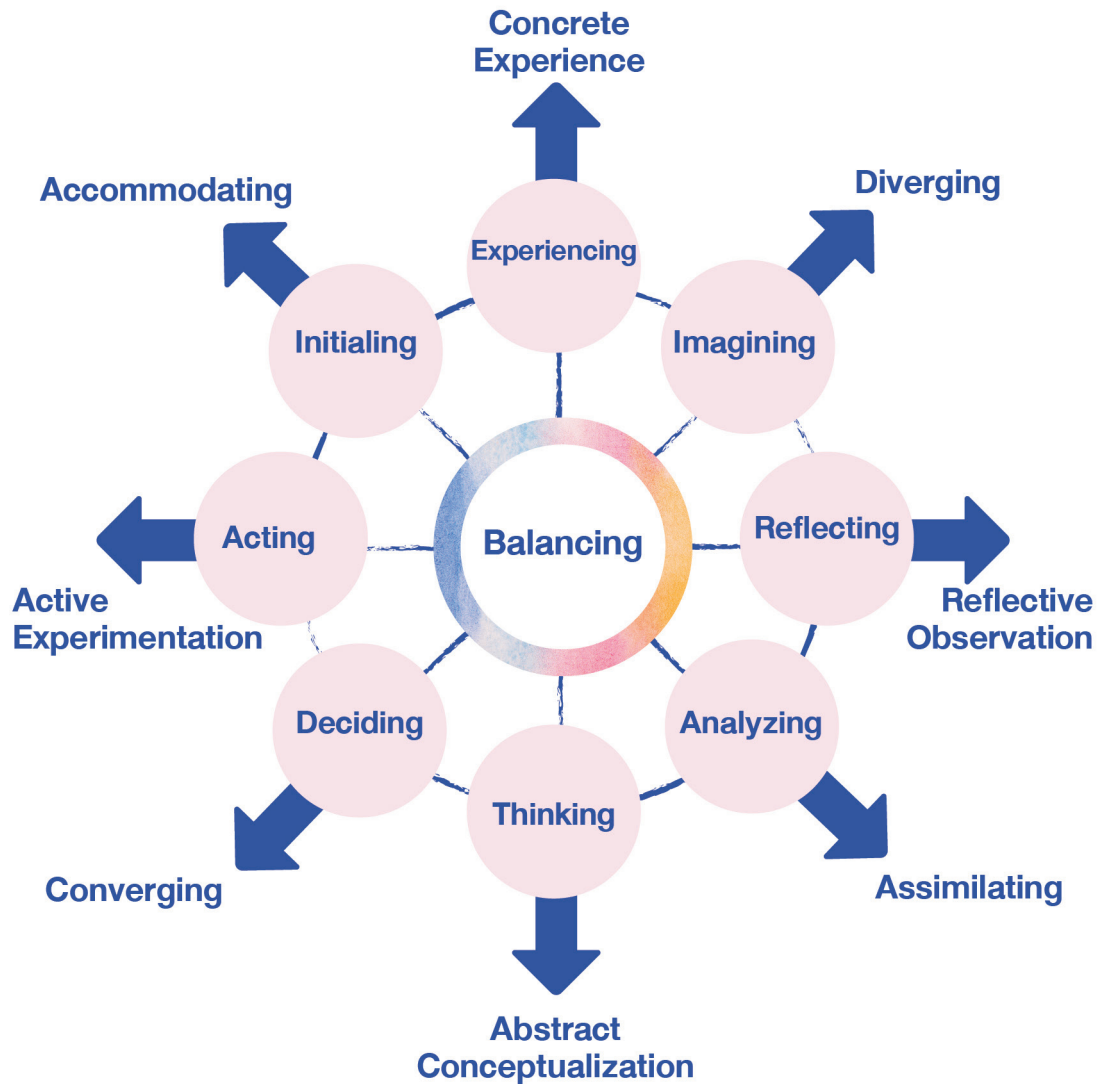
AE CE + AC

ใช้ AE เป็นหลัก ผสานกับดุลยภาพระหว่าง
CE กับ AC เพื่อการลงมือทำอย่างมีเป้าหมาย
และร่วมกับผู้อื่น

● **สไตล์สมดุล**
(Balancing Style)

CE RO AC AE

ใช้ทั้ง CE RO AC และ AE อย่างเหมาะสมกับบริบท และมี
ดุลยภาพระหว่าง การลงมือทำกับการสะท้อนคิด และระหว่าง
ประสบการณ์กับการคิด

ภาพที่ 7. วงจรหรือเกลียวระดับการเรียนรู้จากประสบการณ์

คนเราเปลี่ยนสไตล์การเรียนรู้ หรือเปลี่ยนน้ำหนักของสไตล์การเรียนรู้ของตนได้

อย่างไรก็ตาม คนที่มีชีวิตที่ดีที่สุดคือคนที่รู้จักใช้ต่างสไตล์การเรียนรู้ในต่างบริบท เช่น ในที่ทำงานใช้สไตล์หนึ่ง ที่บ้านใช้อีกสไตล์หนึ่ง เวลาพักผ่อนหรือหาความบันเทิงใช้อีกสไตล์หนึ่ง กับภรรยาใช้สไตล์หนึ่ง กับลูกใช้อีกสไตล์หนึ่ง ที่เรียกว่า “**ผู้มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้**” (Flexible Learner)

ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้

ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ช่วยให้การเรียนรู้เป็นองค์รวมมากขึ้น และมีความลุ่มลึกมากขึ้น โดยที่ผู้เรียนรู้มีความสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบ หรือสไตล์การเรียนรู้ให้เหมาะสมตามเรื่องที่เรียนรู้ ตามระบบนิเวศของการเรียนรู้และตามแต่ละวงจรหรือเกลียวยกระดับการเรียนรู้ ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการอย่างบูรณาการของบุคคลผู้นั้น คนที่มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้สูง จะมีสมรรถนะในการกำกับชีวิตของตนเองได้ดี (self-directed)

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

7. โครงสร้างของความรู้

ตอนที่ 7 นี้ ตีความจากบทที่ 5

โครงสร้างความรู้ (Structure of Knowledge) ตามทฤษฎีทวิลักษณ์ของความรู้

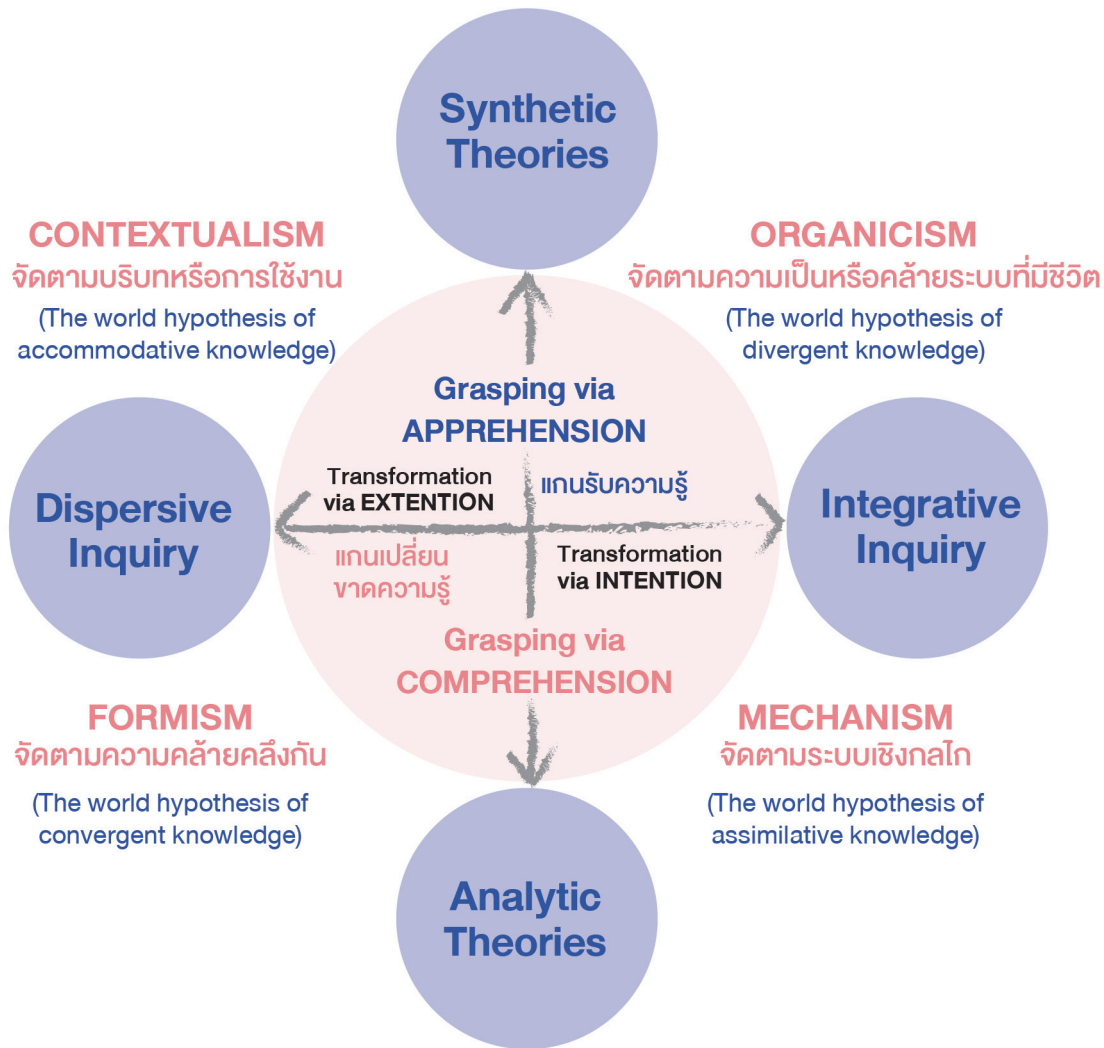
ข้อสรุปอย่างสั้นที่สุดคือ มี “ความรู้ของโลก” (World/Social Knowledge) กับ “ความรู้ของบุคคล” (Personal Knowledge) ที่บุคคลสร้างขึ้นผ่านประสบการณ์

ทฤษฎี Dual Knowledge Theory ของ William James บอกว่า แบ่งความรู้ ออกได้เป็น 2 กลุ่ม ตามเส้นแบ่งที่ชั่วหนึ่งเป็นการตั้งข้อสงสัยอย่างสนใจ (Appreciative Apprehension) และอีกชั่วหนึ่งเป็น ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (Critical Comprehension) เส้นแบ่งนี้เป็น แกนตั้ง ตามภาพที่ 8 ที่แบ่งความรู้ ออกเป็นสองซีก ซีกขวาเป็นความรู้ส่วนบุคคล ซีกซ้ายเป็นความรู้ของโลก ความรู้สองส่วนนี้มีการส่งเสริมซึ่งกันและกัน (Synergy)

โครงสร้างของความรู้ในสังคม : ทฤษฎีความรู้ของโลก

คนเราไม่ได้อยู่ในโลกแบบตัวคนเดียว หรือโดดเดี่ยว แต่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ของโลก ในโลกหรือสังคมมีความรู้มากมายในรูปแบบต่างๆ เช่น วัฒนธรรมประเพณี กฎหมายและข้อบังคับในระดับต่างๆ ความรู้ที่บ้าน ความรู้ที่โรงเรียน ความรู้ที่ได้จากการคบเพื่อน ความรู้ในหนังสือ/ตำราในสมัยนี้ มีความรู้ที่มีอิทธิพลมากคือ ความรู้ผ่านสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อดิจิทัล

มองจากมุมของบุคคล ความรู้เหล่านี้มีไว้ให้เชื่อ ให้ปฏิบัติตามโดยคุณธรรม หรือมีไว้ตั้งข้อสงสัย (Apprehension) หรือตรวจสอบ นี่คือประเด็นสำคัญต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่ผมตีความว่า ความรู้ทุกชุดหรือทุกชั้นมีความหมายเสมอ โดยตัวเราเองต้องค้นหาความหมายให้พบ โดยต้องค้นหาเอง ไม่ใช่เชื่อตามที่คนอื่นบอก วิธีค้นหาต้องเริ่มจาก “เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง” สำหรับเอาความรู้นั้นไปทดลองใช้ (AE-Active Experimentation ในเกลียวยกระดับความรู้จากการปฏิบัติ)

ภาพที่ 8. ความซับซ้อนของระบบความรู้ทั้ง 4 แบบ

เขาอ้างหนังสือ World Hypotheses : A Study in Evidence (1942) เขียนโดย Stephen C. Pepper ที่บอกว่าจัดโครงสร้างความรู้ในโลกนี้ได้เป็น 4 แบบ คือ

1. **จัดตามความคล้ายคลึงกัน (Formism)**
2. **จัดตามระบบเชิงกลไก (Mechanism)**
3. **จัดตามบริบท (Contextualism หรือ Pragmatism) หรือการใช้งาน และ**
4. **จัดตามความเป็นหรือคล้ายระบบที่มีชีวิต (Organicism) คือมีการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลง (Transformation)**

ทฤษฎีเรียนรู้จากประสบการณ์ ใช้ทฤษฎีความรู้แบบที่ 4 คือ มองความรู้คล้ายสิ่งมีชีวิต มีการเจริญงอกงาม ซึ่งหมายถึงมีการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ด้วย จากการหมุนเกลียวยกระดับความรู้จากประสบการณ์

แต่ในความเป็นจริงของโลก เราอยู่ใต้อิทธิพลของความซับซ้อนของระบบความรู้ทั้ง 4 แบบ ที่มีโครงสร้างเชื่อมโยงกัน จัดจำแนกตามแกนรับความรู้ (แนวตั้ง) กับแกนเปลี่ยนแปลงความรู้ (แนวนอน) ตามที่แสดงในภาพที่ 8

โลกของการวิเคราะห์ กับ โลกของการสังเคราะห์

หลักการคือ มนุษย์ต้องอยู่ในโลกของการวิเคราะห์ (Analytic World) และโลกของการสังเคราะห์ (Synthetic World) อย่างสมดุล โดยโลกแบบแรก ยึดทฤษฎี Formism และ Mechanism โลกแบบหลังยึดทฤษฎี Contextualism และ Organicism

โลกของการวิเคราะห์มีสมมติฐานว่าสิ่งต่างๆ มีความชัดเจนแน่นอนตายตัว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่างๆ มีความชัดเจนตายตัวแบบเดียวกันกับเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กลไกต่างๆ เน้นความพยายามทำความเข้าใจ (Comprehension) แนวคิดนี้ นำสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สร้างคุณประโยชน์แก่มนุษยชาติมากมาย แต่ก็มีข้อจำกัดด้วย จากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์เอง เกิดความรู้ใหม่ที่ขัดแย้งกับความรู้เดิม เช่น แสงเป็นได้ทั้งคลื่นและอนุภาคในเวลาเดียวกัน อนุภาคที่เคยอยู่ด้วยกัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง (Entangle) กัน แม้จะแยกไปอยู่ห่างไกลกันเป็นต้น เป็นเรื่องที่ทำให้ทำความเข้าใจโดยใช้เหตุผลไม่ได้

โลกของการสังเคราะห์ เน้นการตั้งข้อสงสัย (Apprehension) หรือตั้งคำถาม โดยที่คำตอบจะซับซ้อนมาก และเป็นนามธรรม ความยากในการทำความเข้าใจแนวคิดนี้คือ ไม่มีภาษาที่ใช้อธิบายความรู้จากแนวคิดนี้ ต้องยืมภาษาของแนวคิดเชิงวิเคราะห์มาใช้ ทำให้สับสนได้ง่าย และเข้าใจยาก แนวคิดนี้ประสบความสำเร็จในด้านที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมของมนุษย์ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติ

ธรรมชาติของวิธีจักระบบความรู้ 4 แบบ แสดงในตาราง

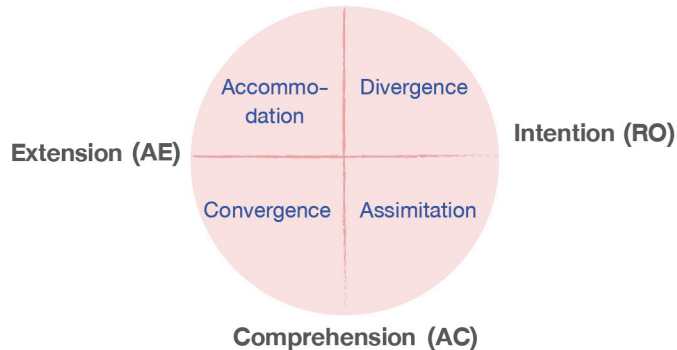
World hypothesis	Contextualism	Formism	Meochanism	Organicism
Root metaphor	Changing historical event	Similarity	The machine	Harmonious unity
Inquiry strategy	Discrete synthesis	Discrete analysis	Integrative analysis	Integrative synthesis
Modern philosophical forms	Pragmatism, phenomenology	Realism, scientific empiricism (positivism)	Materialism, naturalism, structuralism	Idealism, absolute idealism
Theory of truth	Operationalism -workability, verification, qualitative confirmation	Correspondence	Causal adjustment -correlation of structure with secondary qualities	Coherence-inclusiveness, determinacy, organicity
Basic inquiry question	How	When, Where	What	Why
Basic units of knowledge	Events	Natural laws; empirical uniformities	Strutures: the locations and laws governing primary qualities	Processes
Dominant method of portraying knowledge	Actions	Things	Symbols	Images
Field of inquiry where it dominates	Social professions	Science-based professions	Natural science and mathematics	Humanities and social sciences

ภาพที่ 9. ธรรมชาติของวิธีจักระบบความรู้ 4 แบบ

โครงสร้างของการเรียนรู้ โครงสร้างของความรู้ และ โครงสร้างของสาขาวิชาการ

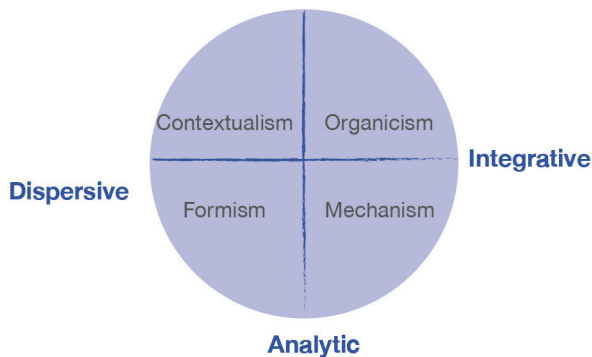
โครงสร้างของการเรียนรู้

Apprehension (CE)

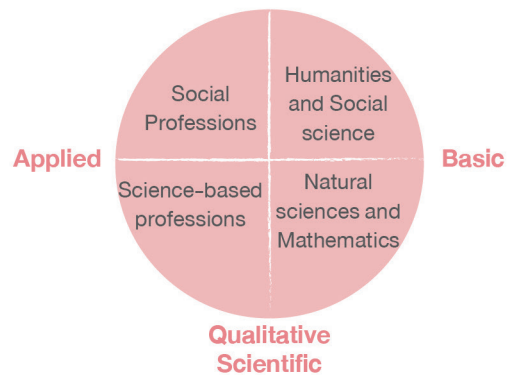
โครงสร้างของความรู้

Synthetic

โครงสร้างของสาขาวิชาการ

Qualitative Humanistic

ภาพที่ 10. โครงสร้างของการเรียนรู้ โครงสร้างของความรู้ และโครงสร้างของสาขาวิชาการ

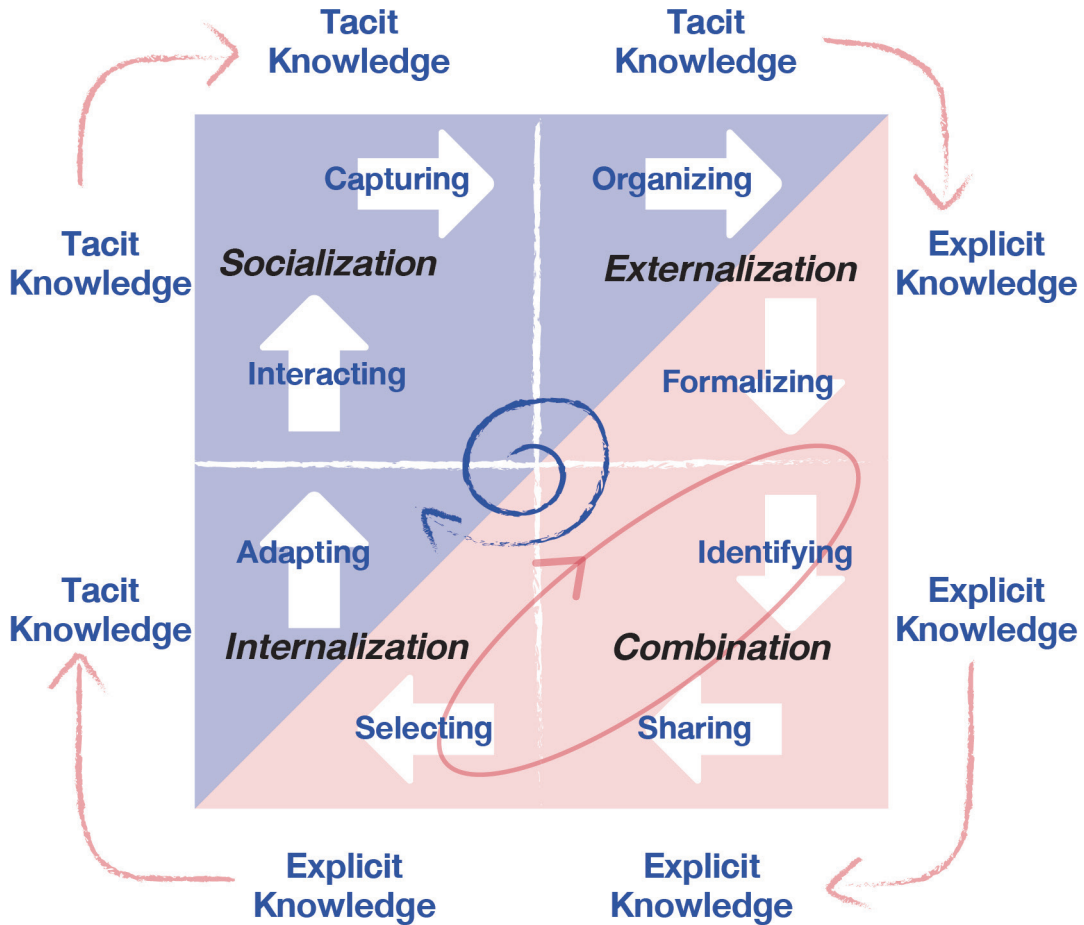
ความรู้ฝังลึก กับ ความรู้แจ้งชัด

Michael Polanyi เป็นผู้เสนอว่าคนเรามีความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge, 1958) อยู่ภายในตัว เป็นความรู้ที่มีมากกว่าที่พูดออกมาได้ ต่างจากความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ที่สื่อสารแลกเปลี่ยนกันได้โดยง่าย ความรู้ฝังลึกจึงเป็นความรู้ส่วนบุคคล และความรู้แจ้งชัดเป็นความรู้ของโลก

นำสู่โครงสร้างของกระบวนการสร้างความรู้ ที่มีการหมุนเกลียวความรู้ระหว่างความรู้ฝังลึกกับความรู้แจ้งชัด และกระบวนการนี้ในสมัยนี้เรียกว่า การจัดการความรู้ (KM-Knowledge Management)

เกลียว SECI ของ Nonaka

The SECI model of knowledge dimensions (or the Nonaka–Takeuchi model) เป็นการขยายความกิจกรรมสร้างความรู้ (Knowledge Creation) จากการปฏิบัติ ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ ฝังลึก (S-Socialization) การสกัดความรู้ฝังลึกออกมาเป็นความรู้แจ้งชัด (E-Externalization) การหลอมรวมหรือสังเคราะห์ความรู้แจ้งชัด เพื่อยกระดับความรู้ (C-Combination) และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (I-Internalization) ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11. เกลียว SECI ของ Nonaka - Takeuchi Model

หลักการสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เสนอโดย Ikujiro Nonaka คือเรื่อง “พื้นที่เรียนรู้” (Learning Space/ Ba, 1998) การเรียนรู้ที่มีพลัง ต้องการระบบนิเวศที่เอื้อ คือเป็นพื้นที่ปลอดภัย ที่คนกล้าแสดงความคิดเห็น และพฤติกรรมที่แตกต่าง

การเรียนรู้ และสร้างความรู้ต่างสาขา ต่างบริบท ต่างเป้าหมาย ต้องการระบบนิเวศที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

8.

พัฒนาด้วย
การเรียนรู้จาก
ประสบการณ์

ตอนที่ 7 นี้ ตีความจากบทที่ 6

Experiential Learning and Development ที่เป็นพัฒนาการตั้งแต่เป็นการก จนตลอดชีวิต

ข้อสรุปอย่างสั้นที่สุด คือ การเรียนรู้กับการพัฒนาเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งที่เป็น การเรียนรู้และพัฒนาองบุคคล และที่เป็นของสังคม หรือโลก การเรียนรู้ของบุคคลกับการเรียนรู้ของสังคม ก็เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ที่น่าสนใจคือ ทั้งคดี ด้านจิตวิทยาตะวันตก และคดีพุทธ เห็นตรงกันว่า พัฒนาการสูงสุดของจิตมนุษย์คือ ความหลุดพ้นจากการยึดติดตัวตน การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือ การเรียนรู้สู่การมีตัวตน แล้วเคลื่อนต่อ (เปลี่ยนขาด-Transform) สู่การไร้ตัวตน

การเรียนรู้และพัฒนา เป็นปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม

ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์เน้นที่ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างตัวบุคคล กับสภาพแวดล้อม คำว่าปฏิสัมพันธ์ คือ Transaction ซึ่งหมายความว่า เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กันแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย การเรียนรู้จาก ประสบการณ์ จึงสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งต่อตัวบุคคล และต่อสภาพแวดล้อม โดยที่กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม บุคคลจึงถูกหล่อหลอม กล่อมเกลามาจากวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมรอบตัวด้วย

L.S. Vygotsky เสนอหลักการ Zone of Proximal Development ซึ่งหมายถึง การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาหรือการเรียนรู้ใน “ระดับรู้จริง” (Mastery Learning) ที่จะต้องมีกิจกรรมการโค้ช หรือจัดระบบการเรียนรู้ ไม่ใช่ปล่อยให้บุคคลเรียนเองตามบุญตามกรรม ซึ่งก็เท่ากับเป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่สุด

กล่าวใหม่ว่า สภาพแวดล้อมอาจเอื้อ หรือขัดขวาง หรือเบี่ยงเบนเป้าหมาย ของการเรียนรู้ก็ได้ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบของประเทศ และของ ท้องถิ่น ที่จะต้องตั้งคำถาม และตอบคำถามนี้ ว่าระบบการศึกษาหรือระบบ การเรียนรู้ที่มีอยู่ เป็นพื้นที่เรียนรู้ที่เอื้อให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่ Zone of Proximal Development หรือไม่

หนังสือเอ่ยถึง Education For Critical Consciousness ซึ่งหมายถึง การศึกษาที่สร้างมนุษย์ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ซึ่งผมคิดว่ายังเป็นเพียงส่วนเดียวของ 21st Century Skills ที่อย่างน้อยต้องมีทักษะสำคัญ 4C คือ Critical Thinking, Creativity, Collaboration, Communication ที่เวลานี้เป็นที่ตกลงกันว่า การศึกษาในปัจจุบันต้องเตรียมคนไว้เผชิญอนาคตที่จะเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและไม่แน่นอน จึงต้องเอื้อให้บุคคลพัฒนาทักษะ (สมรรถนะ) แห่งอนาคต (Future Skills) ที่บางที่เรียกว่า Transferable Skills ที่มีผู้เสนอว่ามี 17 ตัว ที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (gotoknow.org/posts/tags/Ehlers)¹²

นอกจากนั้น ยังมีคติพุทธที่ลึกซึ้ง และพิสูจน์แล้วว่าให้ผลดีต่อพัฒนาการในชีวิต ศึกษาได้ที่ gotoknow.org/posts/tags/พุทธวิธีสร้างสุข¹³ ที่ต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง

¹²สมรรถนะแห่งอนาคต

¹³พุทธวิธีสร้างสุข

พัฒนาเพื่อความแตกต่าง และเพื่อปรับตัวให้ผสมกลมกลืน

การเรียนรู้และพัฒนา อาศัยกิจกรรมหรือกระบวนการที่เป็นซ้ำ
ตรงกันข้าม และเพื่อเป้าหมายที่เป็นซ้ำตรงกันข้ามด้วย ในที่นี้คือเป้าหมาย
การสร้างตัวตนที่แตกต่างหรือจำเพาะของแต่ละบุคคล (Differentiation) และ
ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ตัวบุคคลรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี (Integration)

เป้าหมายเช่นนี้ จะบรรลุได้ต้องเน้นเรียนรู้จากประสบการณ์ และเรียนรู้
ร่วมกับเพื่อน ๆ และร่วมกับสังคมนรอบตัว

การพัฒนาเป็นเส้นตรง กับการพัฒนาที่ซับซ้อน

การพัฒนาที่แท้จริงและถูกต้อง คือการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม
(Holistic Development) ไม่ใช่พัฒนาเพียงบางด้าน และเป็นการพัฒนาจาก
ประสบการณ์ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ซับซ้อน มีหลายเป้าหมายในเวลาเดียวกัน
ไม่ใช่แค่พัฒนาความรู้ (Knowledge) เท่านั้น มีการเสนอว่า การศึกษาใน
สมัยนี้เป็นการพัฒนา ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และต่อมามีการเสนอว่า
การศึกษาต้องพัฒนา VASK ไปพร้อมๆ กัน (gotoknow.org/posts/702910)¹⁴

¹⁴ทักษะชีวิต กับ VA ใน VASK

พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์

มนุษย์เราเรียนรู้โดยยกระดับความซับซ้อน 4 ด้านที่บูรณาการกัน
สู่พัฒนาการหรือวุฒิภาวะของตัวตน

การเรียนรู้เพื่อยกระดับความซับซ้อน 4 แบบ ได้แก่

1. ความซับซ้อนด้านจิตใจ (Affective Complexity)

ที่เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (CE) สู่พัฒนาการทางอารมณ์
(Higher-Order Sentiment)

2. ความซับซ้อนด้านการรับรู้ (Perceptual Complexity)

ที่เรียนรู้ผ่าน RO นำสู่พัฒนาการด้านความช่างสังเกต

3. ความซับซ้อนด้านสัญลักษณ์ (Symbolic Complexity)

ที่เรียนรู้ผ่าน AC นำสู่พัฒนาการด้านการมีหลักการระดับสูง
(Higher-Order Concept)

4. ความซับซ้อนด้านการลงปฏิบัติ (AE)

นำสู่การปฏิบัติที่ซับซ้อน (Higher-Order Action)

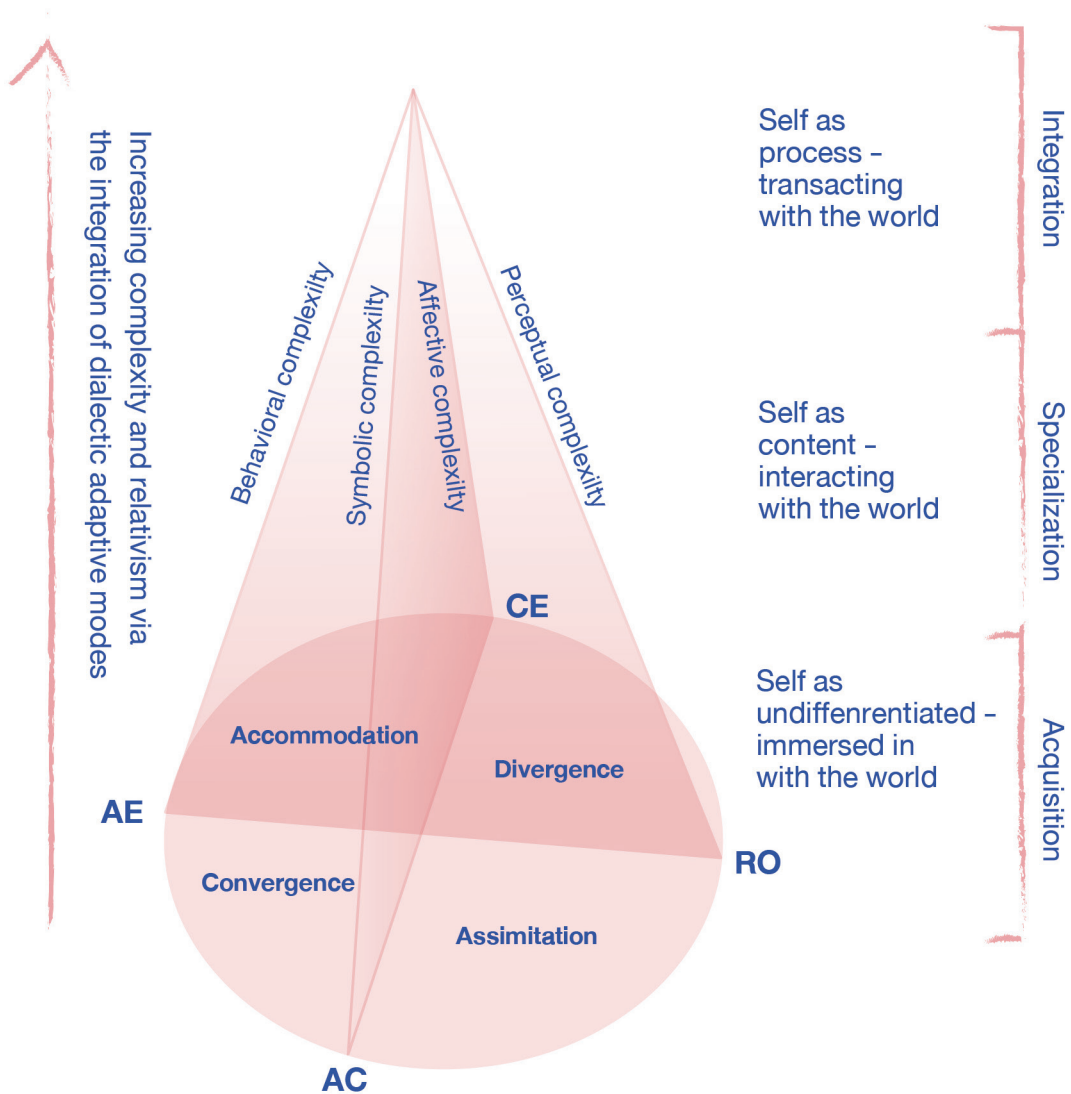
ดังแสดงในภาพที่ 11 ที่คัดลอกมาจากหนังสือ โดยแทนพัฒนาการ ด้วยรูปกรวยยอดแหลม ที่ยอดเป็นการบรรจบหรือบูรณาการเป็นหนึ่งเดียว ของพัฒนาการ 4 ด้าน ที่มีพัฒนาการ 3 ระดับ คือ

1. ระดับรับมาจากภายนอก (Acquisition)
2. ระดับเกิดความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) และ
3. ระดับบูรณาการพัฒนาการทุกด้าน (Integration)

โดยที่ในระหว่างทางเกิดกระบวนการที่ไปในทางบวกและทางลบ มากมาย เมื่อผ่านเกลียวระดับความรู้จากประสบการณ์ (ร่วมกับเพื่อน นักเรียน มีครูเป็นโค้ช) ก็ค่อยๆ เกิดการเรียนรู้ระดับขึ้นไป

กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่เป็นทารก และต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีขั้นตอนของมัน และมีรายละเอียดมากมายในหนังสือต้นฉบับ

- **พัฒนาการระดับแรก (ระดับรับมาจากภายนอก)**
เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเกิด จนถึงราวๆ เรียนชั้นมัธยม
- **พัฒนาการระดับที่สอง (ระดับเกิดความชำนาญเฉพาะด้าน)**
เกิดในช่วงเรียนอุดมศึกษาหรืออาชีพ
- **พัฒนาการระดับที่สาม (ระดับบูรณาการพัฒนาการทุกด้าน)**
เกิดในช่วงทำงาน ดำรงชีวิตครอบครัว และชีวิตทางสังคม เป็นการแบ่งช่วงพัฒนาการอย่างคร่าวๆ โดยที่กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละช่วงมีผลต่อช่วงอื่นด้วย

ภาพที่ 12. พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์

สติระลึกรู้, การเรียนรู้, และการพัฒนา

ได้เกริ่นนำในตอนท้ายของหัวข้อย่อยที่แล้วว่าพัฒนาการสู่การเรียนรู้ระดับสูง (Higher-Order Learning) ของมนุษย์มี 3 ระดับ คือ

1. ระดับรับมาจากภายนอก (Acquisition)

2. ระดับเกิดความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) และ

3. ระดับบูรณาการพัฒนาการทุกด้าน (Integration)

แต่ละระดับกำกับโดยสติระลึกรู้ที่ต่างระดับกัน จึงมีสติระลึกรู้สำหรับกำกับการเรียนรู้ 3 ระดับ ตรงตามระดับของการเรียนรู้ ได้แก่

1. ระดับรับเข้า (Registrative Consciousness)

เกิดตอนเป็นทารกและเด็ก

2. ระดับตีความ (Interpretive Consciousness)

เกิดตอนเป็นเด็กโตจนถึงวัยรุ่นผู้ใหญ่

3. ระดับบูรณาการ (Integrative Consciousness)

เกิดในวัยผู้ใหญ่ที่มีพัฒนาการระดับสูง

เท่ากับในการเรียนรู้จากประสบการณ์นอกจากมีการยกระดับความรู้และยกระดับการเรียนรู้แล้ว ยังเกิดผลยกระดับสติระลึกรู้ (Consciousness) ด้วย

การเรียนรู้ก่อผลพัฒนาสติระลึก

การเรียนรู้เบื้องต้นเกิดจาก 4 กระบวนการคือ

- การปรับให้เข้ากัน (Accommodation)
- การเชื่อมเข้าด้วยกัน (Assimilation)
- การหาความเหมือน (Convergent)
- การหาความต่าง (Divergent)

แล้วมีการพัฒนาสู่การเรียนรู้ระดับสูงขึ้น (Higher-Order Learning) โดยการบูรณาการกระบวนการเหล่านี้อย่างซับซ้อน ผ่านประสบการณ์ เมื่อประสบการณ์เรียกร้องการเรียนรู้ระดับสูงขึ้น ก็ย่อมต้องการสติระลึกระดับสูงขึ้นด้วย เท่ากับผู้เรียนรู้ได้ฝึกสติระลึกไปในตัว

ผมไม่เห็นพ้องกับข้อความเกี่ยวกับสติระลึกในหนังสือมากนัก ผมยังคิดว่ามีหลักการเกี่ยวกับ EF-Executive Functions ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการมีสติควบคุมแรงกระตุ้นจากภายในหรือภายนอกให้แสดงพฤติกรรมภายใต้แรงกดดันบางอย่างที่จะทำให้การหมุนเกลียวระดับความถี่มีการสะดุด เป็นเรื่องของการมีสติระลึกด้านการควบคุมอารมณ์ ผมเชื่อว่าการเรียนรู้ที่ดี ช่วยพัฒนาสติระลึกด้านอารมณ์และสังคม (Socio-Emotional Skills) ด้วย

การปรับตัว, สติระลึก, และพัฒนาการ

เขาสรุปรูปพัฒนา การปรับตัว และสติระลึก ตามระดับพัฒนาการตั้งแต่เป็นเด็กจนเป็นผู้ใหญ่และชรา ในภาพที่ 12 ตารางที่ผมคัดลอกมา ดังนี้

หากดูที่หัวข้อโครงสร้างของสติระลึก (Structure of Consciousness) ในบรรทัดถัดลงมา หัวข้อ Extension In Time หมายถึงช่วงเวลาที่สติระลึก (หรือความทรงจำ) เรื่องนั้นๆ จะเห็นว่าในช่วงเป็นทารกอาจยาวแค่เป็นวินาที แล้วยาวขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น เมื่ออายุมากความทรงจำเป็นสิบปีหรือตลอดช่วงอายุ (หากไม่หลงลืมเพราะความชรา)

หัวข้อบนสุด Developmental Stage of Maturation ช่วงรับเข้า (Acquisition) เกิดขึ้นในทารกและเด็กเล็ก เมื่อเป็นเด็กโต เข้าสู่การศึกษา ก็เป็นช่วงเรียนรู้เฉพาะด้าน (Specialization) เมื่อโตขึ้นอีกจึงเข้าสู่ช่วงบูรณาการ (Integration)

หัวข้อที่ 5 ไต่จากข้างบน เรื่อง Feedback Structure น่าสนใจมาก ในช่วงต้นของพัฒนาการ คือ

ช่วงรับเข้า (Acquisition) การป้อนกลับเป็น First Order Feedback เพื่อให้ทำได้หรือบรรลุเป้าหมายง่ายๆ ที่มีความชัดเจน

ในช่วงที่สอง **เรียนรู้เฉพาะด้าน (Specialization)** การป้อนกลับเป็น Second Order Feedback เพื่อปรับเป้าหมาย และปรับวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ (Learning How To Learn)

ในช่วงที่สาม **บูรณาการ (Integration)** การป้อนกลับ เป็น Third Order Feedback ด้วยสติระลึกรู้ด้านความมั่นคงในตัวตน (Integrity) เพื่อเชื่อมโยงเป้าหมายกิจกรรมเข้ากับเป้าหมายยิ่งใหญ่ (Purpose) ของชีวิต ผมมองว่าเป็นวิถีตีความที่ลึกซึ้งมาก

ในหัวข้อ Structure of Consciousness ระบุระดับที่สามคือ Integrative Consciousness เขาเอ่ยถึงระดับที่สูงขึ้นไปอีก คือ Transcendent Consciousness สติระลึกรู้สิ่งที่อยู่เหนือโลก ซึ่งเป็นคติตะวันออก ซึ่งตรงกับ Kohlberg's 7th Stage of Moral Development คือ ผู้สภาวะไว้ตัวตน หมดความเห็นแก่ตัว หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล ซึ่งก็คือ นิพพาน ในคติพุทธ ซึ่งเป็นพัฒนาการสูงสุดของความเป็นมนุษย์ (ดู gotoknow.org/posts/tags/พุทธวิธีสร้างสุข)¹⁵ ผมขอเชิญชวนให้ท่านผู้อ่าน อ่านตารางในภาพที่ 12 อย่างละเอียดและลองตีความเอง จะได้เรียนรู้มาก

¹⁵พุทธวิธีสร้างสุข

Experiential Learning Theory of Development: Levels of Adaptation and the Structure of Consciousness

Developmental stage of maturation	Acquisition		
Level of adaptation	Performance		
Structure of consciousness:	Registrative		
Extension in time	Seconds	Minutes	Hours
Extension in life space	Reponses	Acts	Tasks
Feedback structure	Goal-directed first-order feedback to achieve goals		
Hierarchic integration of learning modes	Many differentiated structures with low integration between them		
Concrete experience- affective complexity via apprehension	Direct sensing and feeling	Continuity of sensation and feeling emergence of enduring sentiments	
Reflective observation perceptual complexity via intention	Attention	Watching – development of continuous images	
Abstract conceptualization-Symbolic complexity via comprehension	Recognizing; enactive thought	Object constancy; “iconic” thought	
Active experimentation Behavioral complexity via extension	Responding to circumstance	Doing; short range intentional acts toward goals	

Specialization			Integration		
Learning			Development		
Interpretative			Integrative		
Days	Weeks	Months	Years	Decades	Lifetimes
Project	Jobs	Occupations	Careers	Lives	Generations
Learning How to learn; second-order feedback to change goals and strategies			Consciousness/Integrity; third-order feedback to link goals to life purpose		
Fewer but larger specialized structures; high integration within structures; low integration between structures			Development of complementary specialized structures; high integration between structures		
Self-aware system of sentiments and values	Differentiating self's and others' sentiments and values		Relativistic appreciation of value systems	Value commitment within relativism	
Reflection; giving observations personal meaning	Creating alternative meaning and observation schemes		Relativistic appreciation of different meaning schemes and points of view	Intuition; choosing meaningful perspectives	
Concrete symbolic operations	Formal hypothesis-deductive reasoning		Attaching concrete meaning to symbol systems	Finding and solving meaningful problems	
Achieving development of clear goals and longer-range	Risk taking; making goal and strategy tradeoffs		Experimental hypothesis testing; change goals and strategies based on results	Responsible action; accepting unknown emergent reality	

Subject Object Theory ของ Kegan

เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการ ที่เสนอว่ามี 5 ระดับ โดย Robert Kegan คือ

1. หุนหันพลันแล่น (Impulsive)
2. ควบคุมตนเองได้ (Imperial)
3. รู้วิธีสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal)
4. รู้วิธีสัมพันธ์กับสังคม (Institutional) และ
5. รู้จักรักผู้อื่น (Interindividual)

ซึ่งมีตารางอธิบายไว้ที่ https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Kegan¹⁶
ตารางนี้มีการเปรียบเทียบกับทฤษฎีพัฒนาการทฤษฎีอื่นๆ ด้วย

ตัวทฤษฎีอธิบายกลไกของพัฒนาการ ว่าใช้สมรรถนะที่เรียนรู้แล้ว
ในระดับล่าง (Subject) สำหรับเป็น Object ของการเรียนรู้สู่พัฒนาการ
ในระดับที่สูงขึ้นไป จึงใช้ชื่อ Subject Object Theory

¹⁶Robert Kegan

Kegan เรียกชื่อจิตระลึกรู้ระดับที่ห้า ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของพัฒนาการ ว่า จิตที่กำกับตนเองได้ (Self-Authoring Mind) และอธิบายว่า หมายถึงจิตที่มีอิสระและมีความรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง โดยสามารถวิเคราะห์ตัวแปรที่หลากหลายเพื่อใช้ทำความเข้าใจเหตุและผล และใช้ตัดสินใจ คนที่บรรลุพัฒนาการระดับนี้เป็นตัวของตัวเองในเรื่อง ค่านิยม ความเชื่อ ความมุ่งมั่น การมองความเชื่อมโยง อุดมการณ์ การคิดเชิงนามธรรม ความจงรักภักดีต่อผู้อื่น และต่อภายในตน โดยสามารถเชื่อมโยง (Coordinate) บุรณาการ ปฏิบัติ และสร้างคุณสมบัติที่กล่าวแล้วได้

มีผู้ทำงานวิจัยแบบ Longitudinal (21 ปี) Cohort Study และสรุปว่า คนที่บรรลุจิตใจระดับ “กำกับตนเองได้” มีลักษณะสำคัญ 3 ข้อ คือ

- 1. เชื่อเสียงภายในของตนเอง**
- 2. สร้างฐานความเชื่อที่มั่นคง** และ
- 3. มุ่งมั่นพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเอง**

Kegan ยังเสนอจิตใจที่ยกระดับขึ้นไปอีก คือ “จิตเปลี่ยนแปลงตนเอง” (Self-Transforming Mind) ว่าหมายถึง จิตที่เปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือมุมมองต่าง สามารถมองสองข้างตรงกันข้ามเป็นขั้วเดียวกันของหลักการที่ใหญ่ขึ้นไป ดังกรณี ความสงสัยกับความเข้าใจเป็นขั้วเดียวกันของมิติด้านการเปลี่ยนแปลงในทฤษฎีเรียนรู้จากประสบการณ์ ตัวตนไม่ใช่รูปแบบที่ตายตัว แต่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์เป็นเรื่องของบริบทเพื่อการแลกเปลี่ยนและ Transaction คือเกิดการเปลี่ยนแปลงในทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่าย

Evolutionary balance	Culture of embeddedness	Analogue in Piaget	Analogue in Kohlberg	Analogue in Loevinger	Analogue in Maslow	Analogue in McClelland /Murray	Analogue in Erikson
(0) Incorporative S: reflexes, sensing, and moving O: nothing	Mothering culture. Mothering one(s) or primary caretaker(s).	Sensorimotor	—	Pre-social	Physiological survival orientation	—	—
(1) Impulsive S: impulse and perception O: reflexes, sensing, and moving	Parenting culture. Typically, the family triangle.	Preoperational	Punishment and obedience orientation	Impulsive	Physiological satisfaction orientation	—	Initiative vs. guilt
(2) Imperial S: enduring disposition, needs, interests, wishes O: impulse and perception	Role-recognizing culture. School and family as institutions of authority and role differentiation. Peer gang which requires role-taking.	Concrete operational	Instrumental orientation	Opportunistic	Safety orientation	Power orientation	Industry vs. inferiority
(3) Interpersonal S: mutuality, interpersonal concordance O: enduring disposition, needs, interests, wishes	Culture of mutuality. Mutually reciprocal one-to-one relationships.	Early formal operational	Interpersonal concordance orientation	Conformist	Love, affection, belongingness orientation	Affiliation orientation	(Affiliation vs. abandonment?)
(4) Institutional S: personal autonomy, self-system identity O: mutuality, interpersonal concordance	Culture of identity or self-authorship (in love or work). Typically: group involvement in career, admission to public arena.	Full formal operational	Societal orientation	Conscientious	Esteem and self-esteem orientation	Achievement orientation	Identity vs. identity diffusion
(5) Interindividual S: interpenetration of systems O: personal autonomy, self-system identity	Culture of intimacy (in love and work). Typically: genuine adult love relationship.	(Post-formal; Dialectical?)	Principled orientation	Autonomous	Self-actualization	(Intimacy orientation?)	—

ภาพที่ 14. *The Evolving Self, Sequence of six evolutionary balances, Robert Kegan*

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

9. การเรียนรู้ และพัฒนา ในอุดมศึกษา

ตอนที่ 9 นี้ ตีความจากบทที่ 7

Learning and Development in Higher Education

ข้อสรุปอย่างสั้นที่สุดคือ การศึกษาส่งมอบความรู้ของสังคม (Social Knowledge) ให้แก่ผู้เรียน โดยการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษามีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ในขั้นตอนรับความรู้ใส่ตัว (Acquisition) อุดมศึกษามีส่วนสำคัญในขั้นตอนการเรียนรู้เฉพาะด้าน (Specialization)

เป็นที่เรารู้กันโดยทั่วไปว่า ชีวิตของคนเราตกอยู่ใต้อิทธิพลของปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา โดยสถาบันการศึกษาทำหน้าที่ภัณฑารักษ์ (Curator) ของความรู้ของสังคม ที่สำคัญคือกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ของสังคมได้ โดยการจัดระบบและการนำเสนอความรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงและรับถ่ายทอดได้โดยง่าย

ขอใส่ข้อสังเกตไว้ในที่นี้ว่า ผมพิมพ์คำว่า “รับถ่ายทอด” (Transmission) ความรู้ อย่างไม่สนิทใจ เพราะผมไม่เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นการรับถ่ายทอดความรู้ และมีดีอื่นๆ ใน VASK แต่เป็นการสร้างใส่ตัว (Knowledge Creation) แต่เนื่องจากทฤษฎีเรียนรู้จากประสบการณ์ระบุว่า ในช่วงต้นของชีวิต คนเราเรียนรู้จากการ “รับความรู้” (Acquisition) จนถึงชั้นมัธยมศึกษา ตามด้วยการเรียนรู้แบบพัฒนาเฉพาะด้าน (Specialization) ตอนเรียนชั้นอุดมศึกษาหรือวิชาชีพ และเรียนบูรณาการสมรรถนะ (Integration) ในช่วงทำงานและดำรงชีวิต (เพื่อยกระดับความสร้างสรรค์ ความมั่นคงในคุณธรรม และปัญญา) จึงขอกล่อมแก้มาใช้คำว่า “รับถ่ายทอด” ไปก่อน

อุดมศึกษาเคลื่อนสู่แนวทาง พัฒนาเฉพาะทาง ในกลางศตวรรษที่ 19

เมื่อ Charles Eliot เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด ในปี ค.ศ. 1869 ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัยเข้าสู่การศึกษาและพัฒนาวิชาการ เฉพาะด้าน (Specialization) คือเกิดหลักสูตรที่มีการเรียนวิชาเอก (Major) และวิชาเลือก (Elective) นำสู่วิชาการแบบเฉพาะทาง และแยกส่วน ที่สร้างความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และแพร่กระจายไปทั่วโลก เป็นลักษณะของมหาวิทยาลัยสมัยใหม่ (ในขณะนั้น คือเมื่อกว่าร้อยปีมาแล้ว) ที่เข้ากันได้กับพัฒนาการและความต้องการของสังคม โดยต้องสูญเสียพลังของการบูรณาการศาสตร์

อุดมศึกษาแนวเฉพาะทาง ดึงดูดนักศึกษาที่มีความถนัด มีสไตล์การเรียนรู้ ที่ตรงกับศาสตร์หรือวิชาชีพนั้น เข้าเรียน และมีส่วนขับเคลื่อนพัฒนาการของ ศาสตร์นั้น ยกกระดับความรู้ของสังคมขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นว่า ในภาพรวม โลกมีความเจริญก้าวหน้ามากในช่วง 150 ปีที่ผ่านมา

แต่ก็มีด้านลบ ที่มีนักศึกษาเลือกเรียนวิชาที่ตนไม่ชอบหรือไม่ถนัด ที่นักศึกษา ต้องตัดสินใจว่าจะเปลี่ยนสาขา หรือทนเรียนสาขาเดิมต่อไป

ด้านลบที่ส่งผลกระทบรุนแรงกว่ามากคือ เป็นระบบการศึกษาที่ทำให้คนที่ถนัด ด้านใดด้านหนึ่ง ยิ่งเรียนลึกกลงไปในด้านนั้นมากขึ้น และละเลยสมรรถนะ ด้านอื่นหนักขึ้น มีผลให้เกิดการพัฒนาเป็นคนที่พัฒนาไม่ครบด้าน มีงานวิจัยที่ ยืนยันว่า การเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาสมรรถนะเฉพาะบางด้าน และละเลยด้านอื่น มีผลให้สมรรถนะด้านอื่นอ่อนแอลงไปกว่าเดิม กลายเป็นว่า การศึกษาที่เน้น ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน สร้างความอ่อนแอในสมรรถนะอื่น

พัฒนาอาจารย์ให้มีสมรรถนะ เอื้อให้ศิษย์เรียนรู้จากประสบการณ์

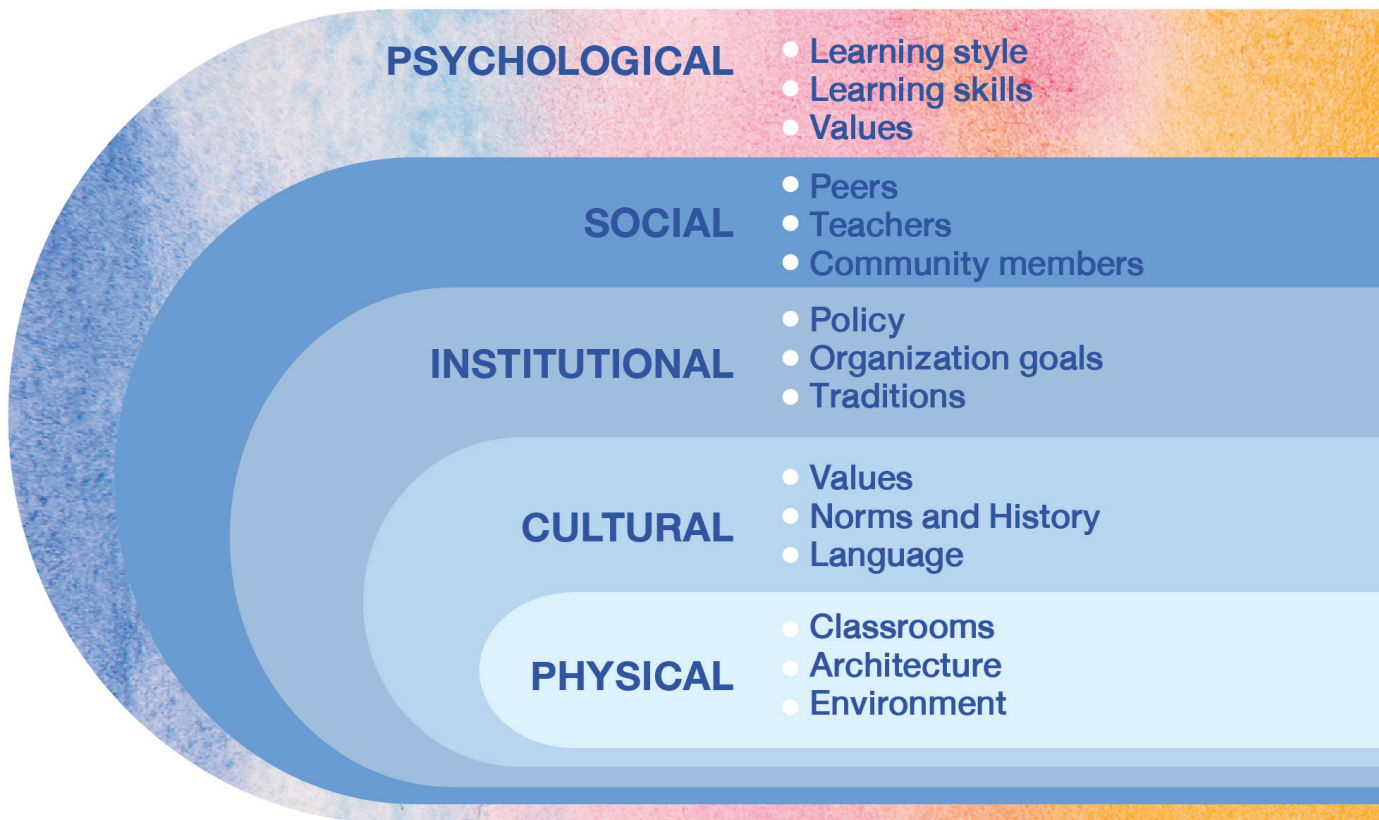
หัวใจสำคัญที่สุดคือ อาจารย์เรียนรู้ไปด้วยกันกับศิษย์ (ย้ำว่าครูเรียนจากศิษย์) ในเกลียวยกระดับความรู้จากประสบการณ์ โดยศิษย์เรียนเพื่อยกระดับ VASK ของตน ส่วนอาจารย์เรียนรู้สองต่อ คือเรียนเพื่อพัฒนา VASK ของตน เช่นเดียวกับศิษย์ กับเรียน VASK ของการทำหน้าที่อาจารย์

ครูอาจารย์ทำหน้าที่ **“นักจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์” (Experiential Educator)** ที่เน้น 3 กิจกรรมหลักคือ

1. สร้างพื้นที่เพื่อการเรียนรู้
2. จัดการเรียนการสอนด้วย เกลียวยกระดับความรู้จากประสบการณ์ โดยจัดให้เหมาะต่อสไตล์การเรียนรู้ของศิษย์ และเหมาะต่อสาระวิชานั้นๆ
3. เน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้

พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ (Learning Space)

ตามทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้เกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ (Transaction) ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้บุคคลเรียนรู้ “บางสิ่ง” (Something) ที่มีอยู่ใน “บางที่” (Somewhere) และพื้นที่เรียนรู้มีความหมายกว้างกว่าพื้นที่ทางกายภาพที่เป็นห้องเรียนมาก คือมีถึง 5 มิติ คือ มิติทางกายภาพ ทางวัฒนธรรม ทางสถาบัน ทางสังคม และทางจิตวิทยา ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 15. พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ (Learning Space)

โดยพื้นที่ทั้ง 5 มิติ เกิดขึ้นพร้อมกัน เป็นระบบนิเวศของการเรียนรู้ที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง และมีผลดีหรือผลร้ายต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างคาดไม่ถึง มีตัวอย่างจริงที่ลูกชายของเพื่อนผมสมัยเป็นเด็กเรียนชั้นประถมเมื่อสามสิบปีก่อน เป็นเด็กไม่สนใจเรียน สอบได้ที่โหล แต่เมื่อขึ้นชั้นไปพบครูท่านหนึ่งเป็นครูประจำชั้น ความเข้าใจและเห็นคุณค่าต่อเด็กของครูท่านนี้ ทำให้ลูกชายของเพื่อนผมกลายเป็นเด็กรักเรียน และเรียนได้ผลการเรียนดีมาก ปัจจุบันหลานคนนี้เป็นผู้ใหญ่แล้ว มีการศึกษาดี หน้าที่การงานมั่นคง และเป็นคนดี

พื้นที่ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ มีลักษณะที่สมาชิกเอาใจใส่กัน รัก ไว้วางใจ และมุ่งมั่นร่วมกัน

เรื่องพื้นที่เรียนรู้นี้ มีรายละเอียดให้ศึกษาและวิจัยได้มากมาย สำหรับใช้พัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน หนังสือยกตัวอย่างการใช้เครื่องมือ LSI (Learning Style Inventory) 4.0 วัดสไตล์การเรียนรู้ของนักศึกษา สำหรับนำมาเป็นข้อมูลประกอบการจัดกระบวนการเรียนรู้ใน 4 จตุรภาค (Quadrant) ของวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่เน้น 4 กิจกรรมคือ รับรู้ประสบการณ์ (Experiencing) สะท้อนคิด (Reflecting) คิด (Thinking) และปฏิบัติ (Acting)

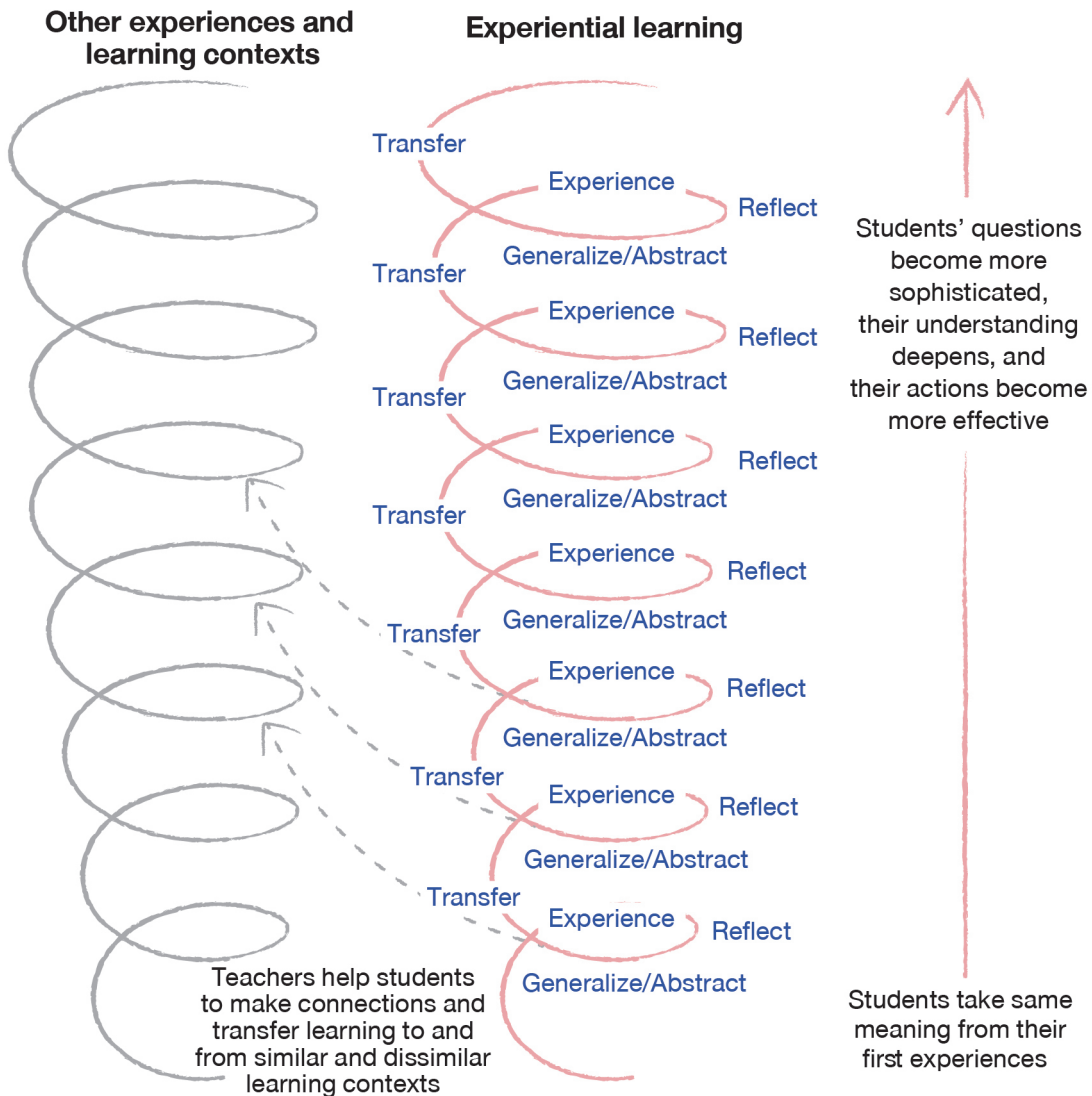
การสร้างพื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์มีหลักการต่อไปนี้

- **สร้างพื้นที่ให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม**
- **ให้การยอมรับ (Respect) ผู้เรียน และประสบการณ์ของผู้เรียน**
- **เริ่มบทเรียนด้วยประสบการณ์ของผู้เรียนในสาระวิชานั้น**
- **สร้างพื้นที่แห่งมิตรภาพ พื้นที่ปลอดภัย เพื่อการเรียนรู้**
- **สร้างพื้นที่ของการพูดคุยสนทนาเพื่อการเรียนรู้**
- **สร้างพื้นที่เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถ (Expertise)**
- **สร้างพื้นที่เพื่อการเรียนรู้จากออก (Inside-Out Learning)**
- **สร้างพื้นที่เพื่อให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง**

เป็นเรื่องที่มีรายละเอียดมากมาย และวงการศึกษาไทยควรส่งเสริมการทำวิจัยอย่างยิ่ง เพราะจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาโดยตรง และมีความลุ่มลึกสูง นำผลงานไปตีพิมพ์ได้สบาย

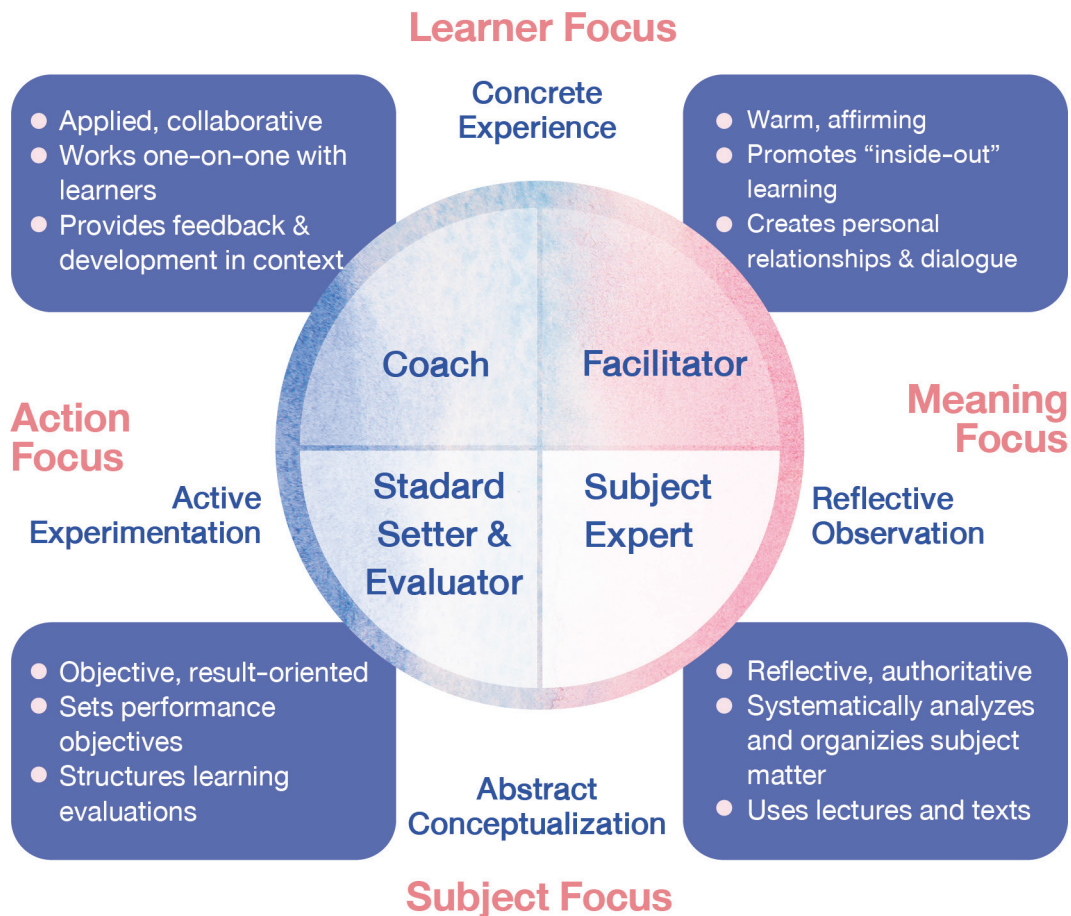
จัดการเรียนการสอนด้วย เกลียวยกระดับความรู้จากประสบการณ์

การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นกิจกรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่ครู/อาจารย์ช่วยให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ หรือระหว่างศิษย์ด้วยกัน ทำให้เกิดการสร้างความรู้/สมรรถนะขึ้น และเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของผู้เรียน ด้วยกระบวนการที่ครู/อาจารย์ จัดตัวช่วยเป็นกระบวนการ “นั่งร้าน” (Scaffolding) โดยที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู/อาจารย์กับศิษย์เป็นไปอย่างซับซ้อน และหลากหลายแนว ในแต่ละขั้นตอนของวงจรเรียนรู้จากประสบการณ์ และแตกต่างกันในต่าง วงจรที่ยกระดับขึ้นไป ตามภาพที่ 16

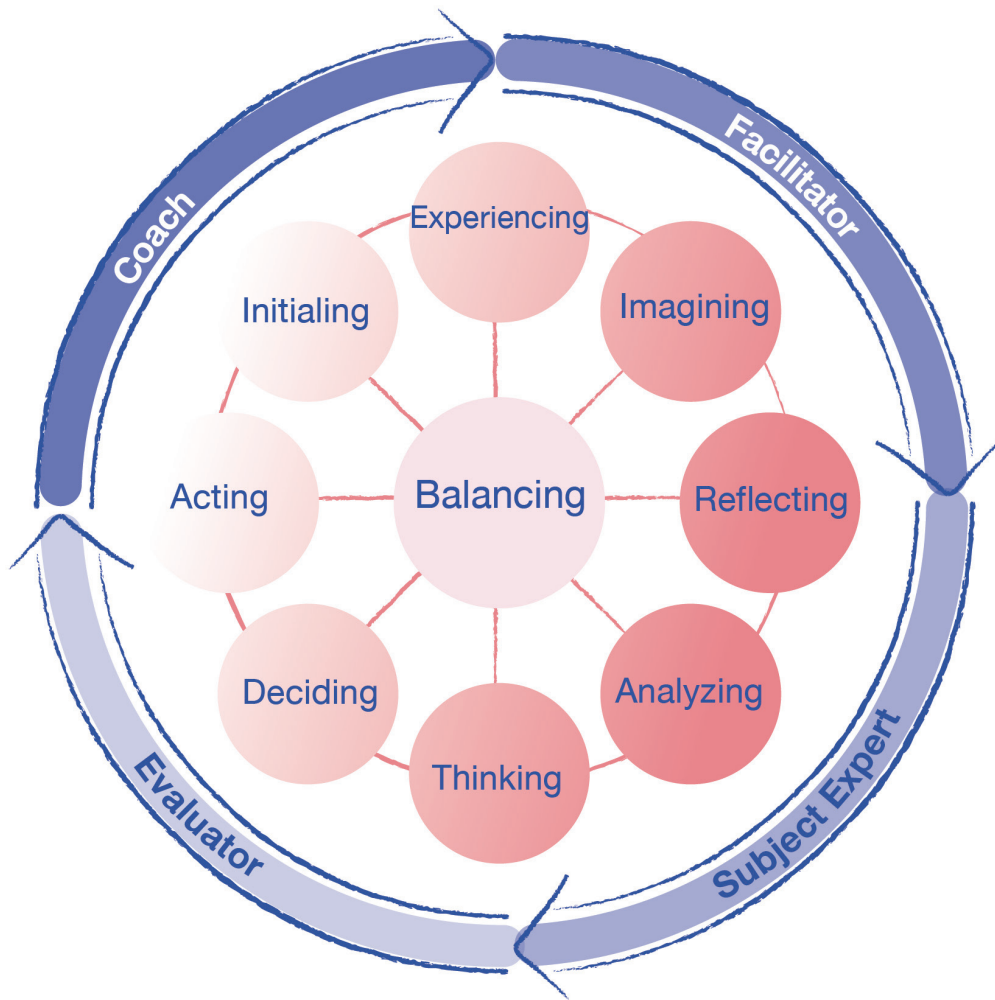
ภาพที่ 16. เกสียวการสอนและการเรียนรู้

โดยที่ครู/อาจารย์ แสดงหลายบทบาทที่ซับซ้อน และปรับตัวเรื่อยไป (Educator Role Flexibility) ตามรูป

ภาพที่ 17. ครูแสดงบทบาทที่ซับซ้อน

บทบาทของครู/อาจารย์เปลี่ยนไปตามสไตล์การเรียนรู้ ที่ต้องการ (Learning Style Flexibility) ตั้งรูป

ภาพที่ 18. บทบาทของครูที่แตกต่างกัน

ประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ และทักษะการเรียนรู้

เป้าหมายของการเรียนรู้จากประสบการณ์คือ สมรรถนะที่ต้องการ โดยมีวิธีวัดที่ซับซ้อนตามภาพที่ 18 เป็นสมรรถนะของบัณฑิตวิศวกรรมศาสตร์ เมื่อเรียนจบใหม่ๆ กับเมื่อผ่านประสบการณ์ในการทำงานระยะหนึ่ง ที่สะท้อนทั้งการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้

ผมเขียนสรุปการเรียนรู้เรื่อง การเรียนรู้บูรณาการพลังสาม ซึ่งใช้วิธีเรียนรู้จากประสบการณ์ ไว้ที่ [Gotoknow.org/posts/546843](https://gotoknow.org/posts/546843)¹⁷

¹⁷การเรียนรู้บูรณาการพลังสาม: หัวใจอุดมศึกษา: 20. AAR

วิธีวัดประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และทักษะการเรียนรู้

Work Abilities Index

Affectively Related

- bpi being personally involved
- dp dealing with people
- spf being sensitive to people's feeling
- sv being sensitive to values

Perceptually Related

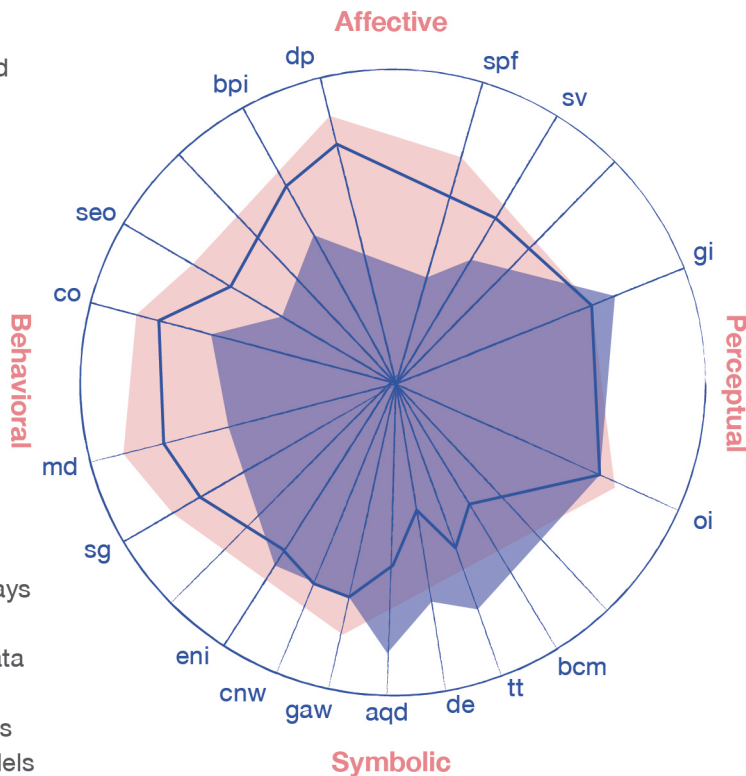
- gi gathering information
- oi organizing information

Symbolically Related

- eni experimenting with new ideas
- cnw creating new ways of thinking and doing
- gaw generation alternative ways of thinking and doing
- aqd analyzing quantitative data
- de designing experiments
- tt testing theories and ideas
- bcm building conceptual models

Behavioral Related

- seo seeking and exploiting opportunities
- co committing yourself to objectives
- md making decisions
- sg setting goals

ภาพที่ 19. ตัวอย่างผลการวัดสมรรถนะของวิศวกรรมศาสตร์บัณฑิตเมื่อเรียนจบและเมื่อมีประสบการณ์การทำงาน

หนังสือชุด ไตรภาค
“การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จาก ประสบการณ์”
ภาคที่ 1 : เรียนรู้ สู่หัวใจที่งดงาม

การเรียนรู้
10. และพัฒนาตนเอง
อย่างบูรณาการ
ตลอดชีวิต

ตอนที่ 10 นี้ ตีความจากบทที่ 8

Lifelong Learning and Integrative Development

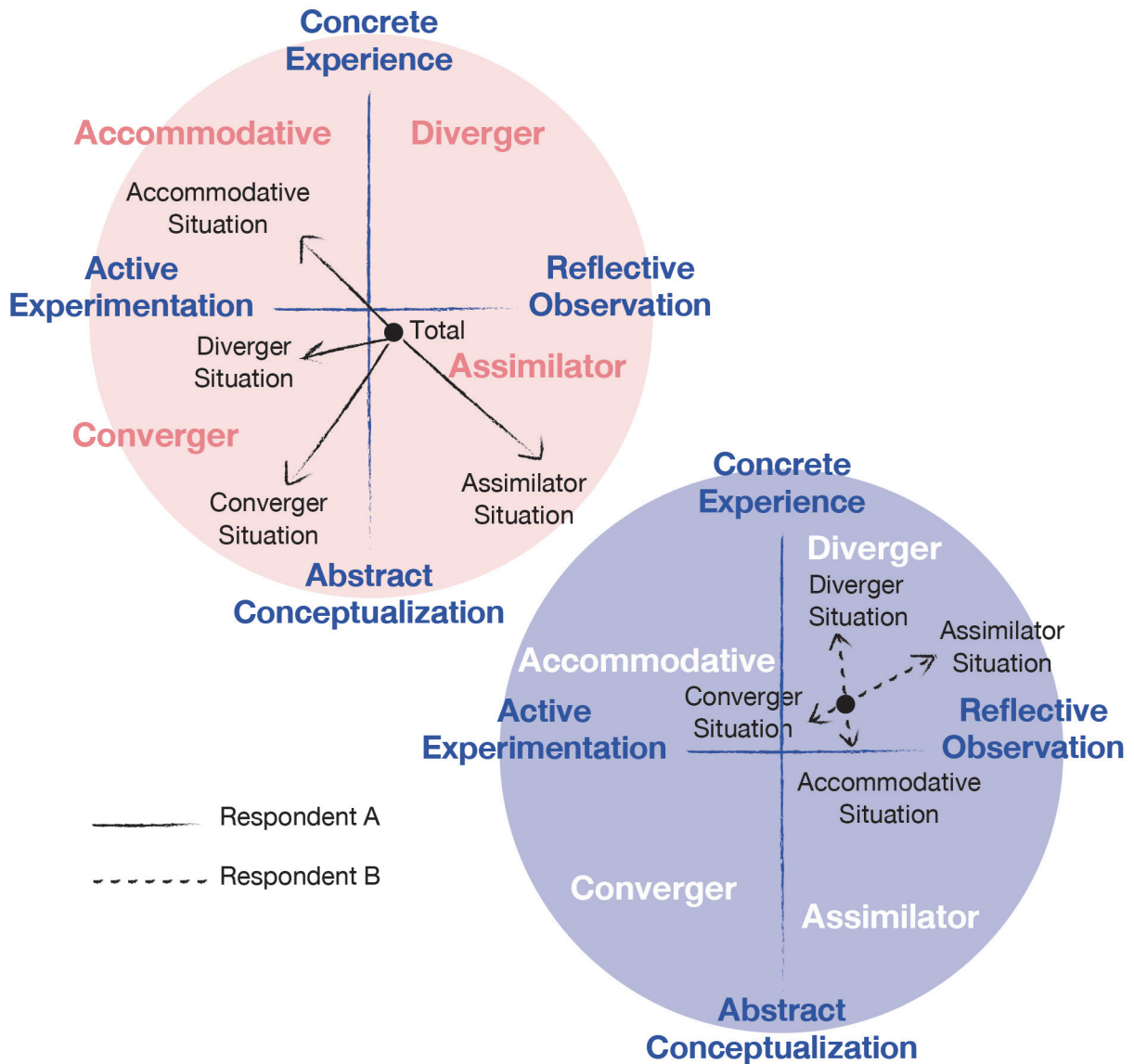
ข้อสรุปอย่างสั้นที่สุดคือ คำว่า เรียนรู้ตลอดชีวิต ในที่นี้ ความหมายต่างจาก คำว่าเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ใช้กันทั่วไป ที่นั่นเรียนรู้เพื่อการเลี้ยงชีพ แต่การเรียนรู้ตลอดชีวิตในหนังสือบทนี้ครอบคลุมการเรียนรู้ทุกด้าน และเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทั้งของบุคคลและของสภาพแวดล้อม ผมมีความเห็นว่าในที่นี้น่าจะใช้คำไทยว่าการเรียนรู้แห่งชีวิต คือเป็นการเรียนรู้และปรับตัวในช่วงต่างๆ ของชีวิต เป็นการเรียนรู้บูรณาการจากประสบการณ์ที่หลากหลายในชีวิต และส่งผลให้มีพัฒนาการอย่างบูรณาการในบุคคลนั้น

ความยืดหยุ่นในการปรับตัว กับการพัฒนาเชิงบูรณาการ

พัฒนาการ หรือความเจริญงอกงามของคนวัยผู้ใหญ่ เกิดขึ้นผ่านการเรียนรู้เฉพาะด้าน แล้วบูรณาการการเรียนรู้เฉพาะด้านนั้น สู่การเรียนรู้บูรณาการ โดยที่พัฒนาการสูงสุดของบุคคลคือการบูรณาการภายในตน และความมั่นคงในตัวตน (Integrity) นี้คือ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” จากมุมมอง การเรียนรู้แห่งชีวิต หรือมุมมองของการเรียนรู้ทั้งจากภายนอก ผสานกับกระบวนการภายใน ซึ่งเป็นคนละมุมมองกับที่ผู้คนกล่าวถึง “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” กันโดยทั่วไป ที่เป็นมุมมองของการรับจากภายนอกล้วนๆ

เมื่อมองตามวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิตที่มีโครงสร้างร่างกายและสมองซับซ้อนที่สุด จะมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวสูงที่สุด คนที่พัฒนาสูงสุดคือคนที่มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวสูงที่สุด ซึ่งหมายความว่า เป็นคนที่มีโครงสร้างของการรับรู้ คิด และบูรณาการ ซับซ้อนที่สุด การพัฒนาของบุคคลจึงเป็นการพัฒนาความซับซ้อนของความรู้ ความคิด และการเรียนรู้ โดยต้องพัฒนาผ่านขั้นตรงกันข้ามต่างๆ ที่อธิบายแล้วในบทก่อนๆ

มีการสร้างเครื่องมือวัดความยืดหยุ่นในการปรับตัวของบุคคล เรียกว่า ASI (Adaptive Style Inventory) วัดออกมาเป็นคะแนนรวม และใส่สถานการณ์ 4 แบบ เพื่อวัดความยืดหยุ่นในการปรับตัวตามสถานการณ์นั้นๆ ความยืดหยุ่นแสดงด้วยความยาวของลูกศร ความยาวมากยืดหยุ่นมาก ดังแสดงในภาพที่ 20 เสนอคะแนน ASI ของคนสองคน ต่างอาชีพ จะเห็นว่า คนทางซ้ายมีความยืดหยุ่นสูงกว่ามาก

ภาพที่ 20. เปรียบเทียบ ASI ของคนสองคน

มิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ

เขาศึกษาองค์เรื่องการพัฒนาตัวตน (Ego Development) การพัฒนาความสามารถกำหนดทิศทางของตนเอง (Self-direction) และ การรับรู้ความสัมพันธ์อย่างซับซ้อน ที่เขาเรียกว่า Cognitive Complexity in Relationships โดยมีการทดสอบและผลงานวิจัยด้านจิตวิทยาที่ลึกและเข้าใจยาก พัฒนาการของสามปัจจัยข้างต้น มีความสัมพันธ์กัน และมีความผันแปรเชิงบวกกับการพัฒนาอย่างบูรณาการ

การพัฒนาตัวตน ตามทฤษฎี Ego Development ของ Jane Loevinger (1976) บอกว่าคนเรามีการพัฒนาตัวตนตามลำดับ 6 ขั้น โดยน้อยคนที่จะพัฒนาถึงขั้นที่ 6 ซึ่งผมตีความว่า ไร้ตัวตน

ผมเขียนเรื่อง 6 Levels Of Moral Development ของ Lawrence Kohlberg ไว้ที่ gotoknow.org/posts/186373¹⁸ นี่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ที่ครูเรฟ (Rafe Esquith) ผู้เขียนหนังสือที่ผมเคยถึง ใช้พัฒนาเด็ก ป.5 ชวนให้ผมคิดว่า การพัฒนาอย่างบูรณาการไม่ได้เริ่มตอนช่วงชีวิตที่เป็นผู้ใหญ่อย่างที่ David A. Kolb กล่าวในหนังสือ แต่ต้องมีการวางพื้นฐานตั้งแต่เด็ก ครูและโรงเรียนที่ดี จะทำหน้าที่วางพื้นฐานนี้ อย่างที่ครูเรฟ (Rafe Esquith) ทำ หนังสือ “Teach Like Your Hair’s On Fire” มีการแปลเป็นภาษาไทย ชื่อ “ครูนอกกรอบกับห้องเรียนนอกแบบ” ซึ่งอ่านฟรีได้ที่ https://www.mebmarket.com/index.php?action=BookDetails&book_id=22396¹⁹

¹⁸สู่ระดับ 6

¹⁹ครูนอกกรอบ กับ ห้องเรียนนอกแบบ

